

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN 5395
SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNU
KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: HATAY
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Bora Tolga ARAS

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Haydar ÇORUH

Hatay-2021

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN 5395
SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNU
KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: HATAY
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Bora Tolga ARAS

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Haydar ÇORUH

Hatay-2021

ONAY

Bora Tolga ARAS tarafından hazırlanan “**SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN 5395 SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: HATAY ÖRNEĞİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

08/07/2021

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Haydar ÇORUH (Başkan) (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	
Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ (Üye) (Gaziantep Üniversitesi)	
Doç. Dr. Rıdvan DEMİR (Üye) (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)	

Bora Tolga ARAS Tarafından Hazırlanan “**Suriyeli Göçmen Çocukların 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi: Hatay Örneği**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. 08/07/2021

Bora Tolga ARAS

ÖNSÖZ

Savaşlar, iklim olayları ve ekonomik kaygıların tetiklediği insanların bireysel ya da gruplar halinde göç ettiği bu çağ, göçler çağı olarak nitelendirilebilir. Türkiye ise 2010 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sonucu oluşan göçlere en yoğun maruz kalan ülkelerden biri olmuştur. Göç meselesi karmaşık, kısa vadeli hızlı müdahaleler gerektiren aynı zamanda uzun vadeli programlara ihtiyaç duyan ev sahibi toplumu ekonomik, sosyal ve demografik olarak etkileyen çok boyutlu bir olaydır. Göç konusundan en çok etkilenen ve edilgen pozisyonda kalanlar çocuklar olup göç süreçlerinde birçok farklı konuda mağdur olmaktadır. Bu çocuklar barınmadan, sağlığa, eğitim gibi temel ihtiyaçlara kadar her türlü gereksinimleri doğrudan yetişkinler tarafından karşılanması gerekirken, tersine bu süreçte çocuklar işçiliğe, suça, cinsel istismara, erken yaşta evlenmeye ve daha birçok ihmal ya da istismar durumuna maruz kalmaktadırlar.

Ülkemizde geçici koruma statüsünde yer alan göçmenlerin ise son verilere göre neredeyse yarısını çocuklar oluşturmaktadır. Çocuklar içerisinde bulundukları toplumun geleceğidir. Onlar için zamanında yapılmayan müdahalelerin sonrasında toplum yapısını olumsuz etkileyecek sosyal ve ekonomik düzeyde istenmeyen sorunlar oluşturacağı öngörülebilir. Ülkemizde ki göçmen çocukların sosyal uyumlarının sağlanması, ihmal ve istismar durumlarının önüne geçilmesi için ise elimizde ki en önemli kaynak 2005 yılında yürürlüğe giren ve çocukların dil, din, ırk, cinsiyet vb. ayrımlarını yok sayarak sadece çocuğun üstün yararına odaklanan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunudur. Bu kanun temelde ihmal ya da istismara uğramış veya uğrama şüphesi olan çocuklar için danışmanlık, sağlık, eğitim, bakım ve barınma konularında acil ve yerinde müdahale etmek için önemli bir araçtır.

Bu çalışma söz konusu kanunun Hatay İlindeki göçmen çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koymak ve alanda çalışan personele rehberlik etmesi amacıyla ele alınmıştır. Hatay İli göçmen nüfusun yerel nüfusa oranına göre ülkede ikinci sıradadır. Aynı zamanda merkez ilçesi olan Antakya’da her üç kişiden birinin göçmen olması açısından sayıların ciddi olduğu ortadadır. Çalışmanın amacı kanunun ana yürütücüsü olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’ndan izin alınması suretiyle Hatay İlinde mahremiyet ve gerekli etik kurallarına uygun olarak kanunun uygulandığı göçmen çocuklar ve aileler ile görüşmeler gerçekleştirilerek elde edilen verileri kanunun

amacına uygun olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Ancak ilgili bakanlığın gerekli izinleri tez sürecinde vermemesi üzerine bu aşama gerçekleştirilememiştir. Bu sebeple çocuk koruma kanunu ve göçmen çocuklar ile ilgili daha önce yapılmış benzer çalışmalardan yararlanılarak Hatay İlindeki göçmen çocukların durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Göçmen çocuğun hassas bir kavram olması nedeniyle kaynakça seçiminde titiz hareket edilmiştir. Göç ve göçmenlik ile ilgili birçok yayın incelenmeye çalışılmış ve konunun ana hatları oluşturulmuştur. Alanda yapılan yüz yüze çalışma verilerinden, istatistiklerden ve projeksiyonlardan yararlanılmıştır.

Tez konusunun seçiminde ve tezin işlenmesi aşamalarında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan eleştirileri ve yönlendirmeleri ile yol gösterici olmaya çalışan hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Haydar ÇORUH'a teşekkürü bir borç bilirim. Tezimde kurumsal verilerin kullanılmasına izin vererek hem analiz hem de sentez yapabilmeme yardımcı olan Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne ve çalışmanın son halini almasında fikir ve deneyimleriyle son derece faydalı bilgiler vererek beni sonraki deneyimlere hazırlamaya çalışan sayın jüri üyeleri Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Doç. Dr. Rıdvan DEMİR ve Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU hocalarıma da teşekkür etmek isterim.

Bunun yanında alandaki bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak, çalışmamın olgunlaşmasını sağlayan meslektaşlarım Eymen DABLAN ve Halil ADAM'a da teşekkür ederim. Ayrıca akademik çalışmam sırasında her konuda yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen eşim Ayça KAPLAN ARAS'a da ayrıca teşekkür etmek isterim.

SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN 5395 SAYILI ÇOCUK KORUMA KANUNU KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: HATAY ÖRNEĞİ

Bora Tolga ARAS

Göç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021

Danışman Doç. Dr. Haydar ÇORUH

ÖZET

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2011 yılından itibaren ülkemize giriş yapmış olan göçmen çocuklarında korunmasıyla ilgili bir yasadır. Bu yasa çerçevesinde ihmal ya da istismara uğramış çocuklara danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma gibi tedbirler uygulanmaktadır. En fazla göçmen barındıran illerin başında gelen Hatay İli, söz konusu kanun kapsamındaki uygulamalara da bir manada merkez olmuştur. Bu sebeple çalışmamızda Hatay İlinde bulunan göçmen çocuklara danışmanlık, eğitim, barınma, bakım ve sağlık tedbirlerinin ne oranda sağlanabildiği üzerinde durulmuştur. Bu meyanda hem Türkiye genelinde hem de göçmen nüfusun yoğun olduğu diğer illerde yapılan uygulamalar değerlendirilmiştir. Hatay ilindeki çocukların topluma sosyal uyumu ve kayıp nesil olmamaları konusunda neler yapılabileceği hususunda öneriler getirilmesi ve saha çalışmalarında kullanılabilecek analizler yapılması tasarlanmıştır.

Yapılan genel değerlendirmede ise Çocuk Koruma Kanunu kapsamında göçmen çocuklara da uygulanan tedbir kararlarının göçmen çocukların kayıp nesil olmamaları, eğitim almaları ve aileleri ile sosyal uyumu üst düzeyde gerçekleştirmeleri için kritik bir öneme sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Kanunun uygulanmasında göçmen çocuklar özelinde yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğu ve yeni sosyal politikaların gerektiği düşünülmektedir.

ANAHTAR KELİMELER

Çocuk, Göç, Suriyeli Göçmen, Kanun, Koruma

THE EVALUATION OF SYRIAN IMMIGRANT CHILDREN UNDER THE CHILD PROTECTION LAW NO.5395: CASE OF HATAY

Bora Tolga ARAS

Department of Migration Studies, Master Thesis, 2021

Advisor Doç. Dr. Haydar ÇORUH

ABSTRACT

Child Protection Law No. 5395 is a law regarding the protection of children of immigrants who have entered our country since 2011. Within the framework of this law, measures such as counseling, education, care, health and shelter are applied to children who have been neglected or abused. Hatay, which is one of the provinces with the highest number of immigrants, has also become a center for the practices within the scope of the said law. For this reason, our study will focus on the extent to which counseling, education, accommodation, care and health measures can be provided to immigrant children in Hatay Province. In this context, the applications made both in Turkey and in other provinces with a high immigrant population will be evaluated. It is planned to make suggestions about what can be done about the social adaptation of children in Hatay to the society and not to be a lost generation, and to make analyzes that can be used in field studies.

In the general evaluation, it was concluded that the precautionary decisions applied to immigrant children within the scope of the Child Protection Law have a critical importance for immigrant children not to be a lost generation, to receive education and to achieve a high level of social cohesion with their families. It is thought that there is a need for new regulations specific to immigrant children and new social policies in the implementation of the law.

KEY WORDS

Child, Migration, Syrian Migrant, Law, Protection

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İ
ABSTRACT	İİ
İÇİNDEKİLER	İİİ
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

5395 SAYILI KANUN VE HATAY İLİNDE UYGULANIŞI

1.1 5395 SAYILI KANUN VE GÖÇ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRMESİ.	7
1.1.1 5395 Sayılı Kanunun Kapsamı ve Uygulanışı.....	7
1.1.2 5395 Sayılı Kanunun Çerçevesi.....	8
1.2 GÖÇMEN ÇOCUKLARA HİZMET VEREN KURUMLAR.....	10
1.2.1 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.....	10
1.2.2 Sağlık Bakanlığı.....	16
1.2.3 Milli Eğitim Bakanlığı	17
1.3 KANUN KAPSAMINDA KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER...	20
1.3.1 Danışmanlık	28
1.3.2 Eğitim.....	31
1.3.3 Bakım.....	33
1.3.4 Sağlık	36
1.3.5 Barınma.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN ÇOCUK ve SOSYAL HİZMET

2.1 GÖÇ VE ÇOCUK.....	39
2.1.1 Göç Olgusu ve Kavramları	39
2.1.2 Göçmen Çocuk	43

2.1.3	Geçici Koruma Statüsü Kavramı	46
2.1.4	Göç İle İlgili Mevzuat.....	50
2.1.5	Çocuk Koruma Kanunu	51
2.2	SOSYAL HİZMET	54
2.2.1	Göçmen Çocuk Hakları	56
2.2.2	Sosyal Hizmetin Temel Parametreleri	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇMEN ÇOCUKLARIN TEMEL SORUNLARI VE 5395 SAYILI KANUN KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMELERİ

3.1	TEMEL SORUNLAR	66
3.1.1	Eğitim ve Sosyal Uyum	67
3.1.2	Yoksulluk.....	73
3.1.3	Sağlık	75
3.1.4	Çocuk İşçiliği, Erken Yaşta Evlenme ve Suça Sürüklenme	77
3.2	HATAY’DA GÖÇMEN NÜFUS SORUNU.....	86
3.2.1	Suriyeli Nüfusun Hatay İlinde Sebep Olduğu Demografik Sorunlar ve Bunlara Dair Bulgular	88
3.2.2	Nüfus Projeksiyonları	91
3.2.3	Mekansal Analizi	96
SONUÇ VE ÖNERİLER.....		101
KAYNAKÇA.....		107
EKLER		123

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliğı
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHİM	Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
ASDEP	Aile ve Sosyal Destek Programı
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
GÇ	Göçmen Çocuk
GKK	Geçici Koruma Kapsamında
IFSW	Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
KMÇ	Korunmaya Muhtaç Çocuk
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SÇ	Saha Çalışanı
SED	Sosyal ve Ekonomik Destek
SHM	Sosyal Hizmet Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	Sosyal Uyum Yardım Programı
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNİCEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu

GİRİŞ

Türkiye 2011 yılındaki açık kapı politikası ile iç savaştan kaçan Suriyelileri ülkeye kabul etmiş ve geçici koruma statüsü sağlamıştır. Yaşanan iç savaşın uzaması ve diğer devletlerin bölgeye müdahaleleri göç konusundaki gelişmeleri de etkilemiştir. Türkiye 2021 yılı itibarıyla dört milyona yakın Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu göçmen nüfusun neredeyse yarısını çocuklar oluşturmaktadır. Hatay İlinde ise geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmen nüfus dört yüz binden fazladır. Bu sayı göz önüne alındığında göç öncesinde, göç esnasında ve göç sonrasında ortaya çıkan mağduriyetlerin incelenmesi ülkemiz açısından son derece önem arz etmektedir.

Tez konusu olarak seçilmiş olan “Suriyeli Göçmen Çocukların 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi, Hatay Örneği” adlı çalışmamızda Hatay İli özelinde çocuk koruma kanunu kapsamındaki tedbirler ve göçmen çocukların sorunları ele alınmıştır.

Çalışmanın öncelikli hedefi Hatay İlinde yaşayan Suriyeli göçmen çocukların söz konusu kanundan faydalanma süreçlerinin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda elde edilen verilerin sahada çalışanların konuyla ilgili zorluklarının ortadan kaldırılması için gereken veri deposunu oluşturması amaçlanmaktadır. Bunun için kanunun Hatay özelinde göçmen çocuklar ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Suriye’den Hatay’a 2011 yılından itibaren yüz binlerce insanın zorunlu şekilde göç ettiğine şahit olunmuştur. Bu durum göç olgusunun en geniş anlamıyla ortaya konulmasını ve ülkemiz üzerinde ortaya çıkaracağı birçok değişimi yakından incelemeyi gerektirmektedir.

Göç temelde nüfusun sürekli yaşadığı terk etmesi, bireysel ya da grup olarak geçici veya sürekli olarak başka bir yere gitmesi demektir. Geniş çerçevede bakıldığında tüm dünyayı ilgilendiren ciddi bir sosyal hareketliliği ifade etmektedir. Göç, nedenleri ve sonuçları ile önemli değişimlere sebep olan bir olgu olarak görülebilir. Göçmenler göç ettikleri ülkeye kültürlerini, dini inançlarını, geleneklerini, maddi ve manevi tüm değerlerini taşımaktadır. Göç konusunda araştırma yapılırken bu anlamda sadece nedenleri değil, göç sonrası oluşan sosyal ve toplumsal etkileri de incelemek önemlidir (Bulut ve Eraldemir, 2015: 16).

Bu itibarla insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan bir kavram olarak göç, kişi veya toplulukların farklı nedenlerle yaşadıkları yeri bırakarak yaşamak için daha elverişli yerlere göç etmeleriyle veya göçe zorlanmalarıyla çok değişik anlamlar kazanmıştır. Öznesi insan olan göç kavramı, bu süreçte insanoğlunun göçmen, sığınmacı veya mülteci adı altında tasnif edilmesine sebep olabilecek birçok yeni terimin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu terimlerden biri olan göçmen kavramı genel olarak iktisadi nedenler ile yer değiştirenler için kullanılan bir terimdir. Buna karşı, yine göç kavramının içerisinde yer almakla beraber başka anlamlar yüklenen terimlerden biri olan sığınmacı; yaşadığı toprakları baskı, işkence ve zulüm gibi nedenlerle terk ederek yabancı bir devletin himayesini talep eden kişilere denir. Mülteci ise savaş, şiddet, doğal afet ve siyasi baskılar sonucunda ülkesini terk ederek başka bir ülkenin vatandaşlığına zorunlu geçen bireyi ifade eder.

Tarihte, genellikle bireysel ya da toplu birçok sığınma hareketi yaşanmıştır. Literatür incelendiğinde, göç kavramının beynelmilel bir mesele olduğu ve her toplumda mutlaka bir şekilde meydana gelmiş olduğunu gösteren verilere rastlamak mümkündür.

Göç beraberinde olumsuz birçok etkiye sebep olan karmaşık bir olgudur. İnsanlar tarih boyunca şiddet, zorbalık, siyasi çatışmalar ve savaş gibi olguların yanı sıra salgın hastalık, iklimsel felaketler ve depremler gibi doğal afetlere maruz kalmıştır. Bu tür felaketler karşısında insanoğlu yeni bir başlangıç için bulundukları mekânları terk etmek mecburiyetinde kalmışlardır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4; Aras, 2020: 126).

Son zamanlarda ülkemizin yanı başında bulunan Suriye gibi bazı ülkelerde yaşanan iç savaşlar ve çatışmalar nedeniyle sığınma hareketlerinde artış olduğu görülmektedir. Göçmenler yaşadıkları yeri kendi istekleri dışında, zorlayıcı nedenlerden dolayı terk etmektedirler. Göçe zorlanan bu insanlar ülkelerinde yaşadıkları olumsuzluklardan kurtulmak ve daha güvenli bir bölgeye ulaşmak amacındadırlar fakat sığındıkları ülkelerde de birçok sorunla karşılaşmaktadırlar (Demir, 2018). Göçmenlerin içerisinde bulundukları bu durum ve yaşadıkları sorunlar sadece sığındıkları ülkeyi değil tüm dünya ülkelerini ilgilendiren önemli konulardan biri haline gelmiştir.

Birleşmiş Milletlerin verilerine göre ilk defa 1989 yılında onaylanan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair sözleşme ile üye ülkeler tarafından çocukların yaşama, katılım, korunma ve gelişim olmak üzere 4 temel haklarının olduğu kabul edilmiştir. Sözleşmenin ikinci maddesi ise sözleşmeye taraf olan ülkelerin çocukların haklarını garanti altına almayı taahhüt eder. Bunu yaparken çocukların ebeveynleri ve yasal yükümlülüğe sahip vasilerinin her hangi bir şekilde ayrıma tabi olmalarını engellemeye matuftur. Sözleşmede bu ayrımlara şu şekilde atıf yapılmıştır: Göçmen çocukların ana babalarının veya yasal yükümlülüklerine sahip olan vasilerinin ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal durumlarının yanı sıra ulusal, etnik ve sosyal köken gibi statüler dâhilinde her hangi bir ayrıma tabi tutulmamalarını taahhüt eder. Sözleşmenin 31. Maddesi ise çocuğun kendisini ilgilendiren her türlü eylem ve kararlarında yaşama özgürce katılım hakkını tanımıştır (Özservet ve Sirkeci, 2016: 2).

Bu meyanda çocukların, özellikle de göçmen çocukların sözleşmede de ifade edildiği üzere oyun oynama hakları da garanti altına alınması gereken en önemli meselelerden biridir. Göçmen çocukların mevcut oyun alanlarından yeterince faydalanamadıklarına dair yapılan analizlerin temel dayanağı bu çocukların oyun oynama alanlarının yetersizliğinden veya uygunsuzluğundan çok çalıştırılmalarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu sebeple göçmen çocuklar en temel hakları olan ve gelişimlerini son derece etkileyecek bir husus olan oyun haklarından mahrum edilmeleri bu çocukların gelecekte şiddet ve eyleme yönelik tehlikelere meyilli olmalarına sebebiyet verecektir. Bunun önünün alınabilmesi için sözleşmeye uygun şekilde ülkelerin göçmen çocukların da faydalanabileceği oyun alanları oluşturmaları gerekmektedir ki, Hatay'da bu meyanda bir sorun olmadığı görülmektedir. Hatay ili Büyük Şehir Belediyesi 2004 yılından itibaren uygulamaya koyduğu çocuk parkları ve oyun alanları çalışmalarıyla şehir genelinde pek çok noktada fiziki oyun parkları inşa ederek, büyükler kadar küçüklerin de aynı mekanda oynayabilecekleri modüler oyun aletleri koymak suretiyle sorunun üstesinden gelmiş görünmektedir. Ancak bu tür yapılanmaların beklentileri karşılama konusunda yetersiz kaldığı yönünde eleştiriler de mevcuttur. Mesela, "Mülteciler ve Hatay'da Geleceğin Plansız İnşası" adlı çalışmalarında Zehra Güngördü ve Erhan Kurtarır, 2011 öncesinde yapılan oyun alanlarına yönelik çalışmaların, bu tarihten sonra özellikle Suriye üzerinden gelen göçmen çocuk kitlelerini de dikkate alacak şekilde değil, daha ziyade mevcut nüfus içerisindeki çocukla ilgili sayısal veriler dikkate alınarak kurgulandığı belirtilerek,

Çalışmaların yetersizliği üzerinde durulmaktadır (Güngördü ve Kurtarı, 2016: 90-95). Yine bir başka çalışmada ise bu konu gündeme getirilmiş olup, Muazzez Harunoğulları “Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği” başlıklı yazısında Kilis İlindeki Suriyeli çocuk işçilere değinilerek bu çocukların sosyoekonomik ve mekansal durumları incelenmiştir. Bu incelemede çocukların eğitim, oyun ve sağlıklı yaşam hakları üzerinde durulmuş ve çocuk işçilerin özellikle oyun konusunda yaşadıkları sorunlara temas edilmiştir (Harunoğulları, 2016: 35 vd). Bir diğer çalışmada ise Efnan Dervişoğulları “Fakir Baykurt’un Almanya Öykülerinde Türk Göçmen Çocukları” adlı çalışmasında Almanya’da alıştırılan Türk çocukları üzerinden oyun meselesine dikkat çekmektedir. Bu çocukların doğup büyüdükları bu ülkede henüz oyun çağında işe atılmalarının getirmiş olduğu zorlukların yanı sıra iki toplumun bireyi olmak gibi bir başka zorluğu da göğüslemek zorunda kaldıklarına dikkat çekerek, oyun çağındaki çocuğun zorluklarını öne çıkarmıştır (Dervişoğlu, 2016: 10 vd). Tahir Emre Gencer’in “Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay’da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği” adlı çalışmasında Ankara ve Hatay’da hayatlarını sürdüren 30 Suriyeli çocuk ile görüşmeler yapılmış ve çocukların göç sorunları ile baş etme mekanizmaları ve destek sistemlerinin, genel olarak geniş aile ilişkileri ve kültürel sistemler üzerinden şekillendiği göçmen çocukların gereksinimlerinin ve haklara erişimlerinin de birçok farklı başlıkta değerlendirilebileceğine ilişkin veriler elde edilmiştir. Bu çalışmada göç meselesinin özellikle göçmen çocukların yoğun olduğu şehirlerde ne kadar karmaşık bir boyutta olduğunu göstermektedir (Gencer, 2019). Ali şahin Örnek ve diğerleri tarafından yapılan “alışan Çocuklar Gerçeği: Hatay İli Örneği” adlı çalışmada ise Hatay’da faaliyet gösteren işletmelerde alışan Türk ve göçmen çocukların gelecek beklentileri incelenmiş çocukların sosyolojik, psikolojik ve ekonomik birçok gerekçe ile çalıştıkları, düşük ücretler ile uzun süre çalışmaya mecbur bırakıldıkları ve eğitimlerinden mahrum kaldıklarına ilişkin veriler paylaşılmıştır. Bu çalışmada çocuk işçilerin yaşadıkları ihmal ve istismar boyutu Hatay özelinde ele alınmıştır (Örnek, şarman ve Azazı, 2021: 183). Sönmez ve Ayık, Gaziantep, Hatay ve şanlıurfa İllerinde yaptıkları bir çalışmada 0-18 yaş grubunda olan Suriyeli göçmenlerin sayılarının çok olmasından kaynaklı olarak çalışan nüfusun az olduğu, göçmenlerin sınır illerinde iş bulma anlamında sıkıntı yaşamadıklarına ilişkin veriler elde etmişlerdir. Bununla beraber ailelerin ortalama kazançlarının 1210 TL gibi insani geçim şartlarının altında olduğu, bu durumun göçmen aileleri çocuk işçiliğine ittiğini

ayrıca Suriyelilerin %56'sının geri dönmeyi düşünmediği ile ilgili bilgilere yer vermiştir (Sönmez ve Ayık, 2020: 71).

Bütün bu çalışmalar hayatta siyah-beyaz ve iyi-kötü gibi net bir ayrım olmadığını, bu sebeple de göçmen topluluklar içinde en çaresizleri olan göç mağduru çocukların, hayat kavgalarını devam ettirirken içinde bulundukları toplumun kendilerine sunması gereken, ancak ya geç kalmışlıktan veya imkansızlıktan sunulamayan oyun yaşamsız ve zorluklarla dolu bir geleceğin içerisinde kaybolup gittiklerini göstermektedir.

Birleşmiş Milletlerin 1989'da çıkarmış olduğu ve yukarıda bahsi geçen çocuk haklarına dair sözleşmeye uygun olarak ülkemizde de 2005 yılında 5395 sayılı yasanın yürürlüğe konulduğunu görmekteyiz. Her iki yasanın ortak konusunun çocuk olması, 5395 sayılı yasanın söz konusu sözleşmeyi baz alarak çocukların bakım, beslenme, eğitim, dil sorunu ve daha birçok ihmal ve istismar gibi durumlar ile karşı karşıya kalmaları BM'ler sözleşmesine paralel bir yasanın çıkarılmasını mecburi hale getirmiştir. Bu böyle olsa da, 5395 sayılı yasa doğrudan göçmen çocuklara yönelik değil, istismara uğrayan çocuklara yöneliktir. Ancak ülkemizde göçmen çocukları ilgilendiren bir yasa olmadığından, bu vakalar da söz konusu yasaya dahil edilmiş durumdadır. Bu nedenle göçmen çocuğu doğrudan hedef alan yeni bir yasanın çıkarılması gerekmektedir.

Göçmen çocukların ülkemizdeki sayıları göz önüne alındığında sosyal hizmetlere erişimleri ve faydalanmaları son derece önemlidir. 2021 Şubat verilerine göre ülkemizde 0-18 yaş aralığında 1.731.659 Suriyeli göçmen çocuk bulunmaktadır. Bu veriler dikkate alındığında Suriyeli göçmen nüfus içinde çocukların oranı yaklaşık %50 civarındadır. Bu çocukların sosyal hizmetlere ulaşımı ise ancak 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında olabilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Birleşmiş Milletler sözleşmesindeki çocuk hakları ve ülkemizdeki çocukların gereksinimleri ortak paydada ele alınarak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda ifade edilen "koruyucu ve destekleyici tedbirler" başlığı altında yer almaktadır. Bu tedbirler korunma ihtiyacı içinde olan ve hakkında adli süreç devam eden çocukların desteklenmesi amacıyla alınmaktadır. Bu tedbirler aynı zamanda çocuk koruma kanununun 5. maddesindeki a, b, c, d, e fıkralarında ifade edilmektedir. Bu tedbirler

sosyal hizmet müdürlükleri, ilgili mahkemeler ve diğr kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülür. Sözü edilen tedbirler sırasıyla danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularını kapsamaktadır. 5395 Sayılı kanuna tabi tedbirlerin amacı, çocukların çok yönlü psikososyal gelişimlerinin sağlanması, çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanması ve uygun bir sosyal çevrede yaşamlarını devam ettirmelerini sağlamaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

5395 SAYILI KANUN VE HATAY İLİNDE UYGULANIŞI

1.1 5395 SAYILI KANUN VE GÖÇ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRMESİ

1.1.1 5395 Sayılı Kanunun Kapsamı ve Uygulanışı

Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 1-2, Erişim: 07.07.2021).

Bu kapsamda kanunun uygulanması için beş ana başlıktan söz edilebilir. Buna göre; henüz ergen olmakla beraber 18 yaşını doldurmamış kişiler çocuk olarak değerlendirilmektedir. Bu yaşlarda çocuklar; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimlerini tamamlayabilmek veya kişisel güvenliklerini tehdit edecek hususları ortadan kaldıracabilmek amacıyla doğrudan ebeveynlerinin veya koruyucu kurumların yardımına ihtiyaç duyarlar (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 3, Erişim: 07.07.2021).

Bu kapsamın dışında kalan çocuklar genel olarak suç tanımına giren fiilleri işledikleri iddiasıyla haklarında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiillerden dolayı hakkında güvenlik tedbirlerine karar verilen bir sürece tabi olurlar. Bu süreçte çocuklar hakkındaki değerlendirmeler çocuk mahkemelerinde veya çocuk ağır ceza mahkemelerinde yapılır. Bu tür yargılamalara genel olarak çocuk hakimleri bakmaktadır. Çocuk hâkimleri, suça sürüklenmiş olan ve haklarında kovuşturma başlatılan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını vermek üzere görevlendirilirler (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 3, Erişim: 07.07.2021).

Kanun kapsamında yer almakla beraber hakkında hüküm olmayan ancak korumaya muhtaç olan çocuklar genel olarak resmi veya özel kurumlarda gözetim altına alınırlar. Bu kurumlarda genellikle Sosyal Çalışma Görevlileri denilen kişilerin gözetimine verilerek, kişi psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitime tabi tutulur Bu sayede çocuğun psikososyal

gelişimi düzenlenebileceği gibi gelişimleri ve yeniden topluma kazandırılmaları için gerekli eğitim ve öğretim düzeylerine kavuşmaları temin edilir (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 3, Erişim: 07.07.2021)).

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun temel dayanağı çocuk haklarının korunmasına dair ilkelerin erine getirilmesidir. Bu kapsamda çocuğun yaşam, gelişim, korunma ve hayata katılım hakları güvence altına alınarak, yarar ve esenliği gözetilir. Hem çocuğun ve hem de aile bireylerinin ayrımcılığa tabi tutulmasının önüne geçilmeye çalışılarak, çocuk ile ilgili karar süreçlerine ailesinin de katılım sağlanır. Bu meyanda ihtiyaç duyulması halinde ailenin yanı sıra kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının da işbirliği içerisinde olması temin edilir. Sürecin teminat altına alınabilmesi için insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir karar alma süreci devreye sokulur. Gerekli hallerde soruşturma ve kovuşturma süreci özel bir ihtimamla yürütülerek çocuğun ruhsal durumunun etkilenmemesine özen gösterilir. Bu süreçte ayrıca karar alıcılar çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitim vererek çocuğun kişiliğinin geliştirilmesine, hatta toplumsal sorumluluk kazanması için çaba sarf edilir (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 4, Erişim: 07.07.2021)).

Kanunun uygulanmasında öncelik kişinin özgürlüğünü korumaya hasredilir, buna rağmen şayet kısıtlayıcı tedbirler ve hapis cezası son çare de olsa yine de kişinin lehine karar verilmeye azami gayret gösterilir. Ancak bazı durumlarda kişi kurumda bakıma alınmak veya kurumda tutulmak zorunda kalınabilir. Böyle durumlarda kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşımı öne çıkarılır. Böyle hallerde çocukların yetişkinlerden ayrı tutulmaları temin edilir. Yargılama ve kararların onanması durumlarında kimliğin üçüncü şahıslarla paylaşılmamasına özen gösterilir (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 4, Erişim: 07.07.2021)).

1.1.2 5395 Sayılı Kanunun Çerçevesi

Kanun kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbirler çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yöneliktir. Bu kapsamda hem çocuğa hem de ailesine danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri uygulanır. Uygulanan tedbirler kapsamında çocuktan sorumlu kimselere yetiştirme konusunda, eğitim ve gelişimle ilgili sorunların çözümünde yol gösterici eğitimler verilir. Bu hususta çocuğun gündüz veya yatılı olarak bir eğitim kurumuna devamı konusunda gerekli tedbirler alınabileceği gibi, meslek edinebilmelerinin temini için de bir meslek veya sanat kursuna gitmelerinin temini ya da bir

ustanın gözetiminde eğitiminin devamına karar verilebilir (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 5, Erişim: 07.07.2021)).

Çocuğun bakımıyla görevlendirilen kişi veya kurumlar herhangi bir durumda görevini yerine getiremeyecek olurlarsa, resmi veya özel bir bakım yurdu ayarlanması, ya da çocuğun koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması mümkündür. Bu kapsamda gerekli sağlık hizmetlerinin de verilebilmesi için her türlü kanuni tedbirler alınır. Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması, rahatsızlığı durumunda tedavi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakımın yapılması ve bağımlılık yapan maddelerden korunması için gereken tedaviler uygulanır (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 5, Erişim: 07.07.2021)).

Barınma konusunda yeterli olmayan çocuklara kanun kapsamında gerekli barınma imkanları sağlanır. Bu aşamada gerekli görülürse barınma sağlanan kişilerin kimlikleri ve adresleri gizli tutularak tehlike altında bulunmadıkları veya tehlike altında olsalar da bu hususta gerekli tedbirlerin alındığına dair kurumlara güven duyulmasına özen gösterilir. (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 5, Erişim: 07.07.2021)).

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınması hususu adli bir durum olduğundan, çocuğun korunması meselesi adli kurumlar ile Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı tarafından yürütülen bir süreçtir. Bu kurumlar vakaları derhal araştırarak karara bağlamakla yükümlüdürler (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 6, Erişim: 07.07.2021)).

Çocuk hakkında yapılan incelemeler sonucunda alınacak tedbirini türü özellikle taraflara bildirilir. Konunun kapsamına göre bir veya daha fazla tedbire de karar verilebilir. Şayet hâkim, hakkında koruyucu tedbire veya destekleyici tedbire karar vermiş ise çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir. Tedbirin uygulanması sonrasında çocukta beklenen gelişmenin sağlanması halinde hâkim tedbiri kaldırma hakkına sahiptir. Bu kararın çocuğun bulunduğu yerin hâkimi tarafından verilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Çocuklara hâkimler tarafından mecburi hallerde verilen tedbir cezaları 18 yaşa kadar geçerlidir. 18 yaşın doldurulması sonrasında bu tür tedbirler kaldırılır. Ancak çocuğun eğitime devam edebilmesini sağlamak adına rızası alınarak tedbirin bir süre daha uygulanmasına devam edilebilir. Bu kararlar kararı veren hâkim veya mahkeme tarafından her üç ayda bir incelemeye tabi tutulur (<https://www.mevzuat.gov.tr>, (Ek-1, Madde: 7-8, Erişim: 07.07.2021)).

Yukarıda Madde: 1-8 arasında yorumlamaya çalıştığımız 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun sahada uygulanışının yanı sıra bir de uygulayan kurumların varlığı da önemlidir. Çocuklara temin edilen danışmanlık, eğitim, bakım, barınma ve sağlık ile ilgili meselelerde aşağıda bahsi geçecek olan kurumlar tarafından sunulmaktadır.

1.2 GÖÇMEN ÇOCUKLARA HİZMET VEREN KURUMLAR

Travma içerikli olaylara maruz kalan göçmenlerin önemli bir kısmını çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların maalesef çeşitli şekillerde ihmal ve istismara maruz kaldığı bir gerçektir. Göç sonrası yaşamın çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koyan Türkiye’deki çalışmalara göre, göçmen çocukların fizyolojik hastalıklar, yoğun stres sorunları, davranışsal ve sosyal sorunlar, dikkat dağınıklığı, ruhsal travmalar ve birçok psikolojik sorunlar yaşadığı söylenmektedir (Aras, 2020: 108). Bu çocuklarda, yabancılaşma ve yoğun gelecek kaygıları da görülmektedir. Bununla birlikte, göçmen çocukların eğitim çağında okulda olmaları gerekirken bedenlerinden daha ağır işlerde çocuk işçi olarak genel sağlıklarını olumsuz etkileyebilecek farklı işlerde çalışmaya zorlandıkları görülmektedir. Bu çocukların temel ihtiyaçlarına kavuşması, psikolojik destek sistemlerinin harekete geçirilmesi ve rehabilitasyon faaliyetlerinin sağlanması, çocukların sosyal kültürel durumları ve dilleri göz önünde bulundurularak eğitim fırsatları oluşturulması önemlidir (Kılınç, Karayel ve Koyuncu, 2018: 40). Çocuk Koruma Kanununda yukarıdaki hizmetlerin sağlanması için uygulanan koruyucu ve önleyici tedbirleri sağlayan ve yürüten Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın (ASHB), Sağlık Bakanlığı’nın ve Milli Eğitim Bakanlığı’nın hizmetleri genel olarak aşağıdaki gibidir

Tezin bu bölümünde bu kurumları ve çalışmalarını Hatay İlinden istatistikler ile kısaca tanıtılacaktır.

1.2.1 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Bakanlık 81 İlde Bulunan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ile göçmen çocuklara Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununa bağlı olarak birçok hizmet vermektedir (Bkz, Ek-1, Madde: 45). Bu hizmetleri şu şekilde açıklamak mümkündür:

- Sağlık alanında, göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, sağlık sorunu olan çocuk için tedavi süreçlerinin yönetilmesi amacıyla 5395 Sayılı Kanun kapsamında ilgili mahkemeden sağlık tedbir kararı talep eder.

Çocuğun ihtiyacı olan sağlık hizmetlerini alma sürecinin başlatılmasında çocuk, çocuktan sorumlu olan ebeveynler ve sağlık hizmetini verenler ile birlikte görev alır.

- Eğitim alanında, göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, farklı sebepler ile (kimlik sorunu, ailenin çocuğun eğitimini engellemesi, ekonomik kaygıları, çocuk işçi olma) eğitime devam etmeyen çocuklar için 5395 Sayılı Kanun kapsamında ilgili mahkemeden eğitim tedbir kararı talep eder. Çocuğun eğitim hizmetlerinden yararlanması sürecinde çocuk, çocuktan sorumlu ebeveyn ve okullar ile birlikte görev alır.

- Bakım alanında, göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar edilmeleri ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, çocuğun ihmal ya da istismara uğradığını tespit ederse çocuğun yüksek yararı için 5395 Sayılı Kanun kapsamında ilgili mahkemeden *‘‘Acil Koruma Kararı ya da Bakım Tedbir Kararı’’* talep eder. Çocuğun uygun resmi ya da özel yatılı kuruluştaki koruma altına alınmasında, tüm ihtiyaçlarının sağlanması sürecinde görev alır. Kanuna uygun şekilde göçmen çocuklar koruyucu aile hizmet modelinden de yararlandırılabilir. Koruyucu aile hizmetinde temel hedef çocuk için karmaşık ve zor bir süreçte, çocuğa daha özverili yaklaşımla davranılarak yaşadığı süreçteki olumsuz durumlardan en az etkilenmesini sağlamaktır. Hayatını gerekli incelemeler sonucu uygun bulunan koruyucu bir aile birlikte devam ettirmesi hizmetin gerçekleşmesinde önemlidir (Ateş, 2009). Koruyucu aileyi şu şekilde tanımlamak mümkündür: Korunma altına alınmış olan çocukların, bakım ve korumalarını üstlenen aile yanında, devlet kontrolünde, hayatın olağan akışına devam etmeleri koruyucu aile hizmetidir. Bu hizmeti üstlenen aileler de koruyucu aile olarak tanımlanmaktadır. Amaç, çocuğun geçirdiği zor dönemi özenli davranarak normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır (Bağdat, 2018).

- Danışmanlık ve Psikososyal destek alanında, göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, çocuğun göç süreçlerini, gelişimini, sosyal uyumunu ve ihtiyaçlarının karşılanması durumunu aile ve çevresini de göz önünde bulundurarak değerlendirir. Çocuğun ve ailenin ihtiyacı olan rehberliği almasını sağlar. Sorunların daha derin olduğu vakalarda, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ilgili mahkemeden danışmanlık tedbir kararı talep ederek çocuğun ve ailenin danışmanlıktan yararlanması konularında çocuk, çevresi ve ilgili kurumlar ile birlikte görev alınmaktadır.

- Ekonomik destek alanında, yoksul olan ve temel ihtiyaçlarını gideremeyen ailelerin desteklenmesi ve çocukların bakımı için verilen ekonomik destek hizmetleri göçmen çocuklar için de ailelerine verilmektedir. Bu destek 2016 yılından itibaren geçici koruma kapsamında

olan göçmen ailelere sunulmaya başlanmıştır. Bu hizmet banka aracılığıyla göçmenlere aylık olarak verilen bir nakit yardımdır Yardım alanlar temel ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklarına kendileri karar vermektedirler. İlgili birimler düzenli aralıklarla yapılan yardımın çocuklar ve ailenin temel ihtiyaçları için kullanılıp kullanılmadığını denetlemektedir (Lotfi ve Gümüş Çelik, 2019: 111).Göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar edilmeleri ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, ailenin ekonomik sorunlar yaşadığını ve bunun çocuklar için olumsuz sonuçlara neden olduğunu tespit etmesi halinde çocuk ve aile adına kullanılması ve yapılan yardımın kontrol edilmesiyle aileye belli bir süre ekonomik yardım verilmesi sürecinde görev almaktadır (Aras, 2020: 131)

- Çocuk Hakları ve Sosyal Uyum alanında, göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar edilmeleri ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, göçmen çocuğun göç süreçlerinden dolayı yaşadığı olumsuz etkileri azaltmak ve sosyal uyum kapsamında okula ve çevresine uyumlu insanlar olarak yetişmelerini sağlamak için süreçler işletir. Sağlık ve hijyen, gizlilik ve mahremiyet, çocuk hakları, görgü kuralları, madde ve teknoloji bağımlılığı gibi konularda eğitim verir. Çocukların sosyal kültürel etkinliklerden (sinema, piknik, gezi gibi) yararlanmaları için organizasyonlar düzenlemesi süreçlerinde görev alır. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) kapsamında ülkelerin gerçekleştirmeyi kabul ettiği Çocuk Hakları Komiteleri aracılığı ile çocukların sosyal uyum ve etkinlik ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde de görev almaktadır (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, 2004). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından Hatay ve göçmen nüfusun yoğun olduğu illerde psikososyal destek hizmeti verilmektedir. Türkiye’de yaşayan göçmen çocukların Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri aracılığıyla topluma uyumlarının sağlanması amacıyla “*Geçici Barınma Merkezi Dışında Yaşayan Suriyeli Çocuklara Yönelik Toplumsal Uyum ve Eğitim Programları*” uygulamaya konulmuştur. Amaç sosyal sorunları en aza indirmek ve kültürler arası hoşgörünün geliştirilmesinin sağlanmasıdır. 2016 yılı sonunda 30.000 civarı göçmen çocuğa ulaşılmıştır (ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021: 26).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından her ilde oluşturulan Çocuk Hakları İl Çocuk Komiteleri, Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilke ve hükümlerinin yetişkin ve çocuk olmak üzere toplumun tüm kesimine yaymak ve çocukları ilgilendiren her konuda çocuk katılımını etkin kılmak için faaliyet göstermektedir. 81 ilde, bir kız, bir erkek çocuk ile temsil edilen komitelerin üyeleri arasında göçmen çocuklar ile birlikte 29 bin 344 çocuk üyesi bulunmaktadır. Yürüttükleri faaliyetler ve aktif üye sayısı ile dünyadaki ender örneklerden biri

olarak kabul edilen Çocuk Hakları Komiteleri, çocuk haklarının ülke çapında yaygınlaşması için çalışmalar yürütmektedir (ASHB, 2021).

- Çocuk İşçi alanında, göçmen çocuklar alan taraması, başvuru ya da ihbar edilmeleri ile inceleme sürecine alınır. İlgili birim, çocuğun sokakta çalıştırılması, ağır tarla veya sanayi işlerinde çalıştırılması ve çocuğun yaşına uygun olmayan gelişimini olumsuz etkileyecek işe zorlanması süreçlerinde tespit ve inceleme de görev alır. “Mobil Sosyal Hizmet” modeli çalışma ile çocuklar hakkında Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ilgili mahkemeden uygun tedbir kararları talep eder. Mobil Sosyal Hizmet kısaca şu şekilde tarif edilebilir: Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından görevlendirilen meslek elamanı, yerel yönetim tarafından görevlendirilen memur ve görev alabilecek tercüman, STK temsilcisi ve diğer kişiler çocuk işçi ihbarlarına müdahale eder, bu ekipler gün içinde göçmen işçi çocukların yoğun olarak görüldüğü cadde ve sokaklarda araç ya da yaya olarak çalışır. Göçmen çocukların yüksek yararı için çalışmalar yürütür.

- Refakatsiz Çocuk alanındaki çalışmalar daha trajiktir. Göçmen gruplar arasında çocuklar çok özel bir alanı oluşturmaktadır. Refakatsiz göçmen çocuklar, kendilerini koruyacak, sorumluluklarını alacak veya kendilerini tehlikelerden koruyacak bir ebeveynin refakati olmadan göç süreçlerinde kendilerine sığınmak arayan kişilerdir. Korunma ve iş arayan refakatsiz çocuk sayısı özellikle 2000 yılından sonra artış göstermektedir (Tunç Kaçar, 2020:86). Yakın zamanda ülkelerin yeni gündemi göçün çocuklaşması olabilir. Dikkat edilmesi gereken ise bu çocukların kendi hayatlarını başrolü oldukları ve birer kültür taşıyıcısı olduklarıdır. Refakatsiz çocuklar umut ederek göç süreçlerine katılmaktadır. Daha iyi koşullarda yaşayacaklarına inanarak göç ederler. Çoğu zamanda geri gönderilme kaygısı, çocukları yasal olmayan yollarla barınmaya yönlendirmektedir. Bu çocuklar ülkeye girişlerinden sonra sığınma talebinde bulunarak ya da kolluk kuvvetleri tarafından fark edilerek bir kabul sürecine tabi tutulmaktadırlar (Tunç Kaçar, 2020: 91).

“Ulusal mevzuatta refakatsiz çocuk: “Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve âdet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır” (Çankaya, 2019).

Ülkemizde Güney sınırlarımızdan gelen yoğun göç dalgalarında çocuklar ve çocuklar içinde bir yetişkin gözetiminde olmayan refakatsiz çocuklar en mağdur gruptur. Bu çocukların özel olduğu ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar olduğunun kabulü 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 2015 tarihli Refakatsiz Çocuklar Yönergesi ile sağlanmıştır. Refakatsiz çocuklar

ihbar ya da inceleme yoluyla tespit edilip ivedi olarak koruma altına alınmaktadır. Göçmen çocuklar, göç ettiklerinde en önemli konu uyumdur. Uyum sağlamamaları göçmen çocukları ihmal ve istismar durumlarını içeren risklere ve suç eğilimlerine götürebilir. Ülkemizde göçmen çocukların ve refakatsiz göçmen çocukların karşılaştıkları riskleri ortadan kaldırmak için hizmetler konusunda ciddi çalışmalar yapılırsa da göçmen çocuk sayılarının fazla olması, yapılan çalışmalarda olumlu geri dönüşlerin sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

Ülkemizdeki geçici koruma kapsamındaki çocuklar toplam göç nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmaktadır (Göç Genel Müdürlüğü, 2020). Bu çocuklar arasında sayıları çok fazla olan refakatsiz çocuklar olduğu ifade edilmektedir. Refakatsiz göçmen çocuk sayıları sağlık, barınma eğitim gibi temel ihtiyaçlara ilişkin sorunları da beraberinde getirmektedir (UNİCEF, 2017). Bu çocukların ihtiyaçlarının karşılanmaması toplumda asayiş sorunları, suç mağduru çocukların sayılarının yükselmesi, sosyal uyumun sarsılması ve daha birçok krizi tetikleyebilir (Tapan ve Derin, 2019: 856). Refakatsiz çocuklara sunulan hizmetler öncelikle Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir (ASHB, 2020). Bu konudaki yönerge 20.10.2015 tarihinde ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Refakatsiz Çocuklar Yönergesi olarak yayınlanmıştır. Bu çocuklara yönelik Çocuk Destek Merkezleri Hatay, Kilis, Gaziantep ve diğer illerde hizmete açılmıştır (ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2021: 26).

Söz konusu yönerge uygulanırken kolluk kuvvetleri, hastaneler, İl Göç Müdürlüğü ile Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü birlikte çalışmaktadır. Refakatsiz çocuk için sosyal hizmet müdahale süreçleri karmaşık ve uzun olabilir. Genel olarak refakatsiz göçmen bir çocuğa müdahale sürecini şu şekilde izah etmek mümkündür:

“1. Çocuk veya çocuklar, velisi ya da bir yakını olmadan yasal olmayan yollardan göç grubu ile ya da bireysel olarak ülkeye giriş yaptıktan sonra tespit edilme durumu ile refakatsiz çocuk kapsamında, hakkında süreç başlatılır.

2. Refakatsiz çocuklar ihbar, kolluk kuvvetlerinin alan taraması veya kimlik kontrolü için belge sorma, çocuğun resmi kurumlara işlem için başvurusu gibi durumlarda tespit edilir.

3. Tespiti yapılan çocuk kolluk kuvveti tarafından tutanak ile bulunduğu kurumdan veya kişiden teslim alınır.

4. Çocuğun refakatsiz olduğu iddiasının araştırılması sürecinde kolluk kuvveti eşliğinde İl Göç Müdürlüğünde parmak izi kontrolüne ve mülakata alınır. Parmak izi tespitinde çocuğun kayıtlı olmadığına anlaşılmaması ve refakatçisi olmadığı yönündeki ifadeleri doğrultusunda, çocuk hakkında “Refakatsiz Çocuk” olduğu yönünde belge düzenlenir.

5.Çocuk kolluk kuvvetleri tarafından en yakın hastaneye götürülerek; darp-cebir raporu alınması, bulaşıcı hastalık testi, akciğer grafiği taraması yapılması ve genel muayene süreçlerinin ardından alınan sağlık raporu ile kolluk kuvveti tarafından ASH İl Müdürlüğüne teslim edilir. ASH İl Müdürlüğü çocukla ön görüşme yapar. Çocuğun yaş, cinsiyet varsa engel durumuna uygun bir kuruluşa yerleştirilmesi için süreç başlatır. Refakatsiz çocuk mülki idare amirinin imzası ile “Acil İl Oluru” alınarak kuruluşa yerleştirilir. Kriz durumunun tamamlanmasının ardından şüpheli durumlarda çocuk kemik testi için hastaneye götürülür. Kemik testi sonucuna göre çocuk olduğu anlaşılan koruma altında kalmaya devam ederken çocuk olmadığı anlaşılan kişi kolluk kuvvetlerine, yetişkin işlemleri için teslim edilir.

6.2014 Tarihli ve 6518 Sayılı Kanun gereği, çocuğun kuruluşa kabul tarihinden itibaren 5 gün içerisinde çocuğun resmi belgeler ve yapılacak görüşme sonucunda akrabası olduğu tespit edilen ve çocuğunda teslim edilmek istediği kişiye refakatsiz çocuk statüsü kaldırılarak teslimi yapılabilir.

7. Refakatsiz çocuğun kuruluşa kabul tarihinden itibaren 5 gün içerisinde yakını tarafından teslim alınmadığı durumlarda ise 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında koruma altına alınma işlemleri için ilgili mahkemeden “Bakım Tedbir Kararı” talep edilir.

8. Çocuk, mahkeme kararı ile koruma altına alındıktan sonraki süreçte, teslim almak isteyen ve bunu resmi belgeler ile destekleyen bir yakını başvuruda bulunursa süreç başlatılır. Yapılacak görüşme ve sosyal inceleme sonucunda 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında gerekli tedbirler alınarak çocuğun ilgili mahkemeden koruma kararının kaldırılması ile çocuk teslimi yapılabilir.

9. Çocuğun koruma altına alınması sonrasında herhangi bir yakını teslim almak için başvuruda bulunmadığı durumlarda ASH İl Müdürlüğü sınır karakollarına ve İl Göç Müdürlüğüne çocuğun durumu ile ilgili bildirimde bulunur.

10. Küçük yaşta olan çocuğun (0–6 yaş arası) koruma altında kaldığı süreçte ruhsal gelişiminde olumsuzluklar yaşanmaması için süreç yönetilir. Komisyon kararı ile 14/12/2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği kapsamında uygun eşleştirme yapılan bir Türk aile yanına koruyucu aile kapsamında verilebilir.

11. Koruma altında bulunan refakatsiz çocuğun iae, ibate, eğitim, sağlık ve diğer tüm resmi işlemleri kaldığı kuruluş tarafından yerine getirilir.

12. Refakatsiz çocuğun kuruluşa izinsiz terk etmesi durumunda vaka kolluk kuvvetine bildirilir. Kuruluş kurallarını reddeden çocuk hakkında sosyal uyum konularında daha fazla mesleki çalışma yapılır. Bu süreçlerinde etkisiz kalması durumunda çocuğun başka bir kuruluşa nakli süreci talep edilebilir.

13. On sekiz yaşını dolduran çocuklar ikamet göstererek kendi istekleri ile kuruluştan ayrılabilir ve ülkede yaşamaya devam edebilirler. Geldikleri ülkeye dönmek isteyenler için ise kuruluş, İl

Göç Müdürlüğü ile gerekli yazışmaları yapar ve çocuklar sınır kapılarından ülkelerine geri dönebilirler’’ (Aras, 2020: 134-137).

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü göçmen refakatsiz çocukların temel ihtiyaçlarından ve çocuk haklarından faydalanmalarında sorumlu olan kamu kurumudur. Yatılı kuruluştaki kalan-çocuğun okula veya kursa devam etmesi, temel sağlık hizmetleri alması, sosyal uyum sorunlarının ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli çalışmalar yürütür. Çocuk bu hizmetlerden ücretsiz olarak faydalanır. Refakatsiz çocuklar, göç süreçlerinde en riskli grup olarak görülmektedir. Göç süreçlerindeki çaresizlikler, istismar durumları, organ ticaretinin hedefinde olmaları, sokakların tehlikesi ve marjinal grupların refakatsiz çocukları ele geçirme çalışmaları dikkate alınması gereken konulardır.

1.2.2 Sağlık Bakanlığı

Ülkemizde Suriyeli göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimleri ile ilgili önemli hizmetler sağlanmıştır. Göçmen ailelerin ve çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanmasına yönelik ulusal mevzuatta düzenlemeler yapılmıştır. 03/07/2018 tarihli AFAD, İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığı arasında protokol kapsamında, göçmen çocukların kamu/üniversite hastanelerinde ve göçmen sağlığı merkezlerinde tıbbi ihtiyaçları uygun durumlarda ücretsiz yapılmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Sağlık Bakanlığına Bağlı 81 İlde bulunan hastaneler ve diğer sağlık kuruluşları aracılığıyla sağlık hizmetlerinden göçmen çocuklar ve aileleri de yararlanmaktadır. İlgili birimler göçmen çocukların sağlık süreçlerinin yönetiminde görev alır. İzin, sevk, ameliyat ve araştırmaların yapılması konularında kurumlar arası bağlantı görevi üstlenir. Hassas vakalarda ihtiyaç duyulması halinde çocuk hakkında Çocuk Koruma Kanunu kapsamında Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden tedbir kararı için inceleme talebinde bulunulur. Refakatsiz çocukların tıbbi ihtiyaçları için Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde kaldığı yatılı kuruluş ve İl Göç Müdürlüğü ile süreç yönetir. Sağlık hizmetleri sonrasında taburcu olma sürecinde ve takip aşamalarında göçmen çocuk ve aileye ihtiyaç duydukları konularda rehberlik edilmektedir (Aras, 2020:132).Gerekli görülmesi halinde göçmen çocuk hastaların ev ziyaretleri gerçekleştirilmektedir. Sağlık kuruluşları göçmen aile ve çocuklara ait istatistiksel bilgilerin değerlendirilmesinde görev alırken aynı zamanda göçmenler hakkında toplumun bilgilendirmesiyle ilgili çalışmalar yapmaktadır (Karaca Gökçek, 2019: 77).

Tablo 1.

Türkiye’de Suriyeli Göçmenlere Sunulan Sağlık Hizmetleri

Suriyelilere verilen poliklinik hizmeti sayısı	Hastaneye yatırılan Suriyeli sayısı	Suriyelilere yapılan ameliyat sayısı	Suriyelilerin ülkemizde gerçekleştirdiği doğum sayısı
31,449,800	1,326,849	1,112,058	276,158

Kaynak: Teyit, 2018.

Tablo 1’e bakıldığında 2017 yılının Temmuz ayına kadar Türkiye genelinde Suriyeli aile ve çocuklara verilen sağlık hizmetlerinin sayıları görülmektedir. Göçmenlere verilen poliklinik hizmet sayısı ve ülkemizde gerçekleşen doğum sayısı sağlık hizmetlerinin kapasitesinin göçmenlere sağladığı hizmetleri açıklamak açısından önemlidir. Bununla birlikte Suriyeli bebek ve çocuklara da aşı takvimine uygun olarak 3 milyon 215 bin 128 doz aşı yapıldığı ifade edilmektedir (Anadolu Ajansı, 2018).

Hatay İlinde geçici koruma kapsamındaki göçmenlere hizmet vermek amacıyla kurum onaylı 21, sınırlarda valilik onaylı 3 olmak üzere 24 Geçici Sağlık Merkezi hizmet vermektedir. Bunun yanında devlet ve üniversite hastanesinin hizmetlerinden de faydalanmakta olan geçici koruma kapsamındaki göçmenlerden muayene ücreti alınmamaktadır (Önder, 2019: 147).

1.2.3 Milli Eğitim Bakanlığı

Göç sonrası eğitimin iki önemli işlevi vardır. Birincisi sosyal uyum sağlanmasında eğitim oldukça önemlidir. İkincisi ise toplumsal yapıda olumlu hareketlilik sağlama potansiyeli vardır. Eğitim süreci, barınma, sağlık gibi ilk bakışta göçmen çocukların temel ihtiyaçları arasında olmasa da sosyal uyumun sağlanması, ev sahibi ülke ile ilişkilerin geliştirilmesi ve göçün travmatik etkilerinden uzaklaşmak açısından önemli bir ihtiyaç ve temel bir çocuk hakkıdır (Yaylacı, Göktuna ve Sirkeci, 2019: 10).

“Eğitim hakkı, temel hak ve özgürlüklerin sınıflandırılmasında kişinin toplumdan ve devletten isteyebileceği haklar olarak tanımlanan isteme hakları sınıfına dâhildir. Eğitim hakkı, Birleşmiş Milletler Örgütü, Avrupa Konseyi ve birçok örgüt tarafından kabul edilen belgelerde tanımlanmış, bildirge, karar vb. nitelikte çok sayıda uluslararası ve bölgesel insan hakları belgesinde güvenceye alınmıştır” (Aras, 2020: 117).

Eğitim ve diğer çocuk haklarının bütünlüğü 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesinde güvence altına alınmıştır. İnsan Hakları Beyannamesi de eğitim ile ilgili düzenlemeler içermektedir.

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin eğitim hakkı ile ilgili olan 26. maddesinde; “herkesin eğitim hakkına sahip olduğu, ilk eğitimin zorunlu olduğu ve parasız olması gerektiği, teknik ve

mesleki eğitimden herkesin yararlanabilmesi ve yükseköğretimin, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olması gerektiği ilkeleri öngörülmüştür'' (TBMM, 2021).

Ülkemizde eğitim hakkı, ilgili uluslararası sözleşmeler ile birlikte 1982 Anayasasında 42. Madde de yerini almıştır. İlgili maddede:

“Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.” şeklinde ifade edilmiştir (T.C. Anayasası, 1982).

Yukarıda da belirtildiği üzere ulusal ve uluslararası alanda çocukların eğitim hakkı çeşitli şekillerde güvence altına alınmıştır. Göçmen çocuklar için ise durumun ne olduğu belirsizdir. Göç eden toplumların riskli grupları arasında yer alan ve geleceğin yetişkinleri olan göçmen çocukların, göç süreçlerinde uygun ve kaliteli eğitim almaları önemlidir. Başladığı günlerde geçici olarak görülse ve devlet yetkilileri tarafından bu şekilde kabul edilse de, Suriye’deki iç savaşın sürmesi, tarafların on yılı aşkın süredir çözüm üretememesi bu kitlesel göç hareketinin göçmen çocukları, ailelerini ve Türkiye’yi farklı deneyimlere ve zorluklara sürüklediği açıktır. 2020 yılı itibarıyla hayallerini ve umutlarını ülkemizde arayan bir buçuk milyon Suriyeli göçmen çocuğun, bu süreçte eğitim dahil birçok sorunla yüzleştiği ifade edilebilir (Gencer, 2017: 7). Göçmen çocukların ev sahibi topluma uyum süreçleri ile alakalı atılması gereken ve denetim-programlama-ilerleme şeklinde kapsamlı yürütülecek eğitim süreçlerine çocukların katılması ve bu süreçte yaşanabilecek engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir (Aras, 2020: 139).

Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin Suriye’deki savaş ortamının devam etmesi ve bölgeye ilişkin siyasi tartışmaların dünya gündeminde ele alınması ile yakın zamanda ülkelerine dönemeyecekleri anlaşılmıştır. Bu aşamada göçmen çocukların eğitimi gibi ihmal edilmemesi gereken bir konuda, yönetmelik ve genelgelerin ortaya konulması 2014 yılında gerçekleşmeye başlamış ve bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Göçmen çocuklara yönelik ilk politikalar 2014 öncesinde geri dönecekleri düşünülerek geliştirilmeye çalışılmış kısa vadeli ve sadece kamplarda yaşayanlara yönelik iken 2014 sonrası yaşanan gelişmeler eğitim politikalarında köklü değişimlere neden olmuştur (Emin, 2016: 12).

Türkiye’de göçmen çocukların eğitimleri ile ilgili yasal mevzuata bakıldığında iki önemli düzenleme görülmektedir. Bunlardan birincisi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 89. Maddesinde yer alır. Maddede uluslararası koruma statüsü sahibi çocukların ve ailelerin farklı kademedeki eğitim ve kurs hizmetlerinden faydalanacağı vurgulanmaktadır. İkinci olarak Milli Eğitim Temel Kanunu 4. Maddesinde yer alır. Burada eğitim vermek için hizmet yürüten okul ve kurs gibi kuruluşların farklılıklara saygı duyarak (dil, din, ırk ve cinsiyet) herkese açık olduğu vurgulanmaktadır (Yaylacı, 2019: 122).

Milli Eğitim Bakanlığı göçmen çocukların ülkelerine kısa sürede dönmediğini tespit edince bu çocukların eğitimi ülke ve çocukların geleceği için önemli bir durum haline gelmiştir. İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile göçmen çocukların eğitimi için mevzuatlar yayımlamıştır. 26 Eylül 2013 tarihli “*Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim -Öğretim Hizmetleri*” ve 23 Eylül 2014 tarihli “*Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri*” adlı genelgeler en kapsamlı olanlardır. Göçmen çocukların eğitim durumlarına ilişkin esas 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 28. maddesinde açıklanmaktadır (Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017). Bu genelgeler ve yönetmelik ile göçmen Suriyeli çocuklara verilecek eğitim hizmetleri uygun şartlara bağlanmış ve güvence altına alınmıştır. Yapılan çalışmalar ile şu anda göçmen çocuklar devlet okullarında ev sahibi ülkenin çocukları ile birlikte eğitim almaktadır. Daha önce uygulanan ancak verim alınamayan Geçici Eğitim Merkezleri uygulaması ise 2018 yılından sonra kademeli olarak kapatılmıştır (Coşkun ve Emin, 2018: 6).

MEB verilerine göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmen çocukların okullaşma oranı 2020 yılında yüzde 64,40 olarak gerçekleşti. Yine bakanlık verilerinde 770,924 göçmen çocuk eğitim hizmetlerinden yararlanıyor. Bu çocukların cinsiyetlerine göre sayılarına bakılırsa 393,118’i erkek, 337,806’sı kız çocuğudur. Okullaşmanın en yoğun olduğu kademelerin ilköğretim ve orta öğretim olduğu görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021). Göçmen çocuklar okullarda Türkçe dil sınavından aldıkları sonuca göre Türkçe müfredatla kaynaştırma sınıflarında eğitim görebilmektedir. MEB eğitim konusunda göçmen çocukların durumları üzerine özel çalışma yapılması için idari düzenlemeleri de hayata geçirmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlisi Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı’nın oluşturulmasıdır (Tekgöz, 2020: 9). Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün açıklamalarına göre 2017 yılında Hatay genelinde yaklaşık 56,000 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocuğun okul kaydının olduğu ve eğitim kurumlarından yararlandığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte Hatay genelinde ilköğretim birinci sınıfa kayıt olan Türk öğrencilerin sayısı yaklaşık 29,000 iken Suriyeli

göçmen çocukların birinci sınıfa kayıt sayıları yaklaşık 7,300 olarak ifade edilmektedir. Buradan anlaşılabacağı üzere 2017 verilerine göre Hatay İlinde ilkokul birinci sınıfa kayıt olan her 5 öğrenciden 1'inin Suriyeli göçmen çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Türk ve göçmen çocuklara verilecek eğitimlerin içeriği, kaynaştırma sınıflarının eğitim başarısına etkisi, göçmen çocukların Hatay İline sosyal uyum sırasında eğitim alanından kazandıkları ve bu sayıların şehrin eğitim politikasına etkileri önemli konular olarak görülmelidir (Hürriyet, 2017).

Sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler ve değişimler göç çalışmalarında çocuk olgusunu ön plana çıkarmaktadır. Çocukların ve gençlerin eğitimi ise göçmen çocuk olgusunun önemli bir alt başlığıdır. Dil öğrenimi ve temel eğitimin göçmen çocuklar için hayati derecede önemli durumlar olduğu öğretmenler ve akademi camiası tarafından kabul edilmektedir. Eğitim süreçlerine dahil olma, akademik anlamda başarılı olma, fırsatları yakalama bu çocuklar için önemlidir. Uygun olan en erken zamanda dil eğitiminin başlanması çocukların aileleri ile topluma sosyal uyumunda ve hayatlarında başarılı olmalarında önemli olduğu vurgulanmaktadır (Karaman ve Bulut, 2018: 399). Hatay İli gibi yoğun göçmen çocuk nüfusu barındıran şehirler için ise çocukların eğitim konusu daha ciddi bir durum haline gelmektedir. Türkiye'ye 2011-2017 yılları arasında gelen Suriyeli göçmenlerin sayısı ciddi seviyelerdedir. Göçmen grupların da Türkiye'de kalma eğilimleri artmaktadır. Dünyada farklı ülkelerde yaşayan göçmenlerin genel tutumları ve davranışları göz önüne alındığında üçte birinin geri dönmeme ihtimali olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum göçmen çocukların eğitimi konusu ile birleşince Hatay ilinde gerekli tedbirlerin alınması ve planlamaların yapılması büyük önem arz etmektedir (Ekici, 2019: 700). Bu açıdan bakıldığında Hatay'da yeni bir hayata başlayacak göçmenlerin toplumsal uyumlarında çocuklar önemli bir yere sahiptir (Mengü ve Yaman, 2019: 164).

1.3 KANUN KAPSAMINDA KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

23 Mayıs 1949 yılında yürürlüğe giren 5387 sayılı kanun gereği *Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun*'un çıkarıldığı görülmektedir. Bu kanun kapsamında “*ahlak, ruh ve beden bakımından gelişimleri risk altında olan; ebeveynlerinden biri ya da hiçbiri belli olmayan ve Türk Medenî Kanunu hükümleri uyarınca, haklarında korunma kararı alınması zorunlu görülen çocukların*” korunması amaçlanmaktadır. Bu kanun ile çocuğa ilişkin verilen hizmetlerin ilk defa ve kurumsal olarak ele alındığı görülmektedir. Bu açıdan kanun önemlidir ve 5395 sayılı kanuna geçişin bir ön aşamasını sağlamaktadır (Günenç, 2020).

1960'lı yıllarla beraber dünyada olduğu gibi Türkiye'de toplumun refah seviyesi yükselmiştir. Sosyal devlet olmanın getirdikleri hissedilmeye başlanmıştır. 1961 Anayasasında çocuklar ve gençlerin özel olarak korunacağı ibareleri yer almıştır. 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi'nin kurulması önemli gelişmelerdir. 1983'te SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) oluşturmuştur. Bu profesyonel çalışmaların başladığını göstermektedir. 1982 Anayasasında da çocuğun bakım ve korunmasını ifade eden hükümler olduğu görülmektedir. Çocuk 1982 tarihli Anayasada ailesi ile birlikte değerlendirilmiş; ailenin ve çocuğun devlet koruması altında olduğu vurgulanmıştır (Günenç, 2020).

Yakın tarihimizde ise şu an yürürlükte olan 03.07.2005 tarihinde kabul edilen ve 15.07.2005 tarihinde ve 25876 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı şöyle tanımlamıştır: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen çocuğu suç mağduru, suça sürüklenen çocuğu ise; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu tanımlamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), 2005).

Aynı kanunun 5. Maddesinde Koruyucu ve destekleyici tedbirler sıralanmıştır. *“Danışmanlık, Eğitim, Sağlık, Bakım ve Barınma Tedbiri”* öncelikle çocuğun kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik tedbirleri ifade etmektedir (ÇKK, 2005).

2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı ÇKK çocuklar hakkında 'koruyucu ve destekleyici tedbirler' getirerek çocukların korunmasında yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. Bu kanunun kapsamı; Sağlık Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanacak tedbirleri içermektedir. İlgili bakanlığa ait taşra teşkilatının önermesi ve ilgili mahkemece hükmedilen bu tedbirlere, ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından *“çocuğa özgü güvenlik tedbirleri”* olarak da karar verilebilmektedir.

ASHB altında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü yer alır. Genel Müdürlük, mağdur ya da suça sürüklenmiş çocuklar için tedbirlerin uygulanması, izlenmesi ve çocuk hakları konularında gerekli olan politikanın oluşturulması, koordinasyonu ve raporlaması dâhil, çocuk koruma konusunda sorumludur. 2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu'nda korunmaya ihtiyaç duyan çocuk, ihmal ya da istismar edilen, kişisel güvenliği ve gelişimi tehlike altında bulunan

suç mağduru konumunda bulunan reşit olmayan kimse şeklinde ifade edilmektedir (ÇKK, 2005).

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı kapsamında çocukta aşağıdaki durumların görülmesi gerekmektedir:

- Bakımı ile ilgilenecek bir yetişkinin bulunmaması,
- Yalnız bırakılmak ya da terk edilmek,
- Bakımını üstlenen kişi tarafından kontrol edilemeyecek tutum ve davranışlarda bulunmak,
- Sokaklarda yaşama ve işçilik yapma,
- Madde bağımlılığı nedeniyle tedaviye ihtiyaç duymak,
- İstismar mağduru olmak ya da bu ihtimalin bulunması,
- Bakımını üstlenen kişi tarafından ihtiyaçları konusunda ihmal edilmek,
- Küçük yaşta ebeveynlik rolü üstlenmek zorunda kalmak,
- Suça sürüklenen çocuk durumunda bulunmak,
- Ailesi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar yoksul olmak.

Bu durumlardan mağdur olan çocuk, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve ÇHS kapsamında; ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yardım, hastalığının tedavisinde destek ve rehabilitasyon; toplumla uyum ve korunma haklarına sahiptir, bu ihtiyaçları takip etmek, karşılamak ve politikalar geliştirmek ise devletin görevidir (Güneş, 2020).

Korunma ihtiyacı olan çocukla ilgili başvuru, alan taraması, kolluk kuvvetlerinin veya kişilerin ihbar etmeleri ile göçmen çocuklar, ailesi ve sosyal çevresi ile inceleme sürecine alınır Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde görev alan sosyal çalışma görevlileri (sosyal çalışmacı, psikolog, öğretmen ve sosyolog) tarafından gerekli bilgiler, gözlemler ve kanaatlerini ifade ettikleri “*Sosyal İnceleme Raporunu*” çocuk, aile ya da asliye hukuk mahkemesine gönderilerek sürecin başlatılması sağlanmaktadır. Sosyal hizmetler çocuğun yüksek yararının gözetilmesi, ihmal veya istismardan korumak ve koruyucu ve önleyici tedbirler almak için kanunun işletilmesi sürecinde aktif olarak rol almaktadır.

“5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda çocukların maruz kaldığı ve aile içerisinde meydana gelebilecek herhangi bir risk durumunda, öncelik çocuğun aile yanında ve sosyal çevresinde, koruyucu-önleyici hizmetlerle desteklenmesidir. Koruyucu-önleyici hizmetin amacı, sorun oluşmadan kaynağında müdahale edilerek; soruna neden olabilecek faktörlerin tespit edilip gerekli mesleki çalışmalarla çözüme ulaştırılmasını sağlamaktır. Türk toplum yapısına uygun sosyal politikalar üretilmesi, ailelerde farkındalık oluşturulması ve bilinç düzeylerinin yükseltmesi amaçlı eğitim çalışmalarının yapılması en önemli koruyucu-önleyici hizmettir.” (Bağdat, 2018).

Çocuk veya aile mahkemelerinde Çocuk Koruma Kanununun işletilmesinde temel amaç “*çocuğun yüksek yararı*” ilkesi doğrultusunda yargı süreçlerini yerine getirmek ve ihtiyaç varsa çocuğun koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarından yararlandırılmasıdır. Çocuk koruma kanununda öncelikli olan koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanırken çocuğun aile ortamında korunmasını sağlamaktır. Bu kapsamda danışmanlık, sağlık ve eğitim tedbirleri talep edilmektedir. Çocuk aile ortamında ihmal ya da istismara uğramış ya da uğrama riski varsa bu defa bakım ve barınma tedbirleri talep edilmektedir.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunun da temel olan çocuğun yüksek yararının sağlanmasıdır. Çocukların ve ailelerinin ihtiyaçlarına göre 5 tedbir kararı ile çocukların hakları korunmaya çalışılmaktadır. Bu tedbirler kanunda belirtildiği sıraya göre; Danışmanlık, Eğitim, Bakım, Sağlık ve Barınma tedbirleridir. Tedbirlerin uygulanması sürecinde, çocuğun on sekiz yaşın doldurulmasıyla tedbir kararı kendiliğinden sona ermektedir. Hakim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir. Bunlardan; a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye, b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine, c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine, d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakımı, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına, e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir (ÇKK, 2005).

Koruyucu ve önleyici olarak nitelendirilen bu tedbirler belli bir süreç ile çocuğa ve aileye ulaşmaktadır. Uygulama süreçleri Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlıkları tarafından ortak olarak takip edilmektedir (Günenç, 2020).

İnsan haklarıyla bağlantılı olarak dokuz temel insani ihtiyaç tanımlanabilir. Bu ihtiyaçlar risk grubundaki çocuklar için günümüzde daha önemli bir hale gelmiştir. Bu ihtiyaçlar kısaca şu şekilde tanımlanabilir: Yaşamı sürdürme ihtiyacı, koruma ihtiyacı, duygulanım ihtiyacı, anlama ihtiyacı, katılım ihtiyacı, boş zaman ihtiyacı, yaratıcılık ihtiyacı, kimlik ihtiyacı, özgürlük ihtiyacı. İnsanların ve risk grubundaki çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bu ihtiyaçların bütün olarak ele alınması gerekmektedir (Gencer, 2017). Türkiye’de göçmen çocukların maruz kaldığı riskler ele alındığında bu dokuz ihtiyacın karşılanması için 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunun öne çıktığı görülmektedir. Türk vatandaşı olan çocuklar ile göçmen çocuklar için eşit şartlarda uygulanan bu kanun hükümleri çocukların ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Göçmen çocukların karşılaştığı temel sorunları göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası olmak üzere aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Çocuk Koruma Kanunu ise bu sorunların çözümünde yukarıda sıralanan ihtiyaçları göz önüne alarak sosyal hizmet disiplini ile çözüm üretmeyi amaçlamaktadır.

Tablo 2.

Göçmen Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar

Göç Süreçleri	Göçmen Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar
Göç Öncesi	•Silahlı şiddet olayları •Ekonomik sorunlar •Yaşama hakkının tehlikeye girmesi •Barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlara ulaşım sorunu
Göç Sırasında	•Çocuk ticaretine maruz kalma •Çocuk işçiliği •Yetersiz ve sağlıklı beslenme •Yetersiz ve sağlıklı barınma koşulları •Eğitimin aksaması •İhtiyaç anında tıbbi yardıma ulaşamama •Kayıp yaşanması (ebeveyn, kardeş gibi) •Cinsel taciz

Göç Sonrası	•Ekonomik sorunlar • Hijyenik olmayan barınma koşulları •Eğitimin aksaması •İhtiyaç anında tıbbi yardıma ulaşamam • Psikolojik Sıkıntılar •Ev sahibi ülkenin dilini bilmeme sorunu •Sosyal-kültürel sorunlar •İhtiyaçların karşılanması için gerekli mercilere ulaşamama
-------------	---

Kaynak: Saruç, 2019:143.

Tablo 2’den de görüldüğü üzere göçmen çocuklar için birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunlar içinde göç öncesi süreçte en önemli sorunlar temel yaşam hakkının tehlikeye girmesidir. Göç sürecinde ise ebeveyn ya da kardeş kaybı, cinsel istismara maruz kalma, yetersiz beslenme ve hijyenik olmayan barınma koşulları, ihtiyaç anında tıbbi yardıma ulaşamamadır. Göç sonrası ise ekonomik sorunlar, hijyenik olmayan barınma koşulları, eğitimin aksaması, sosyal uyum sorunları, sorunları çözmek ve ihtiyaçları karşılamak için gerekli kaynaklara ulaşamamadır. Bu durumlara bakıldığında ev sahibi ülkenin bu çocuklara verecekleri hizmet hem insan ve çocuk hakları hem de toplumsal vicdan olarak önemli hale gelmektedir. Göçmen çocukların Türkiye’deki ihtiyaçlarını ise genel olarak psikososyal ve hukuki destek, barınma ihtiyacının giderilmesi, beslenme, yerel dili öğrenme, temel eğitim hakkı, sağlık hizmetlerine ulaşım olarak sıralayabiliriz (Atasü Topçuoğlu, 2012).

2021 yılı Şubat ayı itibariyle ülkemizde 3.653.619 geçici koruma kapsamında olan göçmen Suriyeli nüfus bulunmaktadır. Suriyeli göçmen nüfusun içerisinde yer alan çocuk nüfusuna bakıldığında konunun ve çocuk koruma kanununun ne kadar önemli olduğunu görmek mümkündür. Geçici koruma kapsamında Türkiye’de bulunan çocuk nüfusu 1.731.659’dur. Bir başka deyişle Suriyeli göçmen nüfusun yaklaşık %50’sini çocuklar oluşturmaktadır.

Tablo 3.

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmen Çocukların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı 10.02.2021 tarihi itibariyle

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
0-4 yaş	258.423	241.240	499.663
5-9 yaş	287.983	270.473	558.456
10-14 yaş	216.446	203.333	419.779

15-18 yaş	136.692	117.069	253.761
0-18 yaş toplamı	899,544	832,115	1.731,66

Kaynak: Göç Genel Müdürlüğü, 2021.

Tablo 3’de Geçici koruma statüsünde bulunan göçmen Suriyeli çocuk nüfusunu yaş ve cinsiyet gruplarına göre sayılarını görmekteyiz. Yeni doğanlar ile birlikte 0-9 yaş aralığındaki Suriyeli göçmen çocuk sayısının bir milyonu geçtiği görülmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmen çocukların büyük bir kısmı olan 0-9 yaş aralığındaki çocukların temel haklarını(sağlık, eğitim, barınma, beslenme, sosyal uyum) bu çocukların ev sahibi ülkeye uyum ve faydaları konusunda dikkate almak gerekmektedir (Kalav, 2019). Bu ciddiye alınması gereken aksi takdirde orta ve uzun vadede ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlara sebep olacak durumlara sebep olabilir. 2010 yılından itibaren ülkemize gelen 8 yaş üstündeki çocuklar ise yetişkin birey durumuna geçmişlerdir.

Göçmen çocuklar Türkiye’ye gelme amaçlarına ve refakat durumlarına göre farklı şekillerde gruplandırılabilir. Bundan dolayı çocuklara sunulacak hak ve hizmetlerde bu kapsamda değişebilir. Göçmen çocukların bakımı, korunması ve yüksek yararı açısından, göçmen çocukların ailelerinin korumasında olmaları (refakatli) ya da böyle bir korumadan yoksun olmaları (refakatsiz) durumuna göre iki ayrı grupta değerlendirmek ve çocuk koruma kanununu bu kapsam da ele almak doğru olacaktır (Yılmaz, 2015: 480-481). Bununla birlikte göçmen çocuk olgusunda hem göç hem de çocuk politikalarının temas noktaları olduğu ortadadır. Yukarıda cinsiyet ve yaş bilgileri verilen göçmen çocuklara 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Hakları çerçevesinde sunulan hizmetler kurumlar arası işbölümü ile yapılmaktadır. Örneğin, ebeveynlerini kaybetmiş ya da refakatsiz çocuklar konusunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı birlikte çalışmaktadır. İl Göç Müdürlükleri bu çocuklara yönelik işlemleri sonrasında korunmaya ihtiyacı olan çocuklar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinin yatılı bakım veren kuruluşlarında korunma altına alınmakta ve bakımları bu kuruluşlarda sağlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve diğer birçok kurum, Birleşmiş Milletler ve sivil toplum örgütleri bu çocuklar için paydaş oldukları hizmetleri sunmaktadırlar. Göç süreçlerinde göçmen çocukların uğradıkları ayrımcı politikalar, sınır güvenlikleriyle yaşanan öldürülmeye kadar giden korku anları, ev sahibi toplumdaki ekonomik eşitsizlikler, sosyal hayatlarını olumsuz etkileyen yerleştirme politikaları, yaşanan insan kaçakçılığı ve cinsel istismar durumları, ev sahibi toplumda bazı kesimlerin ırkçılık ve ayrımcılık yönündeki tutum ve davranışları sosyal uyum

süreçlerini çoğu zaman olumsuz etkilemektedir. Bu süreçlerin olumlu sonuçlanması kamu kurumları ve STK arasındaki iş bölümü ve iş birliği ile sağlanabilir (Şimşek, 2018: 371).

Göçmen çocukların çocuk koruma kanununda yararlanma süreci şu şekilde açıklanmaktadır. 18 yaşından küçük göçmen çocukların başvuru, alan taraması ya da kolluk kuvvetleri veya kişilerin ihbar etmeleri ile göçmen çocuklar ailesi ve sosyal çevresi içerisinde inceleme sürecine alınır. İnceleme sürecinde sosyal çalışma görevlisi çocuk, aile, çevre ve diğer yetkililerle görüşmeler yapar. Ailenin ve çocuğun yaşadığı ev, temel haklarına ulaşımı, ihtiyaçları, sağlık, eğitim ve ekonomik durumlar incelenir. Sosyal çalışma görevlisi yaptığı inceleme sonucunda sosyal inceleme raporu adıyla bilgiler, gözlemler ve kanaat içeren ayrıntılı bir rapor düzenler. Çocuğun koruyucu-önleyici hangi tedbir ya da tedbirlere ihtiyacı olduğunu ortaya koyar. Hazırlanan rapor ile incelemenin yapıldığı yerdeki ilgili mahkemeden (çocuk, asliye ya da aile mahkemesi) tedbir kararı talep edilir. İlgili mahkemenin verdiği karar ile sorumlu kurum tarafından tedbirin uygulanması süreci başlar. Tedbirin uygulanması sırasında birçok kurum ile işbirliği yapılabilir. Tedbirin takibi, uygulanması ile görevlendirilen kişiler hazırladıkları uygulama raporları ile süreci takip eder ve karar veren mahkemeyi en az üçer aylık periyotlarla bilgilendirir. Tedbirin sonlandırılması aşamasında çocuk, aile ve çevresi ile yeniden bir inceleme yapılır. İkinci bir sosyal inceleme raporu düzenlenir. İlgili mahkemeden uygun görülmesi halinde talep edilerek tedbir kararının sonlandırılması istenir. Bu süreçlerde sosyal çalışma görevlisi çocuk, aile ve diğer kurumlar ile birlikte görev alır (Aras, 2020: 136). Temel hedef çocuğun göç olayından dolayı yaşadığı sorunları, ilgili kanun ve çocuk hakları çerçevesinde çözmektir. Mesele çocukların sağlık açısından iyi olma halini sağlamaktır. Fakat burada iyi olma halinin farklı algılandığı ve birçok değişkeni içinde barındırdığı söylenmektedir. Arabacı, Hasgül ve Serpen 2016 bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

“Her birey için sağlık; sosyal, fiziksel ve ruhsal iyi olma hali olarak kabul edilmesine rağmen, sağlığın bu tanımı ile ilgili birtakım tartışmalar yapılmaktadır. Tartışmaların temelinde iyilik halinin göreceli olması yatmaktadır. İyilik hali bireye ve zamana göre farklılıklar göstermekte, bireylerin sağlığı algılama biçimleri, kültürel farklılıkları, yaşam biçimleri ve sosyal çevreleri sağlığın tanımını toplumdan topluma değiştirmektedir. Tüm toplumlarda görülebilen göç bireyin fiziksel çevresindeki istemli veya zorunlu, geçici veya kalıcı bir değişim olması bakımından bireyi sağlığın çeşitli faktörleri açısından etkilemektedir. Göçün yol açtığı bulaşıcı hastalıklar, üreme sağlığı sorunları, yetersiz beslenme, travma, stres ve anksiyete gibi ruhsal sorunlar, göç edilen yere ya da kültüre uyum sorunları, ekonomik sorunlar, hizmete ulaşamama, iletişim sorunları ve sosyal dışlanma gibi sorunlar bireylerin iyi olma durumlarını etkileyen temel unsurlardır. Bu bakımdan göç edenler için sağlığın tanımını “göç edilen yere ve kültüre uyumun sağlanması, kendi inançlarına göre yaşayabilmesi, hizmetlere rahat ulaşabilmesi, günlük yaşam

aktivitelerini tek başına yerine getirebilmesi, sosyal işlevselliğin sağlanması, yaşadığı çevrede mutlu hissetmesi ve fiziksel bir yitiminin olmaması olarak belirtilebilir’’ (Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016: 134)

Görüldüğü üzere iyi olma hali karmaşık ve birçok etkiyi aynı anda içinde barındıran bir olgudur. Özel gereksinimleri olan çocukların iyi olma hali ise yetişkinlere göre daha önemlidir ve hassas ayrıntılar içermektedir. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında uygulanan koruyucu ve önleyici tedbir kararları iyi olma halini en iyi seviyede gerçekleştirmeyi esas almalıdır.

1.3.1 Danışmanlık

Göç öncesi, sırası ve sonrasında temel yaşam hakkının tehlikeye girmesi, ebeveyn ya da kardeş kaybı, cinsel istismara maruz kalma, yetersiz beslenme ve hijyenik olmayan barınma koşulları, ihtiyaç anında tıbbi yardıma ulaşamama, ekonomik sorunlar, eğitimin aksamaması, sosyal uyum sorunları, sorunları çözmek ve ihtiyaçları karşılamak için gerekli kaynaklara ulaşamama durumları göçmen çocuk ve aile için hayatın devamını sağlamak adına ciddi sorunlardır. Danışmanlık hizmeti yaşanan bu sorunlara bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşarak, aileyi ve çocuğu güçlendirmeyi ve nihayetinde aileyi ve çocuğu kendi kendine yetebilecek potansiyele taşımayı hedeflemektedir.

Yapılan bir araştırmada göç sonrası aile içi şiddetin arttığı ile ilgili bulgular paylaşılmaktadır. Aile üyeleri arasında göç sürecinde ruhsal ve psikolojik travmalar yaşandığı, bunda çocuklar ve ailenin hayatlarında önemli bir yer tuttuğu ortaya konmaktadır. Araştırmaya katılanların %30’u, bu sorunlar nedeniyle danışmanlığa ve tedaviye ihtiyaçları olduklarını belirtmektedir. Bu sorunların temelinde göç olgusunun stres faktörü etkilidir. Stresin yönetilmesi ve aile içindeki çocuğun iyi olma halini sağlamak danışmanlık ve rehberlik ile sağlanabilir (Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016: 136).

Danışmanlık tedbiri büyük risk altında olmayan çocukların devlet politikaları gereği aileleri yanında gelişimlerini tamamlamaları amacıyla çocuğun bakımını yerine getiren ebeveynlerin ve çocuğun, bilinç düzeylerinin desteklenerek, hayata karşı sosyal uyumlarının sağlanmasını ve önleyici-koruyucu hizmetlerin aktif olarak yürütülmesini sağlar (Bağdat, 2018). Danışmanlık tedbiri çocuğu ailesi ve çevresi içinde bütüncül ve sistematik bir yaklaşımla ele almaktadır. Danışmanlık tedbirinde temelde psikososyal destek hizmeti sunulur. Psikososyal hizmet, afet, kayıp, savaş, göç gibi zorlu durumlarda ortaya çıkabilecek psikolojik sorunların önlenmesi, bireyin hayat akışında ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi, zorlu durumlardan etkilenenlerin hayat akışında kendi kendilerine yetecek kapasitelere ulaşmaları,

güçlenmelerinin sağlanmasını içeren multidisipliner hizmettir (Sağı, 2019). Danışmanlık tedbirinin amacı, sorunlara yönelik doğru müdahalelerle çözüm geliştirmek, çocuğu ailesi ve çevresi ile birlikte değerlendirmek, sorunlarını açıkça ortaya koyarak farkındalık oluşturmak, ailenin sorun çözme kapasitelerine katkı sağlamak, sosyal uyum çalışmalarını desteklemek ve yönetmektir. Bu tedbirde çocuğun ve ailenin muhtemel şu sorunları üzerinde çalışılır: Ailenin ekonomik kaynak bulması ve doğru kullanma sorunları, ebeveyn ya da çocuğun okuma yazma bilmemesi gibi durumlar, çocuğun okul uyumu ve devamsızlığı, çocuğun davranış bozukluğu sergileme durumları, çocuğun madde kullanımı eğilimi, ergenlik ve öfke kontrolü sorunları, aile içi iletişim sorunları ve ailenin göç etmesi ile birlikte buna bağlı oluşan sorunlar.

Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerini korumak, çocuğun çevresi, devam ettiği okulu ve aile içi uyumunu güçlendirmek ve hayata hazırlamak, çocuğun bakım, korunma ve eğitim hizmetlerine erişimden sorumlu ebeveynlere rehberlik etmek, mağduriyetin tekrar oluşmasını engellemek için gerekli tedbirleri uygulamak, çocuktan sorumlu ebeveynlere beceriler kazandırmak, aileye bütüncül bir danışmanlık hizmeti sunmak ve psikolojik danışmanlık bu tedbirin kapsamına alınabilir (Bkz, Ek-1, Madde: 5). Danışmanlık tedbiri hizmeti ilgili kamu kurumlarında eğitim almış görevliler tarafından (sosyal çalışmacı, sosyolog, psikolog, öğretmen, çocuk gelişimci, psikolojik danışman ve rehberlik öğretmen) verilmektedir (Bağdat, 2018).

Danışmanlık hizmeti uygulamasında faaliyetler için bir uygulama planı hazırlanır. Çocuk, ailesi ve çevresi sürece dahil edilir. Çocuğun gerek görülmesi halinde akraba, arkadaş ya da rol model aldığı kişilerle de görüşme sağlanır. Çocukla belirli periyotlar ile görüşmeler planlanır ve plana uygun takip aşamaları olmaktadır. Ayrıca duruma göre okul öğretmeni ya da idareciler ile de görüşme sağlanır. Danışmanlık tedbirinin uygulama planında çocuk ve aileye ilişkin hedefler, bu hedeflere ulaşma için belirlenen süreler, yapılacak çalışmalarda yer alacak kişi ya da kurumlar gösterilir. Uygulama planı çerçevesinde acil durumlar dışında üçer aylık aralıklarla sürecin değerlendirmesi ve tedbir kararı veren ilgili mahkemenin süreçten bilgilendirilmesi sağlanır.

Danışmanlık tedbirinde çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenen ebeveynlere çocuk yetiştirme konusunda (çocuğun gelişimi nasıl takip edilir, çocuktan beklenen davranışlar nelerdir, çocuğun kazanması gereken tutum ve davranışlar hakkında); çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili(okulda yapılması gerekenler, ders çalışma ve sınav stresi ile baş etme yolları, toplum kuralları, okul başarısını artırma yolları, madde kullanımının olumsuz sonuçları,

mahremiyet eğitimi, ergenlik ve öfke kontrolü sorunları, aile içi iletişim sorunları ile ilgili) rehberlik edilir. Danışmanlık hizmetiyle çocukların iyilik hallerinin (bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal) tam olması hedeflenmektedir. Çocuğun aile ve sosyal çevresi ile uyumunu sağlamak ve devam ettirmek ayrıca genel olarak hayata hazırlanmaları sağlamak danışmanın temel görevidir (Sağı, 2019).

Tedbirin uygulanmasında danışmanın yükümlülükleri bulunur. Bunlar temel olarak bilgi ve yetkinlik, gizlilik ve mahremiyet, meslek etiğine sahip olma, kültürel bağlara, inançlara ve değerlere saygı duymadır. Danışmanlık tedbirinin uygulanma sürecinde herhangi bir yükümlülüğü yerine getirmediği kanaatine varan danışman hazırlayacağı bir raporla tedbir kararının başka bir uzman tarafından uygulanmasını talep edebilir. Bunun yanı sıra danışmanlık hizmeti alan çocuk ve aile danışman ile devam etmek istemeyebilir. Bu aşamada ise gerekli incelemeler sonucunda aileye başka bir danışman atanabilir.

Danışmanlık tedbirinin uygulanma sürecini takip etmekle yükümlü öncelikli kurum Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün ilgili birimleridir. Yeterli personelin olmadığı durumlarda İl Milli Eğitim Müdürlüğünde görevli psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri danışmanlık görevi üstlenir. Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün ilgili birimlerden atanan sosyal hizmet uzmanları diğer kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile danışmanlığın kapsamına, danışan göçmen çocuk ve ailenin ihtiyaçlarına ve sürecin gelişimine göre birlikte çalışabilir. İl Milli Eğitim Müdürlüğünde görevli psikolojik danışman ve rehber öğretmenleri de bu esaslara göre hizmet verir. Verilen hizmetler geniş bir alanda değerlendirilebilir. Örneğin; Okula devam eden göçmen çocuğun okul devamlılığı, okul başarısının artırılması ve sosyal uyumun desteklenmesi amacıyla Milli Eğitim İl Müdürlüğüne bağlı ilgili okulun öğretmenleri ve idarecileri ile görüşmeler yapar. Gerekirse destekleyici eğitimler alması veya kurslara yönlendirilmesi için planlar hazırlanır. Sivil toplum örgütleri ile arabuluculuk ve kaynaklara ulaştırma esaslarına dayanarak ekonomik yetersizlik içinde bulunan göçmen çocuk ve ailelerin kırtasiye yardımı, giyim yardımı, çocukların sosyal-kültürel faaliyetlere katılması ve çocuklar için nakdi yardım sağlanması gibi konularda işbirliği yapabilir. Yerel yönetimler ile çocukların kültürel ve spor faaliyetlere katılması, göçmen aile ve çocuğu yönelik destekleyici kurslara katılma ve ailenin nakdi yardımlardan faydalanması gibi konularda çalışmalar yürütebilir. Bunların yanı sıra danışman, göçmen ailelere yönelik olarak ilgili kurumlarla ya da sivil toplum örgütleri ile ailelerin ev sahibi toplumun sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere nasıl erişileceği ve ev sahibi toplumun kanunları, sosyal kuralları ve sosyal uyumun desteklenmesi için eğitici ve bilgilendirici faaliyetler düzenleyebilir.

2020 yılında Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından göçmen nüfusun yoğun olduğu ilçelerden olan Antakya’ da 5, Altınözü’nde 2 ve Reyhanlı ilçesinde 14 olmak üzere 21 göçmen çocuğa; 2021 yılında Antakya’ da 1, Altınözü’nde 1 ve Reyhanlı ilçesinde 23 olmak üzere 25 göçmen çocuğa danışmanlık tedbir kararı talep edilmiştir. Veriler 2020 yılını ve 2021 yılı ilk altı ayını kapsamaktadır. Bu verilerden, 2020 yılında talep edilen tedbir kararlarının sayısına 2021 yılı ilk altı ayında ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu veriler alanda tespit edilebilen mağdur çocukların sayılarını ifade etmektedir. Tespit edilemeyen çocukların sayısının da ciddi seviyelerde olduğu düşünülmektedir (Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (ASHİM), 2021).

1.3.2 Eğitim

Çocuk haklarını; katılma, yaşam, korunma ve gelişme hakları, olarak dört ana başlıkta incelemek mümkündür. Göçmen çocuğun eğitim hakkı gelişme hakları arasında ele alınabilir. Eğitim hakkı, BM ve birçok örgüt tarafından kabul edilen belgelerde yer alır. Ülkemizde eğitim hakkı, ilgili uluslararası sözleşmeler ile birlikte 1982 Anayasanın 42. Maddesinde yerini almıştır. İlgili maddede kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez şeklinde ifade edilmiştir (T.C. Anayasası, 1982)

Göç öncesi, sırası ve sonrasında göçmen çocukların ortak sorunlarından ve gelecek hayatlarını doğrudan etkileyenlerden biri eğitimlerinin aksamasıdır.

Eğitim Tedbiri, eğitim sistemine ulaşmakta sorun yaşayan ya da eğitim sistemine katılsa dahi dil sorunu, dışlanma, okul devamsızlığı, okul başarısızlığı ve bürokratik engeller gibi zorluklar ile baş eden göçmen çocukları desteklemek amacıyla hizmet verir. Eğitim tedbiri yaşanan bu sorunları çözmek için gerekli kanunları kullanarak ve süreçleri yöneterek ailenin ve çocuğun gerekli eğitimi almasını hedeflemektedir (Bkz, Ek-1, Madde: 5).

“Çocuk ve ergenlerin öğrenme, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının sadece kendilerine yönelik olarak değil aileyi de içine alacak şekilde olmalıdır. Öğrenme ihtiyaçları için okuldan sonra devam eden eğitimler önemli rol oynar. Aynı zamanda okul materyallerinin karşılanması

gerektiği görüşündedir. Aile ile işbirliği içinde eğitim ortamında çocuğa dil konusunda gerekli kazanımlar sağlanmalıdır’’ (Karaman ve Bulut, 2018: 404)

Eğitim tedbirinin amacı, çocuğun yaşına ve becerilerine uygun bir okula devam etmesini sağlamak, eğitim aldığı okulda okula uyum ve okul başarısı konularında ilgili kurumlar, aile ve sosyal çevre ile hareket etmektir. Bu tedbirde çocuğun ve ailenin muhtemel şu sorunları üzerinde çalışılır: Çocuğun uygun okula kayıt işleminin yaptırılamaması, ailenin çocuğu okula göndermek istememesi nedeniyle çocuğun okula devamını sağlamak için bağlayıcı bir mahkeme kararının alınması, okula devam etmek istemeyen çocuğun okul devamlılığının sağlanması konusunda aileye yardımcı olmak için resmi bir kontrol mekanizması oluşturulması, geçici koruma kimlik sorunu yaşayan göçmen çocukların okul kayıt durumları, çocuk işçi olarak çalıştırılan ve okula devam etmeyen çocukların eğitime katılımlarının sağlanması, çocuğun eğitime kazandırılması ile madde kullanım eğilimi, ergenlik ve öfke kontrolü gibi sorunların önüne geçilmesi. Çocuğun yaşına ve becerilerine uygun bir eğitime erişmesi, çevresi ve okulu ile uyum içinde olması, ev sahibi toplumun kurallarını öğrenmesi ve uygulaması bu tedbirin kapsamına alınabilir. Tedbir kararını İl Milli Eğitim Müdürlüğü uygulamakla yükümlüdür. İlgili okul idaresi ve görevlendirilecek öğretmenler eğitim tedbir kararı hizmetini verirler.

Eğitim tedbirinin uygulamasında, süreç ve takip için bir uygulanma planı hazırlanır. Çocuk, ailesi ve çevresi sürece birlikte dahil edilir, gerekirse tedbir ile ilgili kişilerle de(tedbiri talep eden uzman ya da nakil geldiği okuldaki görevliler gibi) görüşme sağlanır. Tedbiri uygulayan okul ve görevlendirilen öğretmen süreçleri takip eder. Uygulama planı çerçevesinde üçer aylık aralıklarla sürecin değerlendirmesi ve tedbir kararı veren ilgili mahkemenin süreçten bilgilendirilmesi sağlanır. Tedbirin uygulanmasında öğretmenin yükümlülükleri bulunur. Bunlar temel olarak bilgi ve yetkinlik, gizlilik ve mahremiyet, meslek etiğine sahip olma, kültürel bağlara, inançlara ve değerlere saygı duymadır.

Göçmen çocukların eğitim süreçlerine dahil olmaları, akranları ile vakit geçirmeleri, farklı sınıf ortamlarında bulunmaları, kendi sosyal destek sistemlerini onarmaları ve güncellemeleri açısından önemli görülmektedir. Sosyal destek mekanizmalarının oluşması yaşanmış travmaların etkisini azaltacak ya da ortadan kaldıracak potansiyele sahip olabilir (Karaman ve Bulut, 2018: 400). Bu bağlamda eğitim tedbiri ne kadar başarılı uygulanırsa göçmen çocukların kayıp nesil olmamaları yönünde bir o kadar ciddi yol alınmış olur. Aksi takdirde okul ve eğitimden uzak göçmen çocukların, orta ve uzun vadede kendilerine zarar

verebilecek ve ev sahibi toplumda suça sürüklenme, madde bağımlılığına yönelme, sosyal uyum bozuklukları ve marjinal gruplara katılma gibi sorunlar oluşturabileceği öngörülebilir.

2020 yılında Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından göçmen nüfusun yoğun olduğu ilçelerden olan Antakya’ da 23, Defne’de 4, Altınözü’nde 1 ve Reyhanlı ilçesinde 17 olmak üzere 45 göçmen çocuğa; 2021 yılında Antakya’ da 4, Altınözü’nde 1 ve Reyhanlı ilçesinde 12 olmak üzere 17 göçmen çocuğa eğitim tedbir kararı talep edilmiştir. Veriler 2020 yılını ve 2021 yılı ilk altı ayını kapsamaktadır. Bu verilerden talep edilen eğitim tedbir kararlarının sayısının yüksek olduğu, göçmen çocukların eğitim haklarına erişimlerinde daha fazla desteklenmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Eğitimin sosyal uyum için önemli bir araç olduğu düşünüldüğünde kamu kurumlarının bu konuda daha etkin olması gerekmektedir (Hatay ASHİM, 2021).

1.3.3 Bakım

Göç öncesi, sırası ve sonrasında temel yaşam hakkının tehlikeye girmesi, cinsel istismara maruz kalma, yetersiz beslenme ve hijyenik olmayan barınma koşullarında yaşama, göçmen çocuk adına ciddi sorunlardır. Bu durumlarda çocuk en temel haklarından mahrum bırakılmış olur. Bakım hizmeti çocuğa ailesi ya da bakmakla sorumlu kişiler tarafından çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmadığında (yaşama, beslenme, barınma) ya da çocuğun cinsel istismara veya ağır çocuk işçiliğine zorlanmaları durumlarında ve çocuğun refakatsiz olması durumlarında verilir (Bkz, Ek-1, Madde: 5). Sosyal hizmet ekipleri, çocuğun ihmal ya da fiziksel, cinsel, duygusal istismar edildiğine dair sorunlar üzerinde, çocuğun yüksek yararının korunması amacıyla 5395 Sayılı Kanun kapsamında ilgili aile, çocuk veya asliye hukuk mahkemesinden ‘‘Acil Koruma Kararı- Bakım Tedbir Kararı’’ talep eder. Mahkeme kararına istinaden gerekirse kolluk kuvveti eşliğinde (aileler veya yakınlar çocuk ya da çocukları vermek istemeyebilir. Bu durumlarda kolluk kuvvetlerinden destek alınır.) çocuklar bulundukları ortamdan alınır. Çocuk yaş, cinsiyet ve varsa engel grubuna uygun bir yatılı kuruluştaki koruma altına alınır. Tüm ihtiyaçlarının karşılanmasında ve aynı zamanda sağlık, eğitim ve diğer haklarının kendisine sağlanmasında ilgili kurum görevlidir. Tedbirin uygulanması, on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir (ÇKK, 2005).

Bakım tedbiri ağır ihmal ya da istismara uğramış veya uğrama olasılığı olan çocuklar için çocuğun yüksek yararını korumak için uygulanmaktadır. Bakım tedbiri çocuğun yaşama

ve temel haklarından yararlanmasını ayrıca istismara maruz kalmaması için yapılması gerekenleri açıklayıcı bir rol içermektedir. Bakım tedbirinde temelde bakım ve koruma hizmeti sunulur. Bakım tedbirinin amacı, çocuğun ailesinden ya da çevresinden koparılması değil, ihmal ya da istismara maruz kalmış ya da kalması öngörülen çocuğun temel bakımının sağlanması, tehlikelerden korunması ve çocuk haklarının gereği olan tüm haklarının kendisine verilmesi ve bu süreçlerin yönetilmesidir. Bu tedbirde çocuğun muhtemel şu sorunları üzerinde çalışılır: Fiziksel, psikolojik ya da ağır duygusal şiddete maruz kalma, barınma, beslenme, sağlık işlemleri gibi konularda ihmal, can güvenliği tehlikesi, cinsel istismara maruz kalma ya da bu durumun öngörülmesi.

Bakım tedbiri modellerini dört bölümde incelemek mümkündür:

“a) Koruyucu Aile: Koruyucu aileler, öz ailesince bakılıp korunamamış; dolayısıyla devlet tarafından sahiplenilmiş bununla birlikte, özel sebeplerden ötürü evlatlık olarak verilmesi mümkün olmayan çocuklar için tasarlanmıştır. Çocuğa bakan koruyucu aileye devlet tarafından her ay düzenli olarak maddi yardım yapılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde yaygınlık gösteren bu sistemde evlatlık uygulamasından farklı şekilde koruyucu aileyle çocuk arasında soybağı oluşması mümkün değildir

b) İnfomal Bakım Daha çok geleneksel toplumlarda varlık gösteren informal bakım; koruma altındaki çocuğa yakın çevresi (komşu, akraba, arkadaş) tarafından bakılmasıdır. Bu yöntem, son yıllarda gelişmiş ülkelerde de yaygınlaşmaktadır. İnfomal bakım, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında yasallaştırılmıştır

c)Evlat Edinme Çocuk evlat edinmesinde herhangi bir engel bulunmayan bir aileyle, evlat edinilmesi önünde hiçbir engel bulunmayan çocuk arasında hukuksal bağ oluşturulmasına “evlat edinme” denir. Çocuk, bu yöntemle evlat edinildiği ailenin soyadını almakla birlikte, ailenin mirasında da pay sahibi olur.

d)Kurum Bakımı Gönüllü kişi, kuruluş ya da devlet tarafından yardıma ihtiyaç duyan her türden insana (engelli, yaşlı, çocuk, suçlu gibi) verilen yatılı hizmete “kurum bakımı” denir.” (Güvenç, 2020).

Göçmen çocuklar koruyucu aile hizmet modelinden yararlanabilmektedirler fakat evlat edindirme hizmet modelinden yararlanamamaktadırlar. Uluslararası sözleşmeler ve Türk Medeni Kanunu gereği evlat edindirilmeleri yapılmamaktadır.

Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerini korumak, maruz kaldığı ihmal ya da istismarın rehabilite edilmesi ve temel haklarından yararlanmasını sağlamak bu tedbirin kapsamına alınabilir. Bakım tedbiri hizmeti Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün uygun yatılı kuruluşlarında 7/24 esasına göre verilir. Yatılı kuruluşlar son dönemlerde yapılan

alışmalarla çocukların yaşı, cinsiyet ve ihtiyaçlarına göre modernize edilmiş ve çeşitlendirilmiştir. Tüm hizmet tiplerinde idareciler, meslek elamanları ve tecrübeli bakım personelleri yer alır. Yatılı ocuk kuruluşlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 0-12 yaşı ocuk evleri siteleri (Bahçe içinde ev ya da villa tipi konutları ifade eder. Cinsiyet ve yaşı gruplarına göre düzenlenir.)

- 12-18 yaşı ocuk evleri siteleri (Bahçe içinde ev ya da villa tipi konutları ifade eder. Cinsiyet ve yaşı gruplarına göre düzenlenir.)

- 12-18 yaşı ocuk evleri koordinasyon merkezleri (şehir merkezlerinde kiralanın apartman dairelerini ifade eder. Cinsiyet ve yaşı gruplarına göre düzenlenir.)

- 12-18 yaşı ocuk destek merkezleri (Bahçe içinde ev ya da villa tipi konutları ifade eder. İstismar durumu, cinsiyet ve yaşı gruplarına göre düzenlenir.)

Bakım hizmeti uygulamasında çocuğun günlük faaliyetleri, ihtiyaçları ve rehabilite çalışmaları için programlar hazırlanır (Aras, 2020: 130). ocukla belirli aralıklar ile görüşmeler planlanır ve bu plan çerçevesinde çocuğun bakım ihtiyaçları takip edilir. Çocuğun bakım tedbiri kararının devam etmesi ya da sonlandırılması süreçlerin de sosyal inceleme raporu ile üçer aylık aralıklar ile sürecin değerlendirmesi ve tedbir kararı veren ilgili mahkemenin süreçten bilgilendirilmesi sağlanır. Bakım tedbirinin kaldırılması için iki süreç yönetilebilir. İlk olarak, çocuğa bakmak isteyen ebeveyn ya da akrabaların başvuru yapması sonucu inceleme yapılır. İncelemenin olumlu olması ile birlikte çocuğun isteği de dikkate alınarak rapor düzenlenir ve mahkeme kararıyla tedbir kararı kaldırılıp uygun şartlarda ocuk başvuru yapana teslim edilebilir. Teslim sonrası ocuk kuruluş yetkilileri tarafından farklı tedbir kararları ile takip edilebilir (rneğin, danışmanlık veya eğitim tedbir kararı talep edilebilir). İkinci olarak, 18 yaşını dolduran ocuk kuruluş bakımından ayrılabilir. Bu ocuğun ayrılması sürecinde günlük hayata uyum sağlaması için desteklenmesi ve danışmanlık alması sağlanır.

Çocuğun bakım ve koruma altında olduğu kuruluş çocuğun her türlü ihtiyaını temel olarak bakım, beslenme, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel faaliyetler olmak üzere sağlar ve diğer kurum ya da sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapabilir. Örneğin, ocuğun okula devam ve okul başarısı konularında ilgili okulun öğretmenleri ve idarecileri ile görüşmeler yapar. Kurslara yönlendirilmesi için planlar hazırlanır. Sivil toplum örgütlerinin düzenlediği uygun program ve eğlencelere katılımını organize eder.

2020 ve 2021 yıllarında Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından göçmen çocuklar için talep edilen bakım tedbirlerinin verilerine ulaşamamıştır. Fakat uygun olmayan barınma koşullarında yaşamaya devam ettirilen, fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalan göçmen çocukların kamu kurumlarında koruma altına alındığı, küçük yaşta olanların koruyucu aile hizmet modelinden yararlandıkları bilinmektedir (Hatay ASHİM, 2021).

1.3.4 Sağlık

Çocukların sağlık hizmetlerine ilişkin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) düzenlemeler yer almaktadır. Sözleşmede 24. Maddede açık bir şekilde anlatılan çocuğun sağlık haklarını taraf devletler yerine getirmeyi kabul etmektedir. Ülkemizde de bu kapsamda hizmetler verilmektedir.

Göçmen çocuk; göç öncesi, bulaşıcı hastalıklar, sağlıksız ortamlar, tıbbi ihtiyaçlara ulaşamama, yetersiz beslenme, göç sırasında, yaralanma, açlık, bulaşıcı hastalıklar, istismar, tıbbi yardıma ulaşamama ve göç sonrası, sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşama, hijyenik olmayan ortamlar, yetersiz beslenme, psikolojik ve ruhsal sorunlar gibi birçok sağlık sorunu ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Göç mağduru insanların yaşadığı toprakları, doğduğu, büyüdüğü evini terk etmesi psikolojik ve fiziksel açıdan sınırları zorlayıcı bir olaydır. Konu çocuk olduğunda etkiler çok daha sert ve düzeltilmesi daha zor seviyelere ulaşabilmektedir (Çelebioğlu ve Aras Doğan, 2018: 1). Çocuk sağlığı ev sahibi ya da göçmen olsun ülkenin ilerdeki günleri için beşeri sermayenin kaynağı olarak görülmelidir. Uluslararası anlaşmalar göçmen çocukların haklarının korunmasını kağıt üstünde kati surette sağlarken, hakların çocuklara verilmesi, devamlılığı ve korunmasına yönelik çalışmalar ülkelerin kendi çabalarına bırakılmıştır. Çocukların haklarının verilmesi özellikle de yaşama hakkından sonra en temel hak olan sağlık hakkının verilmesi son derece önemlidir.

Sağlık Tedbiri, sağlık sistemine ulaşmakta sorun yaşayan ya da sağlık sisteminden hizmet alsa bile tedavi süreci, ilaç, hastane, doktor talebi, sevk-nakil gibi durumlarda sorun yaşayan göçmen aile ve çocukları desteklemek amacıyla hizmet verir. Sağlık tedbiri sorunları çözmek için sağlık sisteminin sunduğu hizmetleri eksiksiz olarak bir yönetici eşliğinde uygulamayı hedeflemektedir (Bkz, Ek-1, Madde: 5). Tedbirinin amacı, çocuğun sağlık ihtiyaçlarının eksiksiz ve kaliteli bir şekilde almasını sağlamak, tanı, tedavi ve takip süreçlerinde aileye ve çocuğa ihtiyaçları konusunda yardımcı olmak, hastane süreçlerini yönetmek, sağlık sistemleri arasında bağlantı kurmak, aileye ve çocuğa rehberlik etmektir. Bu tedbirde çocuğun ve ailenin muhtemel şu sorunları üzerinde çalışılır: Çocuğun uygun sağlık

hizmetini alamaması, ailenin maddi sorunlar nedeniyle sağlık masraflarını karşılayamaması, hastaneler arası sevk-nakil sorunları, geçici koruma kimlik sorunu yaşayan göçmen çocukların sağlık hizmetlerine ulaşamaması. Tedbir kararını İl Sağlık Müdürlüğü uygulamakla yükümlüdür. Hastanelerde, İlçe Sağlık Müdürlüklerinde ya da Aile Sağlığı Merkezlerinde ilgili tıbbi sosyal hizmet birimi tedbir kararı hizmetini vermektedir.

Sağlık tedbirinin uygulamasında, süreç ve takip için bir uygulanma planı hazırlanır. Çocuk ve aile sürece birlikte dahil edilir, tedbir kararı veren ilgili mahkemenin süreçten bilgilendirilmesi sağlanır. Tedbirin uygulanmasında süreci yöneten kişinin yükümlülükleri bulunur. Bunlar temel olarak bilgi ve yetkinlik, gizlilik ve mahremiyet, meslek etiğine sahip olma, kültürel bağlara, inançlara ve değerlere saygı duymadır.

2020 yılında Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından göçmen nüfusun yoğun olduğu ilçelerden olan Antakya’ da 11, Defne’de 5, Altınözü’nde 1 ve Reyhanlı ilçesinde 2 olmak üzere 19 göçmen çocuğa; 2021 yılında Antakya’ da 5, Altınözü’nde 1 ve Reyhanlı ilçesinde 3 olmak üzere 9 göçmen çocuğa sağlık tedbir kararı talep edilmiştir. Veriler 2020 yılını ve 2021 yılı ilk altı ayını kapsamaktadır. Bu veriler ışığında talep edilen sağlık tedbir kararlarının Sağlık İl Müdürlüğü ile ortak olarak takip edildiği, göçmen çocukların uzaklık, ekonomik sebepler ve bürokratik engeller gibi nedenlerle ulaşamadığı sağlık ihtiyaçlarına ulaştırıldığı anlaşılmaktadır (Hatay ASHİM, 2021).

1.3.5 Barınma

Göçmen aileler göç ile ilgili birçok sorun yaşamaktadır. Çocuklu ailelerin sorunları ise daha ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Göçmen ailede bulunan annenin gebe olması ise yaşanan olayların boyutunu değiştirmektedir. Göç öncesi, sırası ya da sonrasında gebelik yaşayan ya da çocukları ile barınma ihtiyacı duyan anneler çocukların bakım ve korumasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu durumlarda öncelik gebe ya da çocuklu annenin barınma ihtiyacının karşılanmasıdır.

Bu tedbir, barınma yeri olmayan eğer barınma yeri ihtiyacı karşılanmazsa ihmal ve istismara açık olacağı öngörülen çocuklu annelere veya hayatı tehlikede olan, istismara açık hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya hedeflemektedir. Anne ve çocukları uygun bir yatılı kuruluştaki koruma altına alınır. Tüm ihtiyaçlarının karşılanmasında ilgili kurum görevlidir. Bu tedbirde ilk sorumlu İl Göç İdaresi Müdürlüğü olmakla, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü de Kadın Konuk Evi sosyal hizmet modeli ile bu kapsamdaki insanlara hizmet verir.

Barınma tedbiri ağır ihmal ya da istismara uğramış veya uğrama durumu olasılığı raporla belgelenmiş gebe annenin ve çocuğun yüksek yararını korumak için uygulanır (Bkz, Ek-1, Madde: 5). Bu tedbirde temelde bakım ve koruma hizmeti sunulur. Bu tedbirde anne ve çocuğun muhtemel şu sorunları üzerinde çalışılır: Fiziksel, psikolojik ya da ağır duygusal şiddete maruz kalma, barınma, beslenme, sağlık işlemleri gibi konularda ihmal, can güvenliği tehlikesi, cinsel istismara maruz kalma ya da bu durumun öngörülmesi.

Barınma tedbiri hizmeti İl Göç İdaresi Müdürlüğüne bağlı uygun kuruluşlarda ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün Kadın Konuk Evi sosyal hizmet modelinde 7/24 esasına göre verilir. Yatılı kuruluşlar da idareciler, meslek elamanları ve tecrübeli bakım personelleri yer alır. Tedbir kararı için mahkemeden talepte bulunulur resmi süreçler tamamlanır. Bu tedbir de amaç hızlı müdahaledir. Bu nedenle ‘‘valilik oluru’’ adıyla bilinen valilik makamından alınan karar ile acil yerleştirme işlemi yapılabilir. Anne ve çocuğu için uygun koşullarının oluşması ve annenin talebi ile bu tedbir kararı sonlandırılabilir.

2020 ve 2021 yıllarında Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından göçmen çocuklar ve gebe anneleri için talep edilen barınma tedbirlerinin verilerine ulaşılamamıştır. Fakat uygun olmayan barınma koşullarında yaşamaya devam ettirilen, fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalan göçmen çocukların ve gebe annelerinin kamu kurumlarında koruma altına alındığı, kadın konuk evi hizmet modelinden yararlandıkları bilinmektedir (Hatay ASHİM, 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN ÇOCUK ve SOSYAL HİZMET

2.1 GÖÇ VE ÇOCUK

Türk Dil Kurumu sözlüğünde göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhacere olarak tanımlanmıştır (TDK, 2021).

İnsanların bulundukları ülke içerisinde geçici veya daimi olarak göç etmesi durumu iç göç, göç ile bulunduğu ülkenin sınırlarını geçip başka bir ülkenin sınırları içine girmesi ise uluslararası göç olarak tanımlanmaktadır. Dünya üzerindeki ilk göç olgusunun yaklaşık 50.000 yıl önce yaşandığı düşünülmektedir. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri var olan göç, birçok sebeple ulusal ve uluslararası nitelikler kazanmıştır (Kalav, 2019). Göçün bireysel ve toplumsal yönlerinden en çok etkilenen çocuklar savaş, açlık, baskılar sonucunda ortaya çıkan belirsizlik dönemlerinde dağılan ve parçalanan ailelerinin yanı sıra ulaşım, barınma ve yeni katıldıkları topluma uyum gibi birçok sorunla baş etmek zorundadırlar.

Çalışmanın bu bölümünde göç, göçmen çocuk, geçici koruma statüsü, göç mevzuatı ve göçmen çocuklarla ilgili çalışma yapan kurumlar üzerine durulacaktır.

2.1.1 Göç Olgusu ve Kavramları

Göç, ikametini değiştirmesinin yanı sıra göç eyleminde bulunanın grubuna ait olma duygusunu yitirdiği ve yeni bir kültürel gruba katıldığı dinamik bir süreçtir (Gülmez ve Öztürk, 2018: 453). Bu süreç belirsizliğin ve çoğu zaman yalnızlığın da eklenmesi ile maruz kalınan stresin ve ruhsal olarak çöküşün zirvesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle göç toplumlar içinde farklı sorunları barındıran sosyolojik bir kavramdır (Kalav, 2019). Globalleşen dünyada sermaye hareketliliği uluslararası göçün hareketliliğini de arttırmıştır. Bu hareketlilik kişileri veya toplumları ekonomik nedenlere bağlı olarak çıkan savaşlara, kıtlıklara, baskıya ve insan hakları ihlalleri gibi birçok etmenle karşı karşıya bırakmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre dünya üzerindeki her yedi kişiden biri göçmendir. Bu sayı dünya üzerindeki 1 milyar civarındaki bir nüfusun hareket halinde olduğunu ifade etmektedir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018).

Yirminci yüzyılda ortaya çıkan büyük savaşlar, bölgesel çatışmalar, bağımsızlık hareketleri, küresel rekabet ve teknolojik gelişmeler göç hareketlerinin küresel boyut kazanmasına sebep olmuştur (Demir, 2018). Bu açıdan bakıldığında göç, modern insanlık tarihinin en hüzünlü ancak en belirleyici hikâyelerinden biri olduğu kadar kaçınılmaz ve önlenemez olması açısından da bir çeşit umuda yolculuğu başlatan bir olgudur (Arıboğan, 2017).

Göç olgusuna konu olan yer değiştirme hareketleri temelde zorunlu veya isteğe bağlı olacak şekilde iki açıdan değerlendirilir. İktisadi sebeplerle yapılan göçler ise ‘işgücü göçü’ veya ‘beyin göçü’ gibi ayrı başlıklar altında incelenmektedir (Öktem, 2018). Göç teorileri incelendiğinde, göçü tetikleyen başka faktörler de vardır. Bunlar itme ve çekme faktörleri olarak da ifade edilebilir. Bu iki faktör göç edilen ülkelerin sebep olduğu davranış biçimleriyle açıklanabilir. Göç edilen ülkenin dışlayıcılığı özendirmesine itici faktör; göç edilecek ülkenin göçerlere sahip çıkarak onları barındırmaya yönelik takındığı tavırlara ise çekici faktör denilebilir.

Tarihsel sürece bakıldığında; göçün en önemli nedenleri arasında politik çatışmalar, etnik sorunlar ve iç karışıklıklar olduğunu tespit etmek mümkündür. Farklılaşan yaşam koşullarıyla birlikte insan yaşamı ve güvenliği de farklı bir anlam kazanmıştır. Geleneksel yaklaşımların yerine uluslararası iş birliğine dayalı bir bakış açısı gelişmektedir. Tarih boyunca yaşanan insan hareketliliğine bakıldığında otoriter ve sömürgeci devletlerin, işgal ettikleri topraklardaki halkları göçe zorladığı görülmektedir (Demir, 2018).

Bu açıdan bakıldığında Afrika’nın büyük göller bölgesine çok uluslu güç yerleştirilmesi, eski Yugoslavya’daki savaş sırasında dış güçlerin ve ittifakların kuvvet kullanımı, Filistin sorunuyla ilgili görüş ayrılıklarının sürmesi, son dönemde Suriye’de yaşanan hadiselerde olduğu gibi birçok bölgede güvenlik tamamen ortadan kalkmıştır. Bu durum bu bölgelerde yaşayan ahalinin en yakın güvenli bir bölgeye kaçışına sebep olduğu gibi, yaşamak ve yaşamı sürdürmek için göçmenlik tek çare olmaya devam etmektedir.

Göçmen nüfusu on yıllar boyunca oldukça değişkendir. Ancak birkaç ülke düzenli olarak büyük göçmen topluluklarına ev sahipliği yapmasıyla öne çıkmaktadır. Aşağıdaki tablo 2019 yılı itibarıyla varış ülkesine göre göçmen kabul eden en büyük 5 ülkeyi ve bu ülkelere göçen nüfusu ve bu nüfusun söz konusu ülkelerdeki nüfusa oranını göstermektedir.

Tablo 4.

2019 Yılı İtibariyle Varış Ülkesine Göre En Büyük 5 Mülteci Nüfusunu ve Mülteci Nüfusunun Ev Sahibi Toplam Nüfus İçindeki Yüzdelik Payı

Ülke	Varış Gerçekleştiren Göçmen Nüfus	Toplam Ülke Nüfusu İçinde ki Yüzdelik Payı
Türkiye	3,787,000	%4,5
Ürdün	2,929,000	%29
Filistin	2,215,000	%44,5
Lübnan	1,559,000	%22,7
Almanya	1,400,000	%1,7

Kaynak: MPI, 2020.

Tablo 4 dikkate alındığında, Türkiye'nin son zamanlarda uluslararası toplumda göç hareketliliği konusunda ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Tarih boyunca göç hareketlerinde uğrak nokta olan Türkiye toprakları, günümüzde de transit göçler açısından bu durumunu devam ettirmekte birlikte, aktif olarak yerleşme yapılmak suretiyle göç alan bir ülke olmaya da başlamıştır (Ergün, 2018). Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasındaki konumu, dünyadaki ulaşım ve iletişimin hızlanması, mağdur insanların göçmen olarak daha iyi yaşam koşulları arayışına girmesi, uygulamaya konan politik hareketler ve olanaklar ile ülkenin cazip hale gelmesi, komşu ülkelerdeki istikrarsızlıklar ve ekonomik krizler gibi nedenlerle bu coğrafyalardan ülkeye yapılan göçler ile ülkedeki göçmen sayısı ve çeşitliliği artmaktadır (Önder, 2019: 117). Türkiye millî gelirler göz önüne alındığında Suriyeli göçmenlere ekonomik ve temel haklar bağlamında yardım eden birinci ülke konumundadır. Türkiye'nin farklı zorluklar ve ekonomik sorunlara rağmen Suriyeli göçmen gruplarının ülkede haklarının korunması süreçlerini uluslararası ve ulusal düzeyde başarı ile yönettiği söylenebilir (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018: 193).

Türkiye'nin yapmış olduğu bu çalışmalar ve diğer göç alan ülkelerde yapılan çalışmalar göç kavramlarının ülkeden ülkeye değişmesine sebep olmuştur. Bu açıdan bakıldığında göç ile ilgili kavramlar dünya genelinde farklı bakış açılarıyla izah edilmektedir. Bu farklı izahlar ülkelerin ekonomik, politik ve ulusal çıkarları doğrultusunda şekillenmektedir. Örneğin, sığınmacı, mülteci ve göçmen kavramları birbiri yerine kullanılan kavramlardır. Anlam olarak birbirlerine yakındırlar fakat hukuki açıdan farklıdırlar. Bu nedenle göçmenlere yönelik yasal metinlerde kullanılan kavramlar sıklıkla karıştırılmakta ve birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Demir, 2018). Aşağıda göç ile ilgili sık sık karıştırılan önemli kavramlara ve açıklamalarına yer verilmiştir.

En geniş bakış açısıyla göçmen, yaşadıkları bölgeyi ekonomik durumlardan ve güvenlik kaygısından dolayı terk eden kişilerdir. Göç hareketi ulusal ya da ülke sınırlarını aşip uluslararası olabilir. Göçmenler göç sonucu gittikleri yerde belirsiz bir süre ya da kalıcı olarak kalabilirler. Sınırları aşip farklı bir ülkeye o ülkenin ilgili kurumlarının izni dahilinde gidenlere göçmen, izinsiz gidenlere ise kaçak göçmen denilmektedir (Kara ve Korkut, 2010). Türk Dil Kurumuna göçmen tanımı şu şekildedir: Yaşadığı ülkeyi kendi isteği ile terk ederek başka bir ülkeye yasal yollarla giriş yapan kişilere göçmen denir. Başka bir deyişle göçmen; göç eylemini yapan kişilere denilmektedir (TDK, 2021).

Göç eylemini gerçekleştirenlerin ekonomik veya kişisel nedenleri söz konusu ise göçmen kavramı kullanılmaktadır. Savaş, şiddet, doğal afet ve siyasi baskılar sonucu yapılan zorunlu göçte, göçü gerçekleştirenler için mülteci kavramı kullanılmaktadır. Kendi ülkesi dışında hedef ülkeye bir statü (mülteci ya da göçmen) talebiyle göç etmek isteyerek başvuru sürecinde olan veya yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi için ise sığınmacı kavramı kullanılmaktadır (Demir, 2018). Göç ile ilgili temel birkaç tanım ise şu şekildedir:

“Yerinden edilmiş kişi; uluslararası mevzuatta, yerinden edilmiş kişiler için genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır; ancak BM İnsan Hakları Komisyonu için hazırlanan “Ülkelerinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler” başlıklı raporda yerinden edilmiş kişiler şu şekilde tanımlanmaktadır: “Zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler veya kişi gruplarıdır” (Demir, 2018).

“Ek Koruma (İkincil Koruma); mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak vatandaşı olduğu ülkeye geri döndüğünde; ölüm riskiyle karşılaşacak insanlık dışı muameleyle ya da şiddet hareketlerine ve silahlı çatışmalara maruz kalacak olan yabancı ve vatansız kişilere verilen statüye ek koruma veya ikincil koruma denilmektedir. Bu kişiler mülteci olarak kabul edilmemekte ancak ikamet ülkelerine geri dönemeyecekleri için bazı haklar tanınmaktadır” (Demir, 2018).

“Geçici Koruma; geçici olarak bulunduğu ya da vatandaşı olduğu ülkeden farklı sebeplerden dolayı ayrılmak zorunda kalan acil olarak sığınabileceği güvenli bir bölge arayan kişiler bireysel ya da kitleler halinde ülke sınırlarına gelmekte veya sınırı yasa dışı yollarla geçebilmektedir. Bu kişilere bireysel olarak uluslararası koruma hakkı sağlanmadığı için geçici koruma statüsüne alınırlar. Ülkemizde de geçici koruma statüsü 6458 Sayılı Kanun’un 91. maddesinde konu olmuştur. Geçici koruma statüsünün temel iki şartı vardır. Kişilerin ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış olmaları ve hayati tehlike sebebi ile geri dönemiyor olması geçici koruma statüsüne alınması için gereklidir. Bu kişiler acil güvenli bir sığınma alanı bulmak durumundadır. Ülkemizde Suriyeliler bu kapsam altında ikamet etmektedir.” (Demir, 2018).

“Uluslararası Koruma; ek koruma, mülteci ve geçici koruma kapsamındaki kişi veya gruplar için verilmek üzere statü belirleme işlemidir. Kişi veya grupların durumları, politika olarak belirlenen statü ile kişi veya grupların hangi uluslararası koruma kapsamına alınacağı belirlenir.” (Demir, 2018).

2.1.2 Göçmen Çocuk

Gelişmişlik seviyesi düşük olan ülkelerdeki genel anlayışta çocuk ailede, ailenin ekonomisine katkıda bulunabilecek işgücü; gelişmiş ülkelerde ise çocuk, aile olma olgusunun temeli olarak görülmektedir (Kulaksız, 2014).

Çocukların yaş sınırları siyasi, ekonomik, sosyal farklılıklara göre ülkeler arasında değişiklikler göstermektedir. Birçok ülkenin imza attığı 1990 tarihli Birleşmiş Milletler(BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk yaş sınırını 18 olarak belirlemiş burada ulusal kanunlara göre reşit olma yaşını hariç tutmuştur. Genel olarak korunma ve bakım ihtiyacı olan aynı zamanda yetişkin bir bireyin desteğine ihtiyaç duyan ve velayet altında olması gereken on sekiz yaşını doldurmamış kişilere çocuk diyebiliriz (Bağdat, 2018).

Ülkemizde yürürlükte olan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun erginlik durumu mahkeme kararı ile gerçekleşmiş olsa bile 18 yaşının altındaki her bireyi çocuk saymaktadır. Çocuklar korunmaya ihtiyacı olan bireylerdir. Çocuklar fiziksel ve psikolojik gelişimlerini tamamlamamış kişilerdir (Orman, 2019). Bakımını tek başına karşılayamayan, bakıma ihtiyacı olan ve sürekli gelişen bireylere çocuk denilmektedir. Çocuklar kendi haklarının farkında olmayan yarının yetişkinleridir.

Göç, genel anlamda sosyal hareketler bütünü olarak tanımlanabilir. Başta ekonomi ve kültür olmak üzere hayatın birçok alanına etki ettiği de söylenebilir. Uluslararası göç süreci ele alındığında ise göçmen grupların karar almalarından, göç edilen ülkeye yerleşmelerine, sürecin devamında ikinci ve üçüncü nesillerin de göçten etkilenmelerine kadar giden karmaşık ve uzun vadeli bir süreç görülmektedir (Şimşek, 2018: 372). Değişimler içermektedir. Değişimden en çok etkilenen ise çocuktur. Göç, basit anlamda yer değiştirme hareketi olarak bilinse de, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılar üzerinde kalıcı etkileri olan çeşitli sosyal olaylar bütünüdür (Sayın vd., 2016: 6). Sosyal olaylardan etkilenen göçmen çocuklar ise dünyanın yakın zamanda gündemine aldığı bir konudur. Çocukların çoğu zaman yetişkinlerden daha zorlu göç süreçlerine katıldığı ihmal edildiği ve istismara uğradıkları bilinmektedir. Ekonomik sebepler ve güvenlik endişesi başta gelmek üzere birçok sebep insanların yaşadıkları mekânları kitlesel olarak terk etmelerine neden olmuştur. Tarihi süreçte insanların gündeminden

çıkartmadığı bir konu olan göç, iki binli yıllarda da dünyanın başta gelen gündemlerinden birisi olmaya devam etmiştir. Göç ve çocuk arasındaki bağlantıda son yıllarda trajik ölümler, istismar vakaları ve kayıp nesiller oluşması kaygısı ile gündemde ön sıralarda yer almaktadır. Özellikle 2010 yılında Arap Baharı olarak ifade edilen Kuzey Afrika’da ortaya çıkan süreç, Türkiye ve diğer komşu ülkeleri göçmen grupları içindeki mağdur çocuklar açısından doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir (Ekici ve Tuncel, 2015: 10).

Çocukların bulunduğu yaş nedeniyle hukuki olarak bakımı, gözetim ve korunması anne ve babaya verilmiştir. Ebeveynler çocuğun zorunlu temel ihtiyaçlarını (barınma, giyinme, beslenme, güvenlik vb.) karşılamakla birlikte geleceğe ve topluma faydalı bir birey olarak da yetişmelerini sağlamakla görevlidir (Çakmaklı, 1991). Bu kapsamda çocuk birçok ihtiyacı olan bir varlıktır. Hassas dönemleri ve çocuk olmalarından kaynaklı özel ihtiyaçları vardır. Bu çocukların savaş, göç, kıtlık gibi olumsuz durumlar ile karşılaşmalarında ise trajik süreçler yaşanmaktadır. Bununla beraber çocukların yaşadığı göç olayları yetişkinlik dönemlerini etkileyecek farklı boyutları olan bir konudur (Gülmez ve Öztürk, 2018: 452).

Savaşlar ölüm, yıkım ve göç olayını beraberinde getirmektedir. Savaşların en çok etkilediği grup en savunmasız topluluk olan savaş ve barış gibi kavramlardan çok etkilenen çocuklardır. Savaşın yaşandığı topraklardan göç etmek zorunda kalan çocuklar, kimi zaman aileleri ile kimi zaman yalnız bir şekilde göç olayına katılmak zorunda kalmaktadır. Tarih boyunca bakıldığında yaşanan bu süreç devletlerin son dönemde dikkate alıp önem verdiği bir sorun olarak görülmektedir (Aras, 2020: 120). 1950 yılında kabul edilen İnsan Hakları Sözleşmesi, 1990 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi ve son olarak nükleer denemelerin yasaklanması ile devam eden “*Savaş Hukuku*” gelişmeleri, özellikle çocuklar açısından savaş süreçlerinde önlemler almak üzere oluşturulmuştur.

Son yıllarda milyonlarca çocuk savaş ve çatışmalarda ölmüştür. Sayıları milyonları bulan çocuklar ise engelli bireyler olmuşlardır. Yetim ve öksüz kalanlar, evlerinden ayrı düşenler, toplama kamplarında ya da çadırlarda kalanlar, birçok ihmale ve istismara maruz kalanlar bulunmaktadır.

Savaşlar teknolojik gelişmelerle cephe ve meydan savaşı özelliğini kaybetmiş niteliği değişmiştir. Günümüzdeki yeni savaş alanları şehir merkezleri ve çocuk parkları olarak ortaya çıkmaktadır (Hatun ve Çağlayan, 2019: 1). Birleşmiş Milletler verileri 2018 yılında, dünya üzerinde yaklaşık 80 milyon bireyin yerinden edilmek suretiyle göçe zorlandığını ifade etmektedir. Dünya’da 25,9 milyon göçmen vardır ve kendi ülkeleri içinde yer değiştirmiş 41,3

milyon insan zor şartlar altında hayatlarına devam etmektedir (Human Rights Watch, 2015). Tahminlere göre Dünya genelinde de 28 milyondan fazla göçmen çocuk bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler 2019 Temmuz verilerine göre, Türkiye yakın dönemde kabul ettiği 4 milyona yakın göçmen nüfusu ile en çok göçmen alan ülke konumundadır. Bu nüfusun yaklaşık yarısını çocukların oluşturduğu ifade edilmektedir (Birleşmiş Milletler (BM), 2019).

Tablo 5.

GKK Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (20.01.2021)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.960.782	1.684.358	3.645.140
0-4	254.986	237.950	492.936
5-9	288.025	270.540	558.565
10-14	216.388	203.300	419.688
15-18	136.349	116.921	253.270
19-24	279.962	211.013	490.975
25-29	218.822	158.741	377.563
30-34	165.052	119.798	284.850
35-39	123.878	97.026	220.904
40-44	84.647	73.768	158.415
45-49	57.364	56.049	113.413
50-54	45.516	44.351	89.867
55-59	34.624	34.679	69.303
60-64	22.850	23.565	46.415
65-69	14.888	15.704	30.592
70-74	8.812	9.687	18.499
75-79	4.337	5.361	9.698
80-84	2.376	3.161	5.537
85-89	1.132	1.675	2.807
90+	774	1.069	1.843

Kaynak: Göç İdaresi, 2021.

Tablo 5’de görüldüğü üzere, Türkiye’deki göçmen nüfus içinde çocukların yaş aralıklarına ve cinsiyetlerine göre dağılımı ciddi rakamlar ile ifade edilmektedir. 0-4 yaş aralığında olan ve yetişkine tam bağımlı olan çocuk sayısı yaklaşık 500 bindir. Bu sayı toplam çocuk nüfusu içinde yaklaşık üçte birine denk gelmektedir. Ayrıca toplam sayı 2 milyona yaklaşmaktadır. İstatistiki verilere göre bu sayıya 2022 yılında ulaşılabilir.

Sayılar da göstermektedir ki göç olaylarında odaklanılması gereken yer çocuklardır. Bunun nedeni göç sürecinde çocukların en temel ihtiyaçlara ulaşamıyor olmasıdır. Göç gruplarında anne kucağında, baba sırtında, poşette, çıplak ayak yürüyerek ve daha farklı birçok şekilde yer alan ve sayıları ciddi düzeyde olan çocuklar ancak son zamanlarda gelişen algılama araçları sayesinde araştırmalarda daha fazla yer alır olmuştur (Ergün, 2018).

(UNİCEF, 2017) verilerine göre her sekiz göçmenden biri çocuktur. Göç eden milyonlarca çocuğun tek amacı güvenlik, beslenme ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Çocuklar göç yollarında ihmal, şiddet, istismar gibi birçok duruma maruz kalmaktadır. Göç

edilen yerlerde de eğitim, sağlık hizmetleri, sosyal uyum faaliyetlerine ulaşılamamakta ya da geç ulaşılmaktadır. Ev sahibi toplumlara yabancı olmaları, yeni bir dil ve yeni bir kültür uyumu zorlaştırmaktadır (Karadoğan, 2018: 1). Tabi ki bu zorlukların kalıcı etkileri de (fiziksel ve psikolojik) olmaktadır.

Göçmen çocuk ve ailelerinin yaşadıkları sorunları göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası şeklinde anlamaya çalışmak konuyu daha açık hale getirebilir. Göç öncesi yaşanan sorunları genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür: Ekonomik sorunlar, savaş ve şiddet olayları, maddi ve manevi kayıplar, askere alınma, yaşadıkları yerlerdeki elektrik ve su gibi alt yapı sorunları, hapis, tıbbi ihtiyaçlar. Göç sırasında yaşanan sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Kaçak yollardan göç etmek, ailevi sorunlar, ihmal ve istismara maruz kalma. Göç sonrasında göç edilen ülkede ise göçmen çocukları ve aileleri daha karışık sorunlar beklemektedir. Bu sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Barınma ve sağlık sorunları, dil ve tercüman sorunu, kimlik ve resmi işlere ilişkin sorunlar, maddi sorunlar (kira, temel ihtiyaçlar, maddi yardıma ulaşamama, hayat pahalılığı, işsizlik), eğitim, ruhsal ve psikolojik yıpranma, erken yaşta evlilik ve çocuk yaşta anne olma sorunları, ruhsal ve psikolojik olarak yıpranma.

2.1.3 Geçici Koruma Statüsü Kavramı

Yoğun göç olaylarında, ülkeler göç sistemlerinin bu yükü kaldıramaması, bireysel başvuru uygulanamaması ve göçün geçici olduğunun kabul edilmesi ile geçici koruma uygulamalarını kullanmaktadır (Ergün, 2018). Geçici korumanın iki temeli vardır: İnsan hayatını kurtarmak ve acil ihtiyaçların giderilmesidir. Göç edenlere güvenli bir ortam sağlamak esastır (Kaya ve Eren, 2015). Geçici koruma, temel insan haklarını koruma altına almak amacıyla göç edenleri öncelikle geri gönderilmeyeceklerine dair bir ilke ile koruma altına almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, Suriye Arap Cumhuriyeti'nden gelen yoğun göç hareketi karşısında geçici koruma statüsü oluşturmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü geçici koruma kavramını şu şekilde anlatmaktadır: 2004 tarihli 100 No'lu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin olması, bu hareketliliğin hızlı bir varışla devam etmesi, ev sahibi (karşılaman) devletin yakın dönemde mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel akının süregelen hale gelmesi durumunda geçici koruma sağlanmaktadır. Geçici koruma, kitlesel

akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

Geçici koruma statüleri de şu şekilde sıralanabilir:

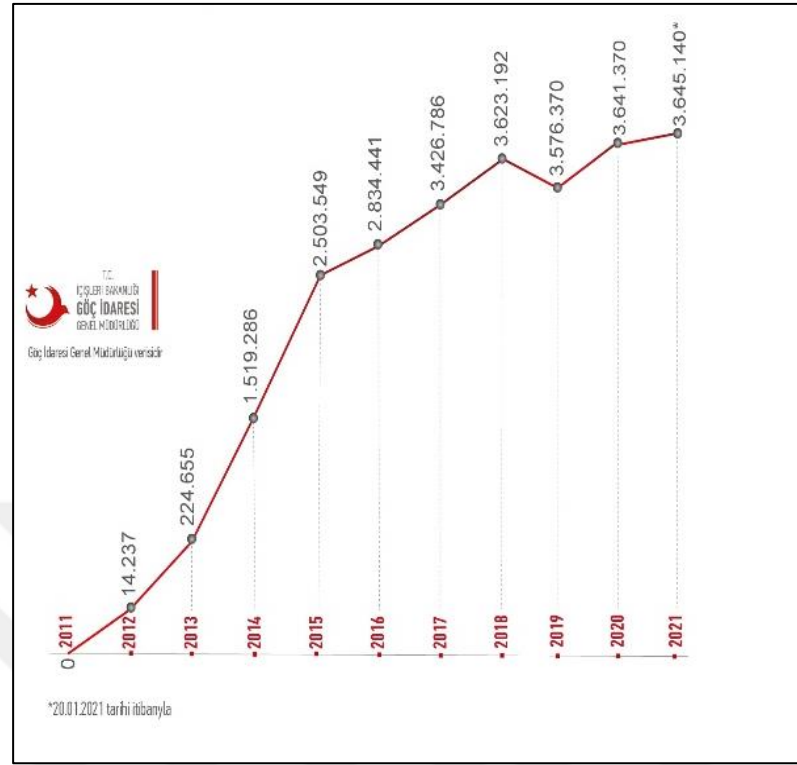
- Sınırdaki belirli bölgelerde göçmenlere serbest geçiş tanıma, hızlandırılmış kayıt ve ülkeye kabul,
- Geldikleri ülkeye kriz dönemi sona ermeden göndermeme,
- Göçmenlerin temel ve tıbbi ihtiyaçlarının karşılanması.

Birleşmiş Milletler 2019 verilerinde, Suriyeli göçmenlerin yüzde 64,1’ne Türkiye’nin ev sahipliği yaptığını belirtmektedir (Küçük, 2020: 475). Bu oranlara bakıldığında Türkiye’nin geçici koruma statüsü ile göçmenleri mağdur etmemeye hem de gerekli tedbirleri almaya çalıştığı söylenebilir. Ülkedeki Suriyeli göçmenlerin geçici koruma statüsü durumunun uluslararası hukuk bağlamında tanımlanması “*Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*” ile gerçekleştirilmiştir (Aslan Güneş, 2020). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesine dayanılarak çıkarılan “*13.10.2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği*” bu yönergenin yerini almıştır (Erdoğan, 2015). “*Geçici Koruma Yönetmeliği*” gereği Suriyeli göçmenler temel sağlık hizmetlerinden, okul çağında olan çocuklar okul hizmetlerinden, yetişkinler kurs programlarından, yerel yönetimlerin faaliyetlerinden, sosyal hizmetlerden, istihdam süreçlerinden ve diğer temel hizmetlerden yararlanmaktadır.

Geçici koruma statüsü savaş ve şiddetin olduğu yerlerden güvenlik ve temel ihtiyaçlar için ayrılan yoğun insan hareketleri için kullanılır (Erdoğan, 2015). Geçici koruma statüsünden yararlanan kişilere devletin alacağı kararlar ile birçok hak ve hizmet tanınmaktadır (Yıldız Abacı, 2019: 259).

Şekil 1.

Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Dağılımı

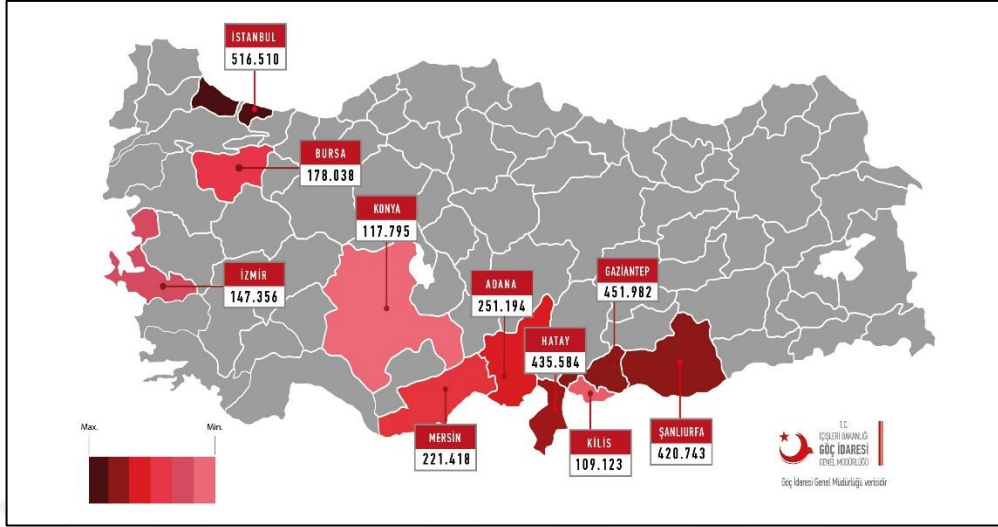
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021.

Şekil 1'e bakıldığında Suriye savaşının başlamasından sonra ülkemize gelen Suriyeli göçmenlerin oranı ciddi şekilde artmıştır. Bu duruma göçmenlerin doğum oranlarının da etkisi olduğu söylenebilir. Yakın zamanda yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de Suriyeli göçmen bir kadın ortalama 5,3 çocuk doğurmaktadır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019). Göçmenler arasında doğum kontrolü uygulaması sürdürülemediği ve göçmenlerin asimile olma kaygıları gibi nedenler nüfus artışını doğrudan etkilemektedir (Tur, 2019).

Türkiye Suriye'den öncelikle ekonomik sebepler ve can güvenliği tehlikesi nedeniyle ayrılan göçmenlere (AFAD, 2017: 27) uyguladığı açık kapı politikasıyla ülkeye kabul ettiği Suriye vatandaşlarını Suriye'de normalleşme sağlanıncaya kadar Türkiye'de misafir nitelemesi ile geçici koruma statüsü ile barındırmaktadır. Bu statü, beklenmeyen ve toplu nüfus hareketlerinde izlenen bir acil durum politikasının ürünüdür (Aslan Güneş, 2020). Türkiye'de halk arasında ve siyasal düzlemde Suriyeli göçmenler ile ilgili misafir kavramı kullanılmaktadır. Ülkedeki Suriyeli Geçici Koruma Kapsamındaki misafirlerin dağılımı aşağıda verilmiştir.

Şekil 2.

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020.

Şekil 2'ye bakıldığında İstanbul başta olmak üzere güney sınırimızdaki illerde yoğunluk olduğu ortadadır. Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Hatay ve hatta kendi yerel nüfusundan daha fazla Suriyeli göçmen barındıran Kilis ili göçmen nüfuslarının yoğunlaştığı illerdir. Bu dağılımda İstanbul'un yoğunluğunu göçmenlerin ekonomik kaygıları ile sınır illerinin yoğunluğunu ise göç edilen ülkeye yakınlık ve akrabalık ilişkileri ile açıklamak mümkündür.

Ülkemizde politika yapıcılar açık kapı politikasını, geçici koruma statüsünün de tanımında bulunduğu üzere göçün geçici olduğunu düşünerek uzun bir süre devam ettirmişlerdir. İç savaş beklenenin ötesinde sürmüştür. Bu süreçte yıllarca gelen göç dalgaları ve doğumlar geçici koruma statüsü alan göçmen çocukların sayılarını artırmıştır. Çocuklar statü verilenlerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (Aras, 2020: 116).

Geçici koruma statüsündeki çocukların yaklaşık 1/3'ini 0-9 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocukların eğitim, sağlık ve beslenme ihtiyaçları önemlidir. Ayrıca bu çocukların eğitimlerini sağlayacak gerekli alt yapının hazırlanması sadece Türkiye'nin değil tüm dünyanın göz önünde bulundurması gereken bir sorundur (Kalav, 2019).

Suriyeli göçmenlerin geçici koruma statüsü artan nüfusları ve ihtiyaçlarının karmaşıklığı nedeniyle işlevselliğini her geçen gün biraz daha kaybetmektedir. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin, özellikle çocuklar bağlamında hukuki statülerinin güncellenmesi günümüzde ihtiyaç haline gelmiştir (Alptekin, Ulutaş Akarçay ve Gündüz Ustabaşı, 2018: 101).

2.1.4 Göç İle İlgili Mevzuat

Göçmenlerin yaşadıkları olumsuzluklar ve hak kayıpları dünyanın sorumluluk alması gereken bir insan hakları meselesidir. İnsan Hakları Beyannamesi ise eşit hak ve özgürlüğü savunur. Göç hareketlerinden kaynaklanan sorunlara ulusal ve uluslararası iş birliği ile çözüm üretmek gerekmektedir. Göçmenlerin, sığınmacıların ya da mültecilerin hakları devletlerin görev ve sorumluluğundadır fakat uluslararası hukuk kuralları ile de şekillenmesi beklenmektedir (Demir, 2018). Göçmen sorununun ele alındığı uluslararası ilk toplantı 1920 yılında Milletler Cemiyeti'nin girişimi ile yapılmıştır. 1933 yılında ‘‘Mültecilerin Uluslararası Statüsü’’ ve 1938 yılında ‘‘Almanya’dan Gelen Sığınmacıların Statüsü’’ Milletler Cemiyeti tarafından ortaya konan ilk anlaşmalardır.

Avrupa bölgesinde Türkiye, göç sistemin de uzun yıllar göç veren bir ülke olarak konumlanmıştır. 2000’li yıllardan sonra refah seviyesinin yükselmesi, vize politikaları, komşu bölgelerde yaşanan istikrarsızlıklar gibi türlü faktörlerin etkisiyle, Türkiye göçmen gruplarını çeken transit ya da hedef ülke haline gelerek göç alan bir ülkeye dönmüştür. 1990’lı yıllarda, Türkiye yılda ortalama 100,000 göçmen verirken 2010 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti’ndeki iç savaş sonrası Türkiye’ye göç edenlerin sayısı ülkeyi göçmen alan bir konuma devşirmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Bundan dolayı göçmenlerin Türkiye’deki hakları ve göçmen kanunları ciddi bir olay haline gelmiştir. Türkiye, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren göç konusunda uluslararası antlaşmalara taraf olarak, kurumsal bağlarını güçlendirerek, bölgesel ve uluslararası alanda aktif bir şekilde yer alarak göç yönetimini yapılandırmaktadır. Yapılanma süreci, son yıllarda Avrupa Birliği’ne tam üyelik anlayışı çerçevesinde yürütülmektedir. Bu çerçevede, uluslararası alanda ve ülkenin göç eğilimleri düzeyinde ihtiyaç duyulan hukuki ve kurumsal çalışmalar oluşturulmaya devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin göç ve göçmenlikle ilgili katıldığı uluslararası sözleşmelere bakıldığında 1950 yılı sonrası ciddi bir göçmen açılımı yapıldığı söylenebilir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018). İmzalanan uluslararası sözleşmeler ulusal mevzuata kaynak oluşturmuş ve küreselleşen dünya düzeninde göçmenler konusunda Türkiye’nin de adım atmasına imkan vermiştir.

Kanun ve yönetmelikler içerisinde göçmen çocukların durumunu doğrudan ilgilendiren ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile paralel hareket eden 3 temel mevzuat vardır. İlk olarak 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunundan söz etmek gerekir. Bu kanun yabancıların Türkiye’ye girişleri, kalış ve çıkışları ile ilgili düzenlemeleri, sığınma

talebinde bulunan göçmenlere sağlanacak korumanın kapsam ve uygulanışa ilişkin usul ve esasları, aynı zamanda İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını içermektedir. Ülkemizde bu Kanun'a dayanılarak uluslararası koruma başvuruları valilikler tarafından kaydedilmektedir (Demir, 2018). Ayrıca refakatli ya da refakatsiz göçmen çocukların temel ihtiyaçları ile ilgili hükümler bulunmakta ve göçmen ailelerin durumlarının ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesi için kamu kurumlarının görevlerine değinilmektedir. Bu kanun kapsamında oluşturulan “22.10.2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği” ise kanunun uygulanması konusunu teşkil etmektedir (Yıldız Abacı, 2019: 252). İkinci mevzuat kanunun uygulanmasını açıklayan Geçici Koruma Yönetmeliğidir. Yönetmelik göçmen çocukların haklarını ve bu haklardan nasıl yararlanacaklarına açıklık getirir. Bu yönetmeliğe istinaden çıkarılan “2015 tarihli Refakatsiz Çocuklar Yönergesi” ise refakatsiz göçmen çocuklar için yapılacak işlemleri açıklamaktadır. Üçüncü ve önemli mevzuat “17.03.2016 tarihli İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmeliktir”. Göç süreçlerinde birçok istismara maruz kalan, satılan, tecavüzü uğrayan, organ ticaretinde kullanılan, işçi olarak çalıştırılan çocukların korunması ve ayrıca bu suçu işleyen ya da işlemek düşüncesinde olanlar için cezaları belirtmesi ve caydırıcı olması nedeniyle bu yönetmelik insan hakları ve çocuk hakları açısından önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.5 Çocuk Koruma Kanunu

Dünya'nın fiziksel bütünlüğü değişmese de küreselleşmenin getirdikleri ile dünya küçülmüştür. Yaşamlar, ulaşım, teknoloji, ekonomi ve göçler artık daha yakındır. Dünya genelinde artan göç hareketliliği nedeniyle yaşadığımız yüzyıl “göçler çağı” olarak nitelendirilebilir Küresel boyutta gerçekleşen göç hareketi, ev sahibi ülke ve göç veren ülkeler açısından ulusal egemenlik ve güvenliği doğrudan ilgilendiren hassas bir konudur. Göç ekonomi, kalkınma, politika ve sosyal kültürel gündemleri karmaşık yapılarıyla etkileyen bir olguya dönüşmüştür. Uluslararası göçün son dönemde beş temel karakterinden söz edilmektedir. İlk iki karakter göçün sınırları aşması sonucunda göç eylemlerinin daha aktif hale gelmesi, daha fazla insanı cesaretlendirmesi ve bu sayede kişi, grup ve kalabalıkların göçe yönlendirilmesiyle açıklanabilir Üçüncüsü göç hareketlerinin ekonomik nedenler, savaş, kıtlık, eğitim ve zorunlu göçler gibi farklı göç türlerini aynı anda içeren bir biçimde oluşması ve karma göç akımlarının ön plana çıkması olarak tarif edilebilir. Dördüncüsü ise, konumuzun odağı olan çocuklar ile ilgilidir. Uluslararası çocuk göçmen sayısının artmasıyla birlikte uluslararası göçün çocuk boyutunun önem kazanmasıdır. Son olarak, göçün politik açıdan ulusal ve uluslararası

düzeyde karşılanması ve şekillenmesi üzerindeki etkisini ifade etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Türkiye'nin uluslararası göç sisteminde transit bir ülke konumundan sosyo-ekonomik kalkınmanın yaşanması ile hedef göç ülkesi konumuna geldiği söylenebilir. Son yıllarda sınır bölgelerde yaşanan çatışmalar, savaşlar ve insani krizler sebebiyle uluslararası zorunlu göçten en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2018). 2010 yılının sonlarında Suriye Arap Cumhuriyetinde başlayan iç savaş ve insani kriz de Dış İşleri Bakanlığı verilerine göre 600 bin Suriyeli hayatını kaybetmiş, 6 milyondan fazla kişi ülke içinde yerlerinden edilmiş, 13 milyondan fazla kişi yardıma muhtaç hale gelmiştir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018). 5,5 milyon göçmen Türkiye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere en yakın ülkelere sığınmıştır. Türkiye, göç krizinin başından itibaren insani yaklaşım ile olaya dahil olmuştur. Uygulanan açık kapı politikası ölümden, yokluktan ve hiçlikten kaçan insanların temel ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır.

Ulusal ve uluslararası otoriteler tarafından Türkiye'deki göçmen Suriyeli nüfus hakkında asıl önemli rolün ve sorumluluğun ev sahibi toplum tarafından üstlenildiği ifade edilmektedir. Dünya göç tarihine bakıldığında Suriye'den Türkiye'ye yapılan kısa süredeki milyonlarca göçmenin göç yolculuğu gibi bir durumun olmadığı görülmektedir. Bu göç süreçlerinde büyük bir şok yaşayan Türk toplumu bu süreçte fedakarlık, yardımseverlik ve kabul etme erdemleri ile bu büyük göçün olumsuz etkilerinin sınırlı kalmasını sağlamıştır. Son zamanlarda artan kaygılara rağmen birlikte yaşama ve toplumsal kabul yüksek bir seviyede gerçekleşmeye devam etmektedir (Erdoğan, 2020). Çocuklar ise bu karmaşık ortamda en masum kesimi oluşturmaktadır.

Türkiye, 2020 yılı Nisan ayı itibariyle 3.580.263 Suriyeli göçmene geçici koruma statüsü tanımıştır. 2000-2020 yılları arasında tespit edilen düzensiz göçmen sayısı ise 2.150.939'dur. Bu rakamlarda çocukların payının neredeyse yarı yarıya olduğu bilinmektedir (Şişman ve Balun, 2020: 64). Ülkemizde, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar grubuna 2011 yılından itibaren Suriyeli göçmen çocukların da ciddi bir kısmı dahil olmuştur. Suriyeli çocuklar, hem göç mağduru hem de çocuk olmalarından dolayı daha yoğun ve daha fazla sorunla karşılaşmaktadırlar. Göç süreçlerinde çocuklar birçok risk ve tehlikeleri barındıran durumlar yaşamaktadırlar (Gencer, 2019). Bu çocukların yaşamları, hakları ve kanundaki yeri göç veren ve göç alan ülke için stratejiktir ve ileriye dönük önemli bir konudur. Göçmen çocukların ihtiyaçları, korunma süreçleri ve ülke içindeki genel durumları ülkemizde 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

çerçevesinde yürütülmektedir. Çocuk Koruma Kanunu temel de Türk Ceza Kanununun 31. Maddesine yöneliktir. Burada yaş küçüklüğü ile ilgili yaş ve ceza sorumluluğu konuları ihtiyaçlara göre düzenlenerek 2005 yılında uygulanmaya konan Çocuk Koruma Kanununda yerini almaktadır (Tarimeri, 2009: 455-456). Çocuk Koruma Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan çocuğun ihmal ve istismara karşı korunmasını ve çocuk haklarından yararlanmasını sağlamaktır. Korunma ihtiyacı olan çocuklar için talep edilecek ve uygulanacak koruyucu ve önleyici tedbirler ile suça sürüklenen çocuklara ilişkin güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarını, çocuk mahkemelerinin işleyişini düzenlemektedir. Kanundaki çocuklara ilişkin üç temel tanım şu şekildedir: Çocuk; daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder. Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade eder. Suça sürüklenen çocuk ise; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu tanımlamaktadır (ÇKK, 2005).

Bu kanun ile çocukların danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri ve hakları korunmaktadır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler de öncelik çocuğun kendi aile ortamında korunmasını bu mümkün değilse devlet korumasında kalmasını sağlamaktır (ÇKK, 2005).

Tedbirler konusu tez içerisinde daha ayrıntılı anlatılmakla birlikte burada kısa bir tanımlama yapmak gerekirse: danışmanlık tedbiri, çocuğun bakım ve sorumluluğu ile ilgilenenlere çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi; çocuk ya da çocuklara da hayatlarındaki gelişimleri ile ilgili rehberlik yapmayı hedeflemektedir. Eğitim tedbiri, çocuğun temel eğitimi almasını, meslek ya da sanat kurslarına katılmasını hedeflemektedir. Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin farklı nedenler ile görevlerini yerine getirememeleri durumunda çocuğun yaş, cinsiyet ve özel durumlarına göre uygun bir kuruluştaki ya da koruyucu aile yanında korunma altına alınmasını hedeflemektedir. Sağlık tedbiri, çocuğun genel sağlığının korunması için gerekli süreçlerin yürütülmesini ve geçici veya sürekli tıbbî yardım almasını hedeflemektedir. Barınma tedbiri, ihtiyacı olan çocuklu annelere veya can güvenliği tehdidi olan hamile kadınlara barınma yeri sağlamayı hedeflemektedir (Karakuş ve Tekin, 2012: 31).

Çocuk Koruma Kanunun da özel durumlarda(ağır ihmal, tecavüz, cinsel istismar, ebeveynlerin vefat etmesi) çocuğun yüksek yararı için “*Acil Korunma Kararı*” alınması süreci gerçekleştirilebilir. Bu karar kanunun en keskin kısmıdır. Çünkü çoğu zaman kolluk kuvvetleri ile çocuklar bulundukları yerlerden alınabilir. Bu süreçte ailenin olumsuz tutum ve davranışları

olabilir. Hatta olay anında çatışma veya çocuğu kaçırma gibi durumlar yaşanabilir. Kanunda 9. ve 10. maddelerde konu açıklanmıştır (Bkz, Ek-1, Madde: 9-10). Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, ilgili Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için kurum tarafından çocuğun kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir. Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir. Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder. Bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesi ilgili Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından yapılır. Kurum kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemleri derhâl alınarak çocuğu resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir (ÇKK, 2005).

2.2 SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet kavramı *International Federation of Social Workers (IFSW)*'in yapmış olduğu tanımlamaya göre "... sosyal değişim ve gelişmeyi, sosyal uyumu, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini teşvik eden uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplin olarak" tarif edilmektedir. Bu tarifi temel parametreleri sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı esaslarına dayanmaktadır. Bu esaslar sosyal bilimler, beşeri bilimler ve yerel bilgi kuramlarıyla ilişkilidir. Bu bağlamda sosyal hizmet hayatın sorunlarına ve refahın sağlanmasına odaklanır.

Sosyal hizmetin amacı, insanların sorun çözme yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla gerekli kaynakların ve hizmetlerin ortaya konulmasını sağlayan sistemlerin oluşturulmasını hedefler. Sosyal hizmet bu sistemlerin etkili ve insancıl bir şekilde çalışmasını sağlamanın yanı sıra kavramla ilgili politikaların geliştirilmesini ve daha ileriye gitmesine katkı sunar (Aslan Güneş, 2018).

Ülkemizde daha önce farklı isimlerle ve halkın en çok bildiği çocuk esirgeme kurumu gibi yapılarla sosyal hizmetler icra edilmekte iken 2018 yılında tek çatı altında birleştirilmiştir. Sosyal hizmetlerin verilmesi için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlık

merkezi teşkilatı ve taşradaki yapıları ile ihtiyacı olan bireylere hizmet vermektedir (Sağı, 2019). Bu hizmetlerin bir kısmı Sağlık Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve belediyeler tarafından da verilmektedir (Duyan vd., 2008).

Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, bakım ve korunmaya ihtiyacı olan risk grubunda yer alan çocukları, desteklenmesi gereken aileleri, sürekli yardıma ya da bakıma ihtiyacı olan engelli ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere ihtiyacı olan bireyleri incelemek ve hizmet vermekle—görevlidir. Ulusal mevzuat, özel gereksinimi olan gruplarında sosyal hizmetlere ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde geçici koruma kapsamındaki çocuk ve ailelerde özel gereksinimi olan gruplar arasında yer almaktadır. Geçici Koruma Kapsamında (GKK) göçmenler dağılmış ailelerden, korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan, engelli ve yaşlılardan ve tıbbi yardıma ihtiyacı olan kişilerden oluşmaktadır. Bu bağlamda geçici koruma kapsamındaki çocukların ve ailelerin sosyal hizmetlere erişimi önem kazanmaktadır. Sosyal hizmetler göçmen aile ve çocuklara temelde; sosyal yardımlar, psikososyal destek, eğitim, sağlık hizmetleri, ekonomik destekler, aile birleşimi, istihdam, bakım ve koruma alanlarında sosyal hizmetler vermektedir. Bu hizmetler öncelik gruplarına göre verilmekte ve bedelsiz olarak sağlanmaktadır (Sağı, 2019).

Göçmen çocuklar göç yolculuğunda ve sonrasında çeşitli ihmal ya da istismara maruz kalmakta yaşlarından büyük ciddi sorunlar ile mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar (Demir, 2019: 282). Sosyal hizmet, ulusal mevzuat ve uluslararası sözleşmelerin sağladığı yetkilerle göçmen çocukların temel haklarından faydalanması, ev sahibi ülkeye uyum sağlamaları ve çocuk kalabilmeleri için çalışmalar yürüten bir alandır.

Göçmen çocuklara sunulan sosyal hizmetlerden en önemli ve kritik konulardan biri erkek çocuklarda çocuk işçiliği ile mücadele ve diğeri kız çocuklarda erken yaşta evliliği ve adölesan gebeliği engellemedir. Göç etmeye karar veren aile zor şartlar altındayken genelde çocukların düşüncelerini değerlendiremezler ya da göç kararını sormazlar. Çocuklar çoğu zaman bu süreçte edilgen konumdadır (Gülmez ve Öztürk, 2018: 452). Son dönemlerde ise çocukların çoğunlukla yalnız olarak da göç eylemlerinde bulundukları görülmektedir. Bunlar genelde genç erkek çocuklardır. Bu çocuklar ailelerinin son umutları olarak göç etmektedirler, göç ettikleri yerde çalışıp para kazanarak ailelerine yardım etmeleri ya da bir gün ailelerini de yanlarına getirmeleri beklenmektedir. İster aileleriyle isterse tek başlarına göç etsinler yoksulluk kadar yabancılık da onlar için ciddi sorunlar doğurabilir Yetersiz yasal düzenlemeler ve ekonomik kaygılar göçmen çocukların eğitim hizmetlerinden uzak kalmalarına ve çocuk bedenlerinden beklenenden daha ağır işlerde çalışmalarına neden olmaktadır (Atasü

Topçuoğlu, 2019: 418-422). Çocuk işçiliği göçmen çocuklar açısından trajik bir sorundur. Çocuk işçiliği kartopuna benzetilebilir. Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür: Ciddi sayılarda göçmen çocuklar ekonomik sorunlar nedeniyle iş gücü piyasasına katılır, bu durum çocuklarda fiziksel, psikolojik ve ruhsal sorunlara sebep olur. Eğitim alamazlar. Gelişimlerini tamamlayamazlar. Sosyal uyumdan uzaklaşırlar. Bir süre sonra ise kaygıları ve beklentileri değişir. Son olarak toplumdan uzak, uyumu tamamlamamış ve daha büyük sorunlara gebe kayıp bir nesile dönüşebilirler. Göçmen çocuklardaki ikinci kritik konu adölesan gebeliktir. Adölesan gebelik çocuk yaşta anne olan çocukların yaşadığı trajik ve toplum genelinde kabul edilmeyen bir durumdur. Ekonomik ya da kültürel sebepler ile evlendirilen kız çocuklarının erken yaşta anne olmaları onları çoğu zaman eğitim, sağlık ve geçim zorluklarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Yakın tarihte yapılan bir araştırma durumun ciddiyetini ortaya koyduğu gibi, bu konuda başta Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlükleri olmak üzere diğer kamu ve STK örgütlerinin acil müdahale planları hazırlamaları gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

“Türkiye’de, adölesan dönemde olan (15-19 yaş grubu) Suriyeli kadınların %39’u hâlihazırda çocuk sahibidir ya da ilk çocuklarına gebedir. 15-17 yaş aralığındaki Suriyeli göçmen kadınların beşte biri ya annedir ya da ilk çocuğuna hamiledir. On sekiz yaşındaki kadınların %54’ü ve 19 yaşındaki kadınların %68’i çocuk doğurmaya başlamıştır” (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019).

Şayet bu planlamalar yapılabilirse o takdirde çocuk işçiliği ve adölesan gebelikle birlikte bu çocukların kimlik, barınma, ekonomik destek, eğitim gibi birçok sorunları çözüme kavuşturulabilir Devletin kaynaklarını kullanarak koruyucu ve önleyici tedbirler ile bu sorunları çözmeye odaklanır. Gerekli önem verilmez ise orta ve uzun vadede bu çocukların kayıp nesil olmaları ve farklı sorunların oluşması (marjinal gruplar kurma ve katılma, suça sürüklenen çocuk olma, madde kullanımı) beklenebilir (Demir ve Okşar, 2018: 287).

Hatay İlinde, Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü on dört kuruluşu ile il ve ilçelerde göçmen çocuk ve ailelerinin sosyal hizmet ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Teşkilatlanmasında korunmaya ihtiyacı olan çocuk birimi, sosyal ekonomik destek birimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik birimi, STK ile birlikte yürütülen göçmenlere yönelik eğitim ve yardım çalışma birimleri ile hizmet vermektedir (Hatay ASHİM, 2021).

2.2.1 Göçmen Çocuk Hakları

“Çocuk” tanımı her toplumun kültürel bakışı, dini inançları, ekonomik kaygıları gibi kavramlarla farklılıklar göstermektedir (Kurt, 2016: 101). Çocuk kavramı, toplumlar arasında ve tarih süresince değişen bir kavram olduğu için, günümüzde dahi her ülkenin ya da

topluluğunun üzerinde görüş birliğine vardığı net bir tanımı yapılamamıştır. Çocuk hakları ise normlara ve uluslararası sözleşmelere bağlı olarak, ayırım gözetmeksizin tüm çocukların sahip olduğu evrensel bir kavramdır. Çocuk hakları fikrinin temelinde, çocukların özel ve yetişkinlerden farklı gereksinimlerinin olduğu kabul edilmektedir (Kurt, 2016: 110).

“Tarihsel süreç içerisinde çocuk hakları; çocuğun istismar ve terk edilebilir bir ‘nesne’ kimliğinden sıyrarak çeşitli haklara sahip olan ve saygıyı hak eden bir ‘özne’ kimliğine dönüştürülme serüveni olarak değerlendirilmektedir.” (Günenç, 2020).

Bununla birlikte dokunulması gereken bir noktada toplumun en küçük birimi olan aileden başlayan katılım ve hak sahipliğidir. Demokrasi kuralı haline getirilmesi gereken konu, evde çocuk-yetişkin ilişkisinden başlayan, ailenin, eğitim sistemlerinin, sosyal çevrenin ve ülkenin geleceğini düşünürken çocuğun da hesaba katılması gerektiğidir. Hak ve katılım ailede sevgi ve değer görmek ile başlar. Çocukların karar alma süreçlerine ve haklarına yetişkinler olarak karar vermek yerine, çocukları hayatın tam da içinde yarının yetişkinleri olarak kabul ederek hayata her alanda katılımları ve haklarını kullanmaları gerektiğini görmek gerekmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2019: 410-412).

Göçmen çocuk haklarının tarihine bakıldığında “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 22. Maddesi” ve “1951 Mültecilerin Hukuki Statüsü Hakkında Sözleşme’nin 22. Maddesinde” düzenlemeler vardır (Ateş, 2009). Bu sözleşmeler ile birlikte “Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Hakkında Sözleşme ve 1984 Tarihli Cartagena Bildirisi” gibi diğer uluslararası düzenlemeler de göz önünde bulundurularak göçmen çocuk hakları düzenlenmektedir (Tur, 2019). Çocuk hakları içinde en değerli olan ve küresel çapta geçerliliği bulunan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) göçmen çocukların haklarının korunmasında önemli bir yere sahiptir. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1990 yılında kabul edilen ÇHS, çocuğun haklarının korunmasını tüm ayrıntıları ile ele almaktadır. Sözleşme hakların tam anlamıyla uygulanmasını sözleşmeyi imzalayan taraflardan istemektedir (Aras, 2020: 123). ÇHS’yi kabul eden devletler; sözleşmede yer alan tüm maddelere uymakla yükümlüdür; bu çerçevede sözleşmeyi imzalayan devletlerden, ÇHS’yi ülkelerinde kabul edilebilir bir seviyeye çekmeleri için kanunlar çıkarmaları ve düzenlemeler yapmaları beklenmektedir. Bağımsız bir heyet olan Çocuk Hakları Komitesi taraf olan tüm devletleri denetler. İlk denetleme sözleşme imzalandıktan iki yıl sonradır. Yapılan yatırımlar, politikalar ve programlar denetlenir. Taraf devletler beş yıllık periyotlarda Birleşmiş

Milletlere rapor göndermekle sorumludur (Güvenç, 2020). Sözleşmede çocuk hakları farklı başlıklar altında ifade edilse de sözü edilen çocuk hakları; yaşamsal haklar, katılma hakları, korunma hakları ve gelişme hakları, olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

- Yaşamsal Haklar içerisinde; yaşama, hayatta kalma hakkı, milliyet ve vatandaşlık sahibi olma hakkı, ebeveynlerini bilme ve ailesiyle birlikte olma hakkı, hareket özgürlüğü ve aile birleşimi hakkı ve düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkını sayabiliriz.

- Katılma Hakları içerisinde; çocuğun görüşlerine saygı hakkı, düşünceyi açıklama, vicdan ve din özgürlüğü hakkı, örgütlenme hakkı ve kitle iletişim araçlarına ve bilgiye ulaşma hakkı sayabiliriz.

- Korunma Hakları içerisinde; her türlü ayrımcılıktan korunma hakkı, kimlikten yoksun olma durumunda korunma ve destek hakkı, ailesi olmayan çocukların korunması hakkı, kaçırılmadan ve her türlü şiddetten korunma hakkı, çocuğun sömürüden ve tehlikeli işlerden korunması hakkı sayabiliriz.

- Gelişme Hakları içerisinde; haklarını öğrenme hakkı, sosyal güvenliğe sahip olma hakkı, uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkı, eğitim hakkı, dinlenme ve kültürel etkinliklere katılma hakkını sayabiliriz (Atasü Topçuoğlu, 2012: 28).

Ülkemiz kurulduğu günden bu güne kadar çocuk konusu üzerinde hassasiyet ile durmuş ve dünya ülkelerine örnek olacak çalışmalar gerçekleştirmiştir. Göçmen çocuklara da sunulan hizmetler toplumsal vicdan ve hukuki açıdan kıymetlidir. Genel anlamda çocuk haklarının ülkemizdeki gelişimine geçmişten günümüze doğru bakıldığında, dört değerli belge görmekteyiz. Bunlar sırası ile 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi ve 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir (Kurt, 2016: 104). Türkiye Cumhuriyeti'nin çocuk hakları çalışmalarını ve göçmen çocukların yararlandığı hakları ise kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- 1995 Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)
- 2001 182 Nolu ILO (Uluslararası Çalışma Teşkilatı) Sözleşmesi (Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması İle İlgili)
- 2004 İl Çocuk Hakları Çocuk Komiteleri
- 2005 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

- 2010 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Değişikliği (Md.10 ve 41; Pozitif Ayrımcılık, Çocuk Hakları Maddesi)

- 2012 Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu

- 2014 Çocuk Danışma Kurulu

- 2019 TBMM Çocuk Hakları Alt Komisyonu (ASHB, 2020).

Çocukların göç süreçlerini tek başına göç meselesi olarak ele almak konuyu basitleştirmektedir. Bu konu aynı zamanda bir çocuk hakları meselesidir. Türkiye'nin yukarıda kronolojik sıralama ile göçmen çocuklara da sunulan hizmetlerinin kalitesi, erişilebilirliği ve net bir göçmen çocuk politikasının kapsamı burada önemli hale gelmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2012: 12) Sosyal hizmetlerin temel dayanağı çocuk haklarını göçmen çocuklara ulaştırma kapasitesi ve çalışmalarının sürdürülebilirliği ile ilişkilidir. Sosyal hizmetin çocuk hakları ile bağlantısı konunun ortaya konması açısından önemlidir.

İç hukukta yaşanan eksiklikler veya gecikmeler, göçmen çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasında aksaklıklara sebep olmaktadır. Kimliğe erişememe, barınma yeri bulamama, ekonomik ihtiyaçların karşılanmaması, çocukların eğitim sistemlerinden uzak kalması ve çocuk işçilik vakaları bu durumlara örnek verilebilir. Sosyal hizmet mesleği çocuk hakları ihlallerini önlemek ve çocuklara hizmet sunmak için devletin kaynakları kullanmaktadır (Aras, 2020: 127). Göçmenlere yönelik politikaların şekillenmesi ve uygulama süreçlerinde göçmen çocukların görüşleri dikkate alınmamaktadır. Ayrıca çocuk işçiliği ve evliliklerinde çocukların nesne olarak görülme sorunu, eğitim ve sağlık alanındaki çalışmaların yapım ve uygulamasında göçmen çocukların katılımının kısıtlı olması, çocuk haklarını olumsuz olarak etkilemektedir. Sosyal hizmetler bu durumları tezin ilerleyen bölümlerinde açıklanacak koruyucu ve önleyici tedbirler ile en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Birçok ülkede çalışma yapan UNICEF'e göre, çocuk haklarına ilişkin öncelikli sorunları ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Savaş ya da şiddet ortamındaki çocuk ölümleri, gıdaya ve temiz suya ulaşamama, temel eğitimden dahi faydalanamama, hijyenik olmayan barınma yerlerinde hayat sürme ve özgürlüğün kısıtlanmasıdır (Atasü Topçuoğlu, 2019: 420).

2.2.2 Sosyal Hizmetin Temel Parametreleri

İnsan yaradılışı gereği birçok ihtiyacı olan ve çocukken bu ihtiyaçları için yetişkin yardımı gereksinimi olan bir canlıdır. Bireyler hayatta karşılaştıkları sorunları bazen tek başlarına çözemezler, çözemedikleri sorunlar için yardıma gereksinim duymaktadırlar.

Ülkelerde bu durumda olan yetişkinlere ve çocuklara yardım etmeyi amaçlayan sosyal hizmet modelleri geliştirilmiştir. Sosyal hizmet esasında insan hakları ve onuru üzerine inşa edilmiş bilimsel uygulamalı bir meslektir (Demir, 2018).

“Sosyal hizmetler, yoksulluktan kaynaklansın veya kaynaklanmasın toplumdaki mevcut ortalama yaşayış ve algılayış seviyesine ellerinde olmayan sebeplerle süreli veya süresiz olarak ulaşamayıp sosyal veya ekonomik yönlerden desteklenme ihtiyacı olan kişilere karşılıklı veya karşılıksız şekilde sunulan parasal veya ayni (mal, malzeme yardımı, rehberlik, yönlendirme, psikolojik destekleme gibi) hizmetlerdir” . Tomanbay’a göre “sosyal hizmet... özel gereksinim gruplarının bakım ve korunmalarının toplumun sorumluluğu ve görevi olduğundan hareketle resmi, yarı resmi ve gönüllü etkinliklerle bu tür nüfus gruplarının bakımlarını, korunmalarını iş edinen, insanların yardımsız çözemedikleri bireysel ve toplumsal sorunların çözümü için geliştirilen sistemli, düzenli ve sürekli faaliyetlerdir.” (Bingöl, 2015: 70).

Sosyal hizmetin amacı;

- İnsanların sorunlarla mücadele etme potansiyellerini ortaya koymak ve geliştirmek,
- İnsanların, kaynaklara, sistemlere ve hizmetlere ulaşmasında bağlantı kurucu görevi üstelenmek
- Kaynakların ve hizmetlerin etkili kullanımını sağlamak ve geliştirmek,
- Sosyal politikalar geliştirmek ve uygulamak olarak ifade edilebilir (Duyan, 2010).

İnsanların temel ihtiyaçlarından yola çıkarak onur, haklar ve değer temeline yönelik oluşan kolektif yapı, yirminci yüzyılın önde gelen olayını insan hakları kavramını ortaya koymaktadır (Yıldırım ve Aslan, 2019: 643). Sosyal hizmetlerin de bu kapsamda insan hakları olgusu ile arasında kuvvetli bir bağ olduğu kabul edilmektedir. Mesleğin değerleri ve etiği insan hakları ile doğrudan ilişkilidir (Aydın, 2015). İnsan haklarına yön veren kavramlar “*özgürlük, eşitlik, adalet, dayanışma, barış ve doğal çevrenin korunması*” sosyal hizmet mesleğinin de başvurduğu kavramlardır. Sosyal hizmet, riskli gruplara karşı gönüllülük esasına dayalı çabaların sonucunda ortaya çıkmıştır (Çoban, 2019). Sosyal hizmetin günümüzdeki genel amacının toplumdaki aile, çocuk ve risk gurubunda yer alanlar için sosyal adaletin sağlanması ve toplumsal refahın yükseltilmesi olduğunu söylemek mümkündür (Aras, 2020: 124). Toplumda bireylerin veya grupların hizmetlere ve kaynaklara ulaşmadaki eşitsizliği toplumsal dengeyi bozmaktadır (Kaynak ve Çoban, 2017: 254). Hedef bireysel ve toplumsal olarak sosyal adaletin sağlanmasında dengeyi korumaktır. Dengenin korunması sosyal adaletin sağlandığı ve insan haklarına ulaşıldığı anlamına gelmektedir (Tuncay ve Erbay, 2006: 56). İnsan hakları ile

birlikte sosyal adaletin sağlanması sosyal hizmetin merkezindedir. Sosyal hizmet çevreler tarafından insan haklarının mesleği olarak bilinmektedir (Zengin ve Altındağ, 2016: 5)

“Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir”.

“Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ilişkisinin gelişiminde güçler perspektifinin değer ve prensipleri anahtar noktadadır. SHU'nun rolü, insanların içindeki güçleri beslemek, cesaretlendirmek, desteklemek, mümkün kılmak, teşvik etmek, uygun çevresel güçleri ortaya çıkartmak ve sosyal adaleti geliştirmektir... SHU'ları müracaatçılar ile işbirliği içerisinde çalışırlar. Bu işbirliği, müracaatçının self-determinasyon hakkına bağlılığı gerektirir. Uzman ve müracaatçı birlikte çalışarak uygulamaya rehberlik edecek ölçülebilir ve başarılabılır amaçları belirlerler.” (Şahin, 2001).

Sosyal hizmetin bireyler, gruplar ve toplumlar üzerindeki çalışma alanları genişir. Bu durum topluma birçok yönden hizmet verildiğini göstermektedir. Sosyal hizmetin çalışma dalları ve uzmanlıkları şu şekilde sıralamak mümkündür:

“•Aile ve çocuklara yönelik sosyal hizmetler,

•Gençlik sosyal hizmetleri,

•Okul ve sosyal hizmetler,

•Yaşlılık ve sosyal hizmetler,

•Engellilere dönük sosyal hizmetler,

•Tıbbi sosyal yardım ve hizmetler,

•Yoksulluk odaklı sosyal hizmetler,

•Sosyal belediyecilik,

•Suçluluk ve sosyal hizmetler,

•Orduda sosyal hizmetler,

• Göçmenler, sığınmacılar, mülteciler ve sosyal hizmetler” (Bingöl, 2015: 71).

Göçmen bireylere veya topluluklara müdahale gerçekleştirecek sosyal hizmetin temelleri şu şekilde sıralanabilir: Bilgi, beceri ve değer.

•Bilgi temeli: Sosyal hizmet disiplini farklı sistemleri içeren bir yapıya sahiptir. Hem disiplin içinde üretilen hem de çalışma alanlarından alınan bilgiler sentez haline gelerek disiplinin bilgi temelini oluşturur. Öncelikle göçmenler ile çalışan saha çalışanlarının ilgili ulusal ve uluslararası hukuka dair ayrıca hukuk alanındaki sorunlar ve bu sorunlarla baş etme

üzerine bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Ayrıca göçmen bireylerde özellikle çocuklarda göç süreçlerinde oluşmuş psikolojik rahatsızlıklar olabileceği üzerine bu alanda da yeterli bilgiye sahip olmaları önemlidir. Sosyal hizmet alanda sürekli araştırmalı, yeni bilgiyi almalı ve sistemine dahil etmelidir. Bu anlamda bilgi temelinin statik değil dinamik bir yapısı olduğu söylenebilir.

•Beceri temeli: Sosyal hizmet uygulamalarında beceri temeli bilgi ve değerleri sentezleyerek doğru uygulamaların yapılması anlamına gelmektedir. Bilginin beceri ile desteklenmeden somut sonuçlar vermeyeceği alanda yaygın bir görüştür. Göçmen aile ve çocuklar ile yapılan vaka çalışmalarında birçok düzeyde yeterli kapasiteye sahip olunması gerektiği söylenebilir. Alanda çalışan kişi kuramları ve teknik bilgileri vakaya ne kadar aktarabilir ve yönetme yeterliliği gösterirse sonuç o kadar iyi olmaktadır. Beceri temeli pratik yapmakla ve tecrübe kazanmakla yakından ilişkilidir. Göçmenler ile çalışan sosyal hizmet uygulayıcılarının özellikle iletişim, kültürlerarası farkındalık ve empati konularında yüksek yeterliliğe sahip olması beklenmektedir. Empati kurabilme sorunların anlaşılmasında ve çözüm yaklaşımlarında önemli bir konudur.

“Empati; sosyal bilimlerde, kişiyi anlama ve kişiye karşı kendini adapte ederek karşılık verme yeteneği sağlayan, duygusal iletişimde başkalarının duygularına karşı ve toplum yanlısı sosyal davranışları başarılı şekilde teşvik etmeye katkı sağlayan önemli bir bileşendir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, bir başkasının duygu durumunun algılanması sonucunda doğru bir şekilde bu duyguyu gerçekleştirmesi yeteneğidir” (Köse, Sunata ve Deniz, 2018: 288).

• Değer temeli: Sosyal hizmetin diğer yeterlilik alanı değer temellidir. Etik ve insancıl olma kavramları ile bağlantılı bu temel, kurum ya da kuruluşların ürettiği etik kodların saha da uygulanması ile gerçekleşmektedir. Bu kodlar saha çalışanlarının uygulama esnasında neyi nasıl yapmaları gerektiği, tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği ve dikkat edilmesi gerekenler hakkında uygulama yöntemleri sunmaktadır. Göçmenler ile çalışanların bu değerlerin farkında olmaları ve etik kavramı ile uygulama yapma yeterliliklerine sahip olmaları beklenmektedir. Etik kodlar temelde, insan hakları, bireyin onuru ve sosyal adalet gibi değerlerin işlenmesi ile oluşmaktadır (Güzel, 2019: 195).

Genel olarak sosyal hizmetlerin göçmen çocukların ve ailelerinin ev sahibi ülkenin kültürüne ve yaşam şekline uyum sağlaması için temeller esas alınarak yapması gerekenler şu şekildedir:

• Göçmen çocuk ve ailelerin yerel dil bilme seviyesinin en yüksek seviyeye çıkaracak çalışmalar yapmak ve politikalar üretmek,

- Barınma ile ilgili sorunların çözümünde kaynak bulmak ve rehberlik etmek,
- Çocuk işçiliğini önlemek ailede çalışacak yaşta olanlar için gerekli kurumlar ile işbirliği yapmak,
- Kùltürler arası bağ kurmak için çocuklar üzerinden etkinlikler düzenlemek ve geliştirmek,
- Göçmen çocukların eğitim sorunlarına müdahale etmek ve ailelerin ekonomik olarak kendilerine yetebilecek potansiyele ulaşmalarını sağlamak olarak açıklayabiliriz (Aslan Güneş, 2018)

Türkiye Cumhuriyeti'nin 2000 yılından sonra coğrafi ve politik nedenlerden dolayı göç alan ÷lke konumunda olduğı söylenebilir. Yakın dönemde Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yaşanan savaş ve sonrasında yaşanan göçten ise dünya üzerinde en çok etkilenen ÷lke haline gelmiştir. Bu göçte özne olan ise göçmen çocuktur (Atasü Topçuoğlu, 2014: 11). Türkiye'de farklı coğrafyalar üzerinden gelmiş olan göçmenlerin ev sahibi toplum ile uyumunda ve günlük hayatlarında yaşanan sorunların çözümünde sosyal hizmetler yaklaşımının önemli bir rolü olduğı söylenebilir (Yaylacı Göktuna ve Sirkeci, 2019: 3).

Farklı siyasi sistemlerde çalışan sosyal hizmet mesleğı uygulayıcıları bireysel ve kollektif göçmen müracaatçıların ihtiyaçlarının tespitinde ve giderilmesinde rol alırken haklarını korumak ve savunmak ile görevlidir (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğı Genel Merkezi, 2004). Bu açıdan bakıldığında göçmenler ile sosyal hizmet uygulamalarının en özgün kavramlarından biri de kültürel yetkinliktir. Kültürel yetkinlik,

“Bireylerin ve sistemlerin tüm kültür, dil, din, sınıf, ırk, etnik arka plan, gelenek ve göçmen statülerinden gelen ve diğere tüm çeşitlilik faktörlerini barındıran insanlara saygı ile ve etkili bir biçimde tepki verme sürecidir. Bu tepki, bireylerin, ailelerin ve toplulukların kıymetini teslim ve tasdik eder ve her birinin onurunu korur ve kollar” (Akbaş, 2019: 55).

Göçmen çocuklar ile çalışacak uygulayıcılarının kalıp yargılardan uzak durması, çocuk ile müttefik olabilme konusu üzerinde çalışması ve önyargılarından kurtulması beklenmektedir (Duyan, 1996). Sosyal hizmet uygulamalarında göçmen çocuklar için en önemli konu, onları ev sahibi ÷lkenin zorluklarına karşı güçlendirmedir. Sosyal hizmetin çocukların kendi kendilerine yetebilme ve acil sorunlar için çözüm üretme konularını geliştirmeye odaklandığı söylenebilir (Karaca Gökçek, 2019: 76). Göçmen toplum içinde çocuk, aile ve gruplar ile çalışan sosyal hizmet uygulayıcılarının farklı işlevlere ve rollere sahip olması beklenmektedir. Sosyal hizmetin temel işlevlerini rehberlik ve danışmanlık, kaynakların bulunması, bağlantı

kurma görevi üstlenme ve eğitim faaliyetleri olarak sıralamak mümkündür (Saruç, 2019: 148). Çevresi içinde birey yaklaşımı ise sosyal hizmetin anahtarıdır. Bu bağlamda göçmen çocuk ile çalışma yapılırken ailesinden, arkadaş çevresinden, okuldaki öğretmenlerinden, katıldığı etkinliklerden, akrabalarından ve alışkanlıklarından uzak bir yaklaşım benimsemek vaka da başarısız olunmasına neden olabilmektedir. Göçmen ailelerde ulaşılmak istenenler; olumlu aile ilişkileri oluşturmak ve ilişkilerin toplumla uyum içinde sürdürülmesini sağlamak sosyal uyumu desteklemektir. Göç hareketi; niteliğine, ev sahibi toplumun imkanlarına, ekonomik duruma ve hatta ailenin ikamet ettiği mahalleye bağlı olarak göçmen bireylerin uyum sürecinde pozitif ya da negatif etkiler taşıyabilmektedir (Gülmez ve Öztürk, 2018: 459). Bu nedenle çok kültürcü bir yaklaşım ile hizmetleri sunarken aile üyelerine değer verildiği, kabul görüldüğü ve haklarının savunulduğu ortaya konmalıdır (Tufan ve Özgür, 2009: 91). Bu hizmetlerin yaygınlaştırılması, risk grupları arasında ön sıralarda bulunan çocukların bu hizmetlere ulaşması toplum refahı için önemli bir konudur (Quadir Ersoy, 2019: 85).

“Sosyal hizmet; sosyal eşitsizlik adaletsizlik, ve baskıcı sosyal ilişkilerin etkilerini anlamaya çalışır ve göçün güç analizini yaparak sığınmacılara yönelik uygulamalar tasarlamaktadır. Bireysel, kurumsal ve yapısal ayrımcılığa karşı çıkan sosyal hizmet; zenofobinin bireyler üzerindeki yıkıcı etkilerini anlamaya ve bireylerin bu etkilerden zarar görmeden kurtulmalarını kazanmada destek olmaya çalışmaktadır. Göç alanında çalışırken temel ilke her insanın biricik ve deneyimlerinin farklı olduğunu kabul etmektir.” (Ceylan, 2019).

Ülkemizde göçmen ailelerin ve çocukların sorunlarına yönelik sosyal hizmet uygulamalarının bir kısmı şu şekilde özetlenebilir:

“Geçici ya da sürekli yerleştirmeden önce sağlanması gereken hizmetler: Kültürel uyum, yetişkinler için okuma-yazma öğretimi, dil öğretimi, sağlık hizmetleri, iş olanaklarını arttırmak için beceri geliştirme, aile eğitimi, çocuk bakımı ve eğitimi, yaratıcı yeteneklerin geliştirilmesi, eğlence olanakları, yalnız gelen kadın ve çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi incinebilir gruplara yönelik hizmetler ve gönüllü geri dönüşü tercih eden kişiler için yeniden uyumu da kapsayan danışmanlık.” (Lotfi ve Gümüş, Çelik, 2019: 107).

Türkiye’de sosyal hizmet uygulamaları açısından bakıldığında giderek artan çocuk göçünün önemli sonuçları vardır. Göçmen çocuklar arasında müdahaleye ihtiyaç duyan ihmal ya da istismar mağduru çocukların sayısı artmaktadır. Sosyal uyum faaliyetleri gerçekleşirken göçmen çocukların sayılarının yüksek olması hizmetlerde aksamalara neden olmaktadır. Göçmen aile ve çocukların Suriye’ye geri dönmeme ve bunun sonucunda uzun vadede toplumsal dinamiklerin hareketlenmesi durumları bulunmaktadır. Bu nedenle göçmen çocuklar

güncel sosyal politikalar ve sosyal hizmetlerde önemli bir grup haline gelmektedir (Atasü Topçuoğlu, 2014: 92).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇMEN ÇOCUKLARIN TEMEL SORUNLARI VE 5395 SAYILI KANUN KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMELERİ

3.1 TEMEL SORUNLAR

Türkiye'nin yeni bir göç politikasına ihtiyacı olduğunu söylemek gerekir. Türkiye göç ve göçmenler konusunda uzun bir geçmişe sahiptir. 19. Yüzyılın sonunda ortadan kalkan Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi olan topraklardan Balkanlar ve Kafkaslar üzerinden, Ege ve Akdeniz adalarından, Kuzey Afrika'dan ve Orta Doğu'dan milyonlarca Türk ve Müslüman asıllı soydaşlar ülkemize akın akın gelmiştir ve gelmeye de devam etmektedir. Bu ve benzeri deneyimlere rağmen ülkemizin halen sürdürülebilir bir göç politikası olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Bu sebeple söz konusu deneyimler kullanılarak oluşturulacak bir göç politikası ile hem ülkemizde ve hem de dünyada benzer şekilde yaşanacak krizlere önceden önlem almak hususunda bir adım önde olunması temin edilmiş olacaktır. 2011 yılında Suriye üzerinden ülkemize gelmeye başlayan sığınmacıların sorunlarının çözümü de aslında oluşturulacak bu yeni politikayla yakından ilişkilidir. Ancak böyle bir politikanın henüz ortada olmayışı, bu tür göç hadiselerine karşı etkin mücadeleyi kısıtlamaktadır.

Nisan 2011'den itibaren 22 milyon nüfuslu Suriye devleti nüfusunun hemen hemen dörtte birini topraklarının dışına çıkmaya zorlayacak bir iç savaşa sürüklenmiştir. Bu savaş sonucunda ülkeyi terk eden yaklaşık 5,5 milyon nüfusun yaklaşık 4 milyonu günümüz itibariyle Türkiye'de ikamet etmektedir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017: 15).

Türkiye'ye yapılan göçler konusunda hukuken sorumluluk sahibi olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün varlığına rağmen, işlevini yerine getirememesi, görev kapsamını başka bir kuruma devretmek zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu kurum ülkemizde genel olarak AFAD adıyla tanınan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'dır.

Bu kurum, Suriyeli göçmenlerin barınma olanaklarını hazırlama konusunda çalışmalar yürütmektedir. Kurumun sorumluluk alanında bulunan barınma merkezlerinde 8 Ağustos 2017 verilerine göre 233,064 göçmen yaşamaktadır. Barınma merkezi dışında yaşayan göçmenlerin sayısı ise milyonlarla ifade edilmektedir. Bu göçmenlerin büyük bir oranı ülkemizin değişik bölgelerinde dağınık olarak yaşamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri gidecek başka bir alternatif yerleri olmayan Suriyeli göçmenlerin barınma merkezlerini son çare olarak görüyor olmasıdır. Barınma merkezlerinde uygulanan sınırlamalar ve var olan yetersizlikler

göçmenlerin ülke genelinde plansız bir şekilde dağılmasına sebep olduğu gibi, bu dağılımdan kaynaklı olarak ortaya çıkan ekonomik, yönetsel, toplumsal, kültürel ve mekânsal çok boyutlu sorunlar ülkemizin de göç müdahalelerini zorlaştırmaktadır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017: 17).

Hatay'daki göçmen nüfusun fazlalığı ve hizmetlere ulaşım gibi konular göçmen sorunlarına müdahaleyi karmaşık hale getirmektedir. Özellikle göçmen çocukların yaşadıkları sorunlar toplumu orta ve uzun vadede etkileme potansiyeline sahiptir. Temel sorunların belirlenmesi programlar ile çözüm odaklı çalışmalar yapılması esas alınmalıdır. Hatay ilinde birçok ihmal ve istismara maruz kaldıkları bilinen göçmen çocukların temel sorunlarını eğitim ve sosyal uyum, yoksulluk, sağlık, çocuk işçiliği, erken yaşta evlenme ve suça yönelme şeklinde sıralamak mümkündür. Aşağıda Suriyeli göçmen çocukların temel sorunları verilerek sorunların kaynağına inilmeye çalışılacaktır.

3.1.1 Eğitim ve Sosyal Uyum

2018 yılında yayınlanan UNİCEF raporun da dünya üzerindeki göçmen çocukların eğitimleri ile ilgili şu veriler yer almaktadır. Savaş ortamının veya afetlerin olduğu ülkelerde yaşayan 5- 17 yaş arasındaki çocukların 1/3' inin temel eğitimden mahrum kaldığı ifade edilmektedir. 15-17 yaş arasındaki gençlerin %20'sinin hiç okula gitmediği, %40'ının ise ilköğretimi tamamlamadığı ifade edilmiştir (Tüvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı (TOÇEV), 2019). Aynı raporda göre ülkemizde 2019 yılının başında 645 bin Suriyeli göçmen çocuğun okula kayıtlı olduğu, 400 bin Suriyeli çocuğun okul dışında kaldığı ifade edilmektedir. Bu sayılara bakıldığında göç süreçlerinde çocukların en temel haklarının başında gelen eğitim haklarının ihmal edildiği, dünya da ve ülkemizde de yapılan çalışmaların yeterli olmadığı söylenebilir. Bu süreçte tabi ki göçmen öğrencilerin sayılarının çok fazla olması, barınma ve yeme-içme ihtiyaçlarının öncelik verilmesi ve göçmenlerin geri döneceği düşüncesi nedeniyle geçici çalışmalar yapılmasının durumu etkilediği bilinmektedir. Göçmen çocukları eğitim sistemine kazandırılmaları uzun bir sürecin ilk basamağıdır. Bu aşamadan sonra çocuk ve eğitim sistemi kaynaklı sorunların çözülmesi, uyum çalışmaları yapılması ve eğitime devamın takip edilmesi gibi birçok aşama sürecin tamamlanması için çözüm beklemektedir.

Göçmen çocukların eğitimleri ile ilgili konuyu çift taraflı bakmak gerekir. Öncelikle göçmen çocuklar ve aileler tarafından, sonra ise eğitim sistemi ve öğretmenler tarafından olmak üzere konu üzerinde iki nokta bulunmaktadır.

İlk olarak göçmen çocuklar ve velileri açısından bakıldığında, göçmen öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan zorluklardan birincisi ve en önemlisi dil sorunudur. Öğrencilerin karşılaştığı dil ve iletişim sorunlarını; Türkçe'yi kavramama, ev sahibi toplumdaki arkadaşları ile iletişim kuramama ve eğitim-öğretim sistemindeki kişilerin göçmen aileler ile iletişim kuramaması olarak örneklendirmek mümkündür. Göçmen çocuk ve ailelerinin dil ve kültür farklılıkları nedeniyle ev sahibi toplumun gelenek ve göreneklerine uyum konusunda zorlandıkları ve bu durumun göçmen çocukların eğitim hayatlarını sarstığı görülmektedir. Tabloya uzaktan bakıldığında, göçmen öğrencilerde okul içinde, dil ve kültür uyumu sağlamayanların kurallara uymama, kavga ve şiddet ve dışlanma gibi sorunlar ile karşılaştıkları ifade edilmektedir. Göçmen aileler ile yapılan bir çalışmada Suriyeli velilerin çocuklarına vakit ayırmadıkları, aile içi ekonomik kaygıların çocukları olumsuz etkilediği ve dil farklılığı nedeniyle sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Yenilmez, 2019: 27).

Hatay İlinde yaşayan göçmen aileler üzerinde yapılan bir çalışmada eğitim durumları incelenmiştir. Okuryazar olmayanların oranının %24 olduğu ifade edilmektedir. Lisans ya da yüksek lisans yapanların oranı ise %0.2 olarak tespit edilmiştir. İlde yaşayan göçmen nüfusun kendi dillerinde dörtte birinin okur-yazar olmadığı anlaşılmaktadır. Göçmen ailenin eğitim seviyesinin göçmen çocuğun eğitiminde ne kadar önemli olduğu ise çok açık bir konu olarak bilinmektedir. Eğitim seviyesi düşük göçmen ailelerin çocuklarını da okula göndermek istemedikleri özellikle kız çocuklarının bu durumdan çok etkilendiği, okula gönderilen çocuklar ile de ilgilenmedikleri, çocukların eğitim süreçlerinde aile desteğinden mahrum kaldığı bilinmektedir (Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA), 2017).

Konuya öğretmenler ve eğitim istemi açısından bakıldığında öğretmenlerin en başta göçmen öğrencilerin Türkçeyi tam olarak kavrayamama ve konuşamamalarından dolayı sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Bu durumun derslere yansıdığı, derslerin kalitesini etkilediği, motivasyonu düşürdüğü ve hedeflere olumsuz etki ettiği ifade edilmektedir. Eğitim sisteminde göçmen öğrenciler için kapsamlı bir eğitim politikası bulunmadığı için, karma sınıflarda ev sahibi toplumun öğrencileri ile ders gören göçmen öğrencilerin öğretmenlerin sınıf hedeflerine ulaşamamasına neden olduğu söylenebilir. Ders sürecinde kullanılan kitapların Türk öğrenciler için hazırlandığı bundan dolayı göçmen öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması da eğitim sistemi açısından başka önemli bir sorundur. Yapılan bir çalışmada göçmen öğrencilerin dil sorunundan dolayı derse katılımlarının sınırlı olduğu, ders içinde sınıf kurallarına uymayan eylemler gerçekleştirdikleri ve kendi aralarında konuştukları bu durumda diğer öğrencileri ve öğretmeni rahatsız ettiği ifade edilmiştir (Yenilmez, 2019: 34).

Göçmen öğrencilerin, iletişim, yönlendirilme, eğitim sistemi kaynaklı sorunlar, kültür şoku, göç süreçlerinde yaşadıkları mağduriyetler ve veli desteğinin sınırlı olması nedeniyle eğitim-öğretim süreçlerinde eğitim sistemi için zorluklar oluşturdıkları söylenebilir.

Yapılan bir araştırma Türkiye’de göçmen çocukların okula gitmelerine engel olan üç süreci şu şekilde sıralamaktadır.

- Dil ve Kültür Uyumu: Göçmen öğrenciler dilini konuşamadıkları ve katılamadıkları derslere girmek istememekte, ev sahibi toplumun öğrencileri ile paylaşımda bulunamamakta ve arkadaşlıklar kuramamaktadır. Bu durum öğrencinin sosyal ve kültürel uyumunu sekteye uğratmakta, okula devam ve akademik başarı konularında ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

- Ekonomik zorluklar: Göçmen aileler, göç süreçlerinde yaşadıkları ekonomik zorluklar nedeniyle önceliklerini barınma, yeme-içme ve diğer temel ihtiyaçlar olarak öncelik vermekte bu nedenle eğitimi ikinci hatta üçüncü plana ertelemektedir. Okul ve servis masrafları ise konunun başka bir boyutu olarak görülmektedir. Ayrıca aile içi ihtiyaçların karşılanması için yeterli olmayan ekonomik gelir nedeniyle çocukların çocuk işçiliğine sürüklenmesi, uzun zaman aralıklarında ağır işlerde çalıştırılmaları çocukların eğitimden uzak kalmaları ile sonuçlandığı ifade edilmektedir.

- Toplumsal uyuma: Sosyal uyumun sağlanamadığı mahalle ve okullarda göçmen öğrencilerin dışlanması, zorbalığa uğramaları veya kendi içlerinde gruplaşmaya gitmeleri eğitim süreçlerini etkileyen konulardan olduğu söylenebilir (TOÇEV, 2019).

UNICEF 2018 verilerine göre; Suriye’den Türkiye ve diğer komşu ülkelere göç eden çocukların yaklaşık %45’inin okullara gitmedikleri ifade edilmektedir. Dil, ulaşım, yoksulluk, güvendirme endişeleri, çocuk işçiliği ve çocuk evlilikleri gibi nedenler okula gitmemelerinin nedenleri olarak gösterilmektedir. Eğitim süreçlerinin hiçbir kademesinden yararlanmayan çocukların uyumsuzluk, istismar edilme ve suça karışma gibi durumlar ile karşılaştıkları ifade edilmektedir (Karanfiloğlu, 2019: 107). 2017 yılındaki bir araştırmada, Human Rights Watch (HRW) raporuna göre, Türkiye’de toplamda 708 bin okul çağındaki Suriyeli göçmen çocuk bulunduğu, bunların 400 binden fazlasının ise okula gitmediği ifade edilmektedir (Cıbrır ve Karakaş, 2019: 60). Başka bir araştırmada göçmen öğrencilerin akademik başarılarının düşük olduğu belirtilmiş yaşadıkları çevre ve dil öğrenme konusundaki çabalarının yetersizliği olduğu ifade edilmiştir. Göçmen öğrencilerin yaşadıkları öğrenme zorluklarının telafisi için genellikle yardım almadıklarını çok az bir kısmının internetten veya öğretmenlerinden yardım aldıkları yönünde bulgular elde edilmiştir (Arslan ve Uslu, 2020: 212). Bu manada sayıları milyonları

bulan göçmen öğrenciler, bilinen genel sorunlar ya da kendilerinin eğitime devam etme konusundaki yetersiz çabalarından dolayı eğitim sisteminden uzakta kalmaktadır. Eğitimden yararlanmayan çocukların çocuk işçiliği sarmalına düşmeleri, erken yaşta evlendirilmeleri ve çocuk yaşta anne olmaları ya da marjinal gruplara katılmaları orta vadede kaçınılmaz görünmektedir.

Göçmen çocukların eğitim ihtiyaçları için Milli Eğitim Bakanlığı'na Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı Göç ve Acil durum Eğitim Daire Başkanlığı oluşturulmuştur. Buradan alınan verilerde Türkiye'de günümüz itibariyle nüfusu 4 milyona ulaşan Suriyeli göçmenden yaklaşık olarak 1,047,536'sını okul çağındaki (5-17) yaş aralığındaki çocukların oluşturduğu ifade edilmektedir. 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında okula kayıtlı 475,152 geçici koruma altındaki Suriyeli göçmen çocuk olmak üzere toplam 655,075 göçmen çocuğun (322,525 kız, 332,550 erkek) eğitim gördüğü ifade edilmektedir. Okullaşma oranının % 62,53 olduğu ve okula teşvik için çalışmalar yürütüldüğü belirtilmiştir. Alanda yapılan bir çalışmada Suriyeli göçmen çocuk sayısının en fazla olduğu dört ilden biri olan Hatay İli için göçmen çocuklarda okullaşma oranının 2019 yılı itibariyle %50,7 olduğu ifade edilmektedir (UNİCEF, 2019).

Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün açıklamalarına göre 2017 yılında Hatay genelinde yaklaşık 56,000 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocuğun okul kaydının olduğu ve eğitim kurumlarından yararlandığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte Hatay genelinde 2017 yılında ilkokul birinci sınıfa kayıt olan Türk öğrencilerin sayısı yaklaşık 29,000 iken Suriyeli göçmen çocukların birinci sınıfa kayıt sayıları yaklaşık 7,300 olarak ifade edilmektedir. Buradan anlaşılabileceği üzere 2017 verilerine göre Hatay İlinde ilkokul birinci sınıfa kayıt olan her 5 öğrenciden 1'inin Suriyeli göçmen çocuk olduğu ifade edilmektedir (Hürriyet, 2017).

Anlaşılmaktadır ki, eğitim sistemi belli bir çalışma yürütmekte ve göçmen çocukların okullaşması için politikalar üretmektedir. Buradaki mesele bu politikaların güncellenmesi ve etkinliği ile ilgilidir. Ayrıca çalışmaların yerel olarak değerlendirilmesi çok önemlidir. Örneğin, Hatay İlinde eğitim sistemi için yapılacak çalışmalar ile göçmen nüfus yoğunluğu az olan Ardahan İlinde yapılacak çalışmaların yapılacak etütler ile birbirinden ayrılması ve uygulanması gerekmektedir. Göçmen ailelerin uyum sürecini kolaylaştıracak çözümlerden en önemlisi çocukların okula gitme oranının daha da artırılması gerekliliğidir (Kalav, 2019). Ayrıca eğitim, göçmen çocukların sosyal uyumunu desteleyen önemli bir araç olmakla birlikte suça sürüklenme potansiyellerini engelleme aracı olarak da önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Hatay İlinde yapılan 2017 yılındaki bir araştırmada görüşmeciler çocukların %80'i okula gitmediğini geri kalan %20'si ise öğlene kadar okula gittiğini öğleden sonra ise farklı işlerde çalıştığını ifade etmiştir. Aynı araştırmada göçmenlerin nüfus yoğunluğunun fazla olduğu Narlıca mahallesinde bir okul idarecisi ile yapılan görüşmede okulun kapasite yetersizliğinden dolayı üçüncü sınıftan sonra öğrenci kaydedemediği öğrenilmiştir. Aynı araştırmada başka bir okul müdürüne *“Suriyelileri çocukların okul kayıtlarını alıyor musunuz? Almıyorsanız bunun önünde herhangi bir yasal engel var mıdır?”* sorusuna idarecinin verdiği cevapta : *“MEB bize göndermiş olduğu bir bildiride Suriyeli öğrencileri okula kaydedebileceğimizi söyledi dolayısıyla herhangi bir yasal engel yoktur. Ancak bu bildiride zorunluluk söz konusu değildir, tamamen müdürlerin iradesine bırakılmıştır. Önceki yıllarda Suriyeli öğrencileri kabul ettik ancak Suriyeli öğrencilere eğitim verecek Arapça bilen hocalarımız çok azdı bunun yanı sıra okulun kapasite yetersizliği vardır. İkili eğitime gitmek istedik bu sefer velilerin baskısıyla karşı karşıya kaldık. Velilerin birçoğu, Suriyeli öğrenciler okulun sosyal dokusunu bozuyor gerekçesi ile onların kendi çocuklarıyla aynı okulda okumasını istemiyor. Bütün bu sorunlardan sonra öğrenci kabul etmemeye başladık.”* şeklinde cevaplamıştır. Bu araştırmada görülmektedir ki, Hatay İlinde okullaşma oranının yüksek seviyelerde olmadığı ve çocukların ekonomik kaygılar nedeniyle çocuk işçiliğine maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Ayrıca nüfus yoğunluğu, idarecilerinin tutumları ve okulların kapasitelerinin göçmen çocukların eğitimlerinde doğrudan engeller olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Yeni bir düzenleme olmaması, Hatay İlinde ve özellikle Narlıca, Haraparası, Akasya ve Hacı Ömer Alpagot gibi Antakya İlçesi yoğun nüfuslu göçmen mahallelerinde kayıp nesillerin çoğalacağı bu araştırmanın başka bir sonucu olarak görülmelidir (Kireçdağ, 2017: 32-33).

Suriyeli göçmen aile ve çocuklara ilişkin yapılan çalışmalarda ortak paydalardan ikinci bir husus göçmen nüfusun sosyo-ekonomik özellikleriyle ve sosyal uyumları ile ilgilidir. Göç edilen yerlerde ev sahibi toplum ile uyum içinde yaşama, toplumsal kurallara ve yasalara uyma göçmenler ve yerel nüfus için önemli bir konudur. Bu konuda yaşanacak olumlu gelişmeler sosyal uyumu ve toplumsal barışı desteklerken; olumsuz gelişmeler çatışmalara, dışlanmaya ve hatta sosyal hayat dinamiklerinin derinden sarsılmasına neden olabilir. Son yıllardaki çalışmalarda bu konuyla bağlantılı olarak dikkat çeken araştırma sorularından biri Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönme eğilimleridir. Farklı zamanlarda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar ortaya çıktığı söylenebilir. 2013 yılında ülkesine dönmek isteyenlerin oranı %73,2 olarak, 2016' da %60 ve 2017 yılında %66 olduğu ifade edilmektedir. 2020 yılında yapılan çalışmada ise bu oranın %44 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yıllar geçtikçe

Suriye'deki olayların sürmesi, göçmenlerin yarın dönmek isteseler dahi gittiklerinde harabe şehirler, alt yapı, sosyal ve ekonomik sorunlar ile kalacaklarını bilmeleri ve Türkiye'de belli bir sosyal uyumu mecburiyetten ve zamandan dolayı yaşamaları nedeniyle dönme eğilimlerinin her geçen yıl düştüğü ile ifade edilebilir. Dikkat edilecek konu sosyal uyumun kalitesi ve toplum tarafından kabul edilme derecesidir. Kaliteli bir sosyal uyumun göçmen çocukların eğitim sistemine katılmaları, göçmen ailelerin ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılanması, ailelerin ev sahibi toplumun yazılı olan ve olmayan kuralları hakkında bilgilendirilmeleri ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir (Sönmez ve Ayık, 2020: 65). Aynı araştırmada 2020 yılında göçmen ailelerin % 56'sının dönmeye niyetlerinin olmadığı ifade edilmektedir. 2015'te Gaziantep özelinde yapılan bir çalışmada ise Suriyeli göçmenlerin % 66'sı geri dönmeye istekli oldukları ifade edilmiştir. Bu verilerden göçmen aileler ve çocuklarının Türkiye'ye öncelikli konularda uyum sağladıkları, ekonomik boyutta yardımlar ve gündelik işlerde çalışarak ihtiyaçlarını karşıladıkları anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenlerin bu veriler ışığında ülkelerine dönme isteklerinin azaldığı görülmektedir. Yapılması gereken göçmenler ve özellikle yarının yetişkini olan çocuklar ile beraber yaşama kültürü üzerine çalışmalar yapmak ve Hatay, Kilis, Gaziantep ve İstanbul gibi illerde demografik yapıya göre program ve planlamalar geliştirmektir (Sönmez ve Ayık, 2020: 72).

Sosyal uyumun diğer boyutu ise ekonomi ile ilişkili olmasıdır. Türkiye, günümüzde genç nüfusun fazla olmasını ülkenin kalkınması için fırsat olarak görmektedir. Zamanın bu konuyu tersine çevireceği açıktır. Akılcı, planlı ve uzun vadeli kırsal ve kentsel göç politikaları bu konuda önemli bir potansiyele sahiptir. Göçmen çocuklara yönelik göç politikasının Türkiye'nin kültürüne aynı zamanda ekonomisini de yön verme potansiyeline sahip olduğu bilinmelidir (Kalav, 2019)

Ülkedeki ekonomik sorunlar, farklı görüşlerin belirginleşmesi ve dil-kültür uyumunun yeteri kadar sağlanamamasının uzun vadede sorunlara yol açacağı söylenebilir. Bu konuyu destekleyen 2017 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına bakmak yararlı olabilir. Araştırmada ev sahibi toplumun bireylerine Suriyeli göçmenler ile huzur içinde yaşayacaklarına olan inançları sorulmuş %75 gibi oran bunun olmayacağını ifade etmiştir. Aynı çalışmada göçmenlerin %54,6'sı ev sahibi toplumun kendilerini sömürdüklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Göçmen aile ve çocuklar ile yapılan bir araştırmada ise kendilerini en çok hangi ifadenin rahatsız ettiği sorusuna *“misafir”* cevabı verdikleri ifade edilmiştir. *“Misafir ev sahibinin kararına göre sınırlandırılmış bir ötekileştirme hissiyatıdır.”* (Kalav, 2019).

Göçmen çocukların göç süreçlerinde uğradıkları ayrımcı politikalar, eğitim alanında yaşanan sorunlar, ekonomik eşitsizlikler, insan kaçakçılığı, cinsel istismara zorlama ve çocuk işçiliği gibi birçok durum sosyal uyum süreçlerini çoğu zaman olumsuz etkilemektedir. Bu süreçlerin olumlu sonuçlanması kamu kurumları ve STK arasındaki iş bölümü ve iş birliği ile sağlanabilir (Şimşek, 2018: 371). Göç edilen ülkede uyum sürecinde başarısız olan çocukların davranış problemleri ve düşük benlik saygısı yaşadıkları bilinmektedir. Bu durumların bireyde ilerleyen yaşamında da etkilerinin devam ettiği evlilik hayatına ve çocuk yetiştirme becerilerine yansıdığı da genel kabul gören bir durumdur. Göçmen çocuğun ev sahibi topluma ailesi ile birlikte uyumu, geleceğe yapılan değerli ve sürdürülebilir bir yatırım olarak görülmesi gerekmektedir.

3.1.2 Yoksulluk

Göçün en derin etkileri ekonomik durumların bozulması ile ailenin ihtiyaçları için kaynak bulamaması ve bunun sonucunda da göç edilen ülkede yoksulluğa sürüklenmesi ile yaşanmaktadır. Genel olarak çocuk yoksulluğu temel ihtiyaçların ekonomik açıdan asgari seviyede dahi karşılanmaması olarak ifade edilmektedir. Çocuk yoksulluğu bebek ölümleri, temel gıdaya ve temiz suya ulaşım, sağlık koşulları ve eğitim durumları gibi oranlar üzerinden açıklanmaktadır. Yapılan araştırmalar, yoksul çocukların sosyoekonomik açıdan durumu iyi olan diğer çocuklara göre sağlık, fiziksel ve bilişsel gelişim, sosyal ve kültürel olgunlaşma gibi konularda çok daha fazla sorun yaşadıklarını ifade etmektedir (Avşar Kurnaz: 2009). UNİCEF'in 2005 yılında çocuk yoksulluğu ile genel tanımı şu şekildedir:

“Çocuğun; yaşama, büyüme ve gelişmesi açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun olmasıdır. Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, büyüme ve gelişmeleri açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun biçimde yaşamakta, böylece haklarından yararlanamamakta, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememekte ve topluma tam ve eşit üyeler olarak katılmamaktadırlar” (Kahraman ve Sallan Gül: 2015: 344).

Göçmen çocukların ailelerinin göç süreçlerinde ekonomik kaynaklarını kullanmaları, ev sahibi toplumda iş bulamamaları, ebeveynlerin iş kanunlarına takılması, ekonomik şiddete maruz kalma ve dışlanma gibi durumlar yaşamaları nedeniyle temel ihtiyaçlarının karşılanmasından uzak kaldığı bilinmektedir. Günümüzde dünyadaki yaklaşık her 200 çocuktan biri göçmen konumundadır. 2005-2015 yılları arasında ise çocuk göçmen sayısının yüzde 21 oranında arttığı ifade edilmektedir (UNİCEF, 2016). Bu sayıların aslında yoksulluğun ne kadar büyük bir alanda hissedildiğinin görülmesi açısından önemlidir. UNICEF'in 2016

yılında yayınladığı araştırma da dünya üzerinde bilinen 385 milyon çocuğun ağır yoksulluk koşullarında yaşadığı ifade edilmektedir. 2018 yılında Ürdün’de yapılan başka bir çalışmada ise Suriyeli göçmen çocukların yüzde 85’inin yoksulluk yaşadığı tespit edilmiştir. Göçmen çocukların çok boyutlu yoksulluk yaşadığı su, gıda, sağlık malzemesi ve diğer temel ihtiyaçların hepsine aynı anda ulaşamadığı durumların olduğu UNİCEF kaynakları tarafından dünya kamuoyu ile paylaşılmaktadır (Karanfiloğlu, 2019: 108).

Çocuk toplumun en küçük ve değerli yapı taşı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle çocuk yoksulluğunun geniş anlamda toplumun yoksulluğu haline geldiği ifade edilmektedir. Çocuk yoksulluğunun göçmen çocukların suç ve yasa dışı davranışlara yönelmesi ile de sonuçlandığı söylenebilir. Göç eden aile içinde ekonomik yoksulluğu gidermek için çalışan çocuklar istismara maruz kalmakta, suça sürüklenmekte ve uygun olmayan kişileri rol model almaya daha çok yakınlaşmaktadır (Kudubeş, Kudubeş Akdeniz ve Bektaş, 2017: 82).

2020 yılında 2,986 aile ile Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yapılan bir çalışmada göçmen ailelerin ekonomik durumları ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır. Ailelerin sadece % 27’lik kısmı geçimlerini kazançlarıyla sağlayabildiğini ifade etmişlerdir. Ailelerin ciddi bir kısmı ise ekonomik şartların ağırlığından dolayı çocuklarını sanayi de çalıştırma veya çöp toplama gibi işler üzerinden çalıştırdıklarını ifade etmiştir. Ailelerin % 89’u herhangi bir yardım kuruluşundan destek alamadıklarını, % 94’ü yardıma ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Göçmenlerin mekânsal yerleşimine bakıldığında ise Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde % 67’sinin müstakil eski evlerde yaşarken, % 7’lik kısmın ise depo, dükkân ve harabe binalarda yaşadıkları tespit edilmiştir (Sönmez ve Ayık, 2020: 71). Göçmen aile ve çocukların ülkemizdeki yoksulluk seviyeleri diğer komşu ülkelere göre iyi seviyede olsa da bu veriler ışığında zor şartlar altında yaşayan göçmen çocukların olduğu kabul edilmelidir. Yapılan görüşmelerde %94’lük kısmın yardıma ihtiyacı olduğunu ifade etmesi ailelerin ekonomik özgürlüklerini karşılayamadıklarını, düzenli bir gelirleri olmadığını, yardımlar ve gündelik işlere bağımlı olarak hayatlarını idame ettirdiklerini göstermektedir. Ayrıca ailelerin çocuklarını sanayi ve atık toplayıcılığı gibi iş alanlarında çalıştırılmaları çocuk işçiliğinin en bilinen ve görünen durumları olarak özellikle Hatay gibi göçmen nüfus yoğunluğu fazla olan şehirlerde görülmektedir. Çocuğun yaşadığı yoksulluk, çocuk işçiliği, çocuk gelinler, çocuk suçluluğu gibi ciddi toplumsal sorunlara yol açmaktadır.

Yoksulluğun ekonomik, sağlık, sosyal ve biyolojik boyuttaki etkilerinin göçmen çocuğa olan etkilerini bir bütün olarak ele almak gerekir. Çok boyutlu yoksunluk çocukların sağlıklı bir şekilde gelişme ve büyümesindeki engel olarak görülmelidir. Yoksunluğun çocuk işçiliğine

neden olduğu ve ayrıca kız çocuklarını da daha çok etkilediği, kız çocuklarından önce eğitim hakkında mahrum kaldığı, daha sonra ev ekonomisinden ayrılması için çocuk yaşıta evlendirildiği, evlendirildiği ailede yine yoksunluk içinde çocuk anne olduğu ve bu durumun kısır bir döngü halinde yaşandığı kamuoyu tarafından bilinmektedir. Çocuk yoksulluğu ile mücadele de ailelere geçici ekonomik yardımlar vermek yerine öncelikle okullarda ve çocuk yuvalarında çocuklara daha iyi hizmet verilmesi daha kaliteli ve parasız eğitim olanakları sunulması gerekmektedir. Geçici yardımlar anı kurtarmakta iken programlı yatırımların daha çok çocuğa ulaşması ve uzun vadeli olması doğru sosyal politikaların uygulanmasının önemini göstermektedir.

3.1.3 Sağlık

Göçe maruz kalan çocukların sağlık sorunları yaşadığı ve bu sorunların çözülmesinin önemli olduğu bir gerçektir. Çocuk sağlığı toplum sağlığı ile doğrudan ilişkilidir. Alanda yapılan çalışmalarda Suriyeli göçmen çocukların göç ettikleri ülkelerde kızamık, verem, deri hastalıklarına yakalandıkları ifade edilmektedir. Bununla beraber beslenme bozuklukları, su ve oral yol ile bulaşan hastalıklar ve solunum sistemi hastalıkları gibi çeşitli türden sağlık sorunlarının oluşması muhtemel görülmektedir. Sağlık konusunda hastalıkların tedavisi ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanması açısından ev sahibi ülkenin sağlık hizmetlerinin durumu da önemlidir. Dil ve uyum sorunları, ekonomik yetersizlikler, sağlık kurumlarına erişememe, ulaşım sorunları ve diğer faktörler göçmen çocukların ve ailelerinin sağlık hizmetine ulaşımını sekteye uğratabilmektedir. Yapılan araştırmaların sonucunda elde edilen verilerde göçmen çocukların ortak sorunlarının “*beslenme, barınma, hijyen sorunları ve psikososyal*” sorunlar olduğu ifade edilmektedir. Bu sorunların çocuğun fiziksel, psikolojik ve ruhsal sağlığı üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Karanfiloğlu, 2019: 109).

“Uluslararası raporlarda ortaya çıkan sağlık sorunlarından bazıları çocuklarda gelişim bozuklukları, istenmeyen gebelikler, sağlıklı beslenememe, solunum yolu enfeksiyonları, düşük, sıtma, ishal, cinsel istismar, cinsel yolla bulaşan diğer hastalıklar, depresyon ve travma gibi psikolojik sorunlar ve dış sorunları olarak gösterilmektedir” (Sever, 2020).

Göç ve sağlık üzerine yapılan bir araştırmada sağlık hizmetlerine erişim, tedavi ve bakıma ilişkin süreçte oluşabilecek sorunlar ile birlikte göç eden bireylerde orta ve uzun vadede birçok sağlık sorunu da ortaya çıkabildiği ifade edilmektedir. Genel olarak tespit edilen ve öngörülen sağlık sorunları “*beslenme bozuklukları, dehidratasyon, besin zehirlenmeleri, üreme sağlığı sorunları, su ile bulaşan hastalıklar (hepatit A, tifo gibi), oral yolla bulaşan hastalıklar, hava yolu ile bulaşan hastalıklar (inflüenza, TBC, kızamık gibi) ve paraziter hastalıklar*” olarak

görülmektedir. Bununla birlikte dil-kültür ve etnik kökenin farklı olmasının kronik hastalıklarda artışa neden olabildiği bu durumda olumsuz sağlık sonuçlarının tetiklediği ifade edilmektedir (Kara ve Nazik, 2018: 61). Ev sahibi ülkenin sağlık alt yapısının yetersiz olması, ekonomik kaygılar, yetersiz ve düzensiz beslenme, ev sahibi ülke ile dil ve sosyal uyum sorunları, farklı gelenek ve görenekler nedeniyle göçmen çocukların sağlık durumları olumsuz etkilenebilmektedir (Sever, 2020).

“2018 yılında küresel anlamda Amerika’da Sudanlı göçmen çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada, çocuklarda düşük kemik kitlesi, düşük kas kitlesi, yüzde vücut yağ metabolik biyobelirteçleri, inaktivite ve potansiyel olarak yetişkin osteoporoz, diyabet ve kardiyovasküler hastalıklara katkıda bulunan gıda güvensizliği ile ilgili benzersiz riskler olabileceği sonucuna varılmıştır” (Kara ve Nazik, 2018: 61).

2015 yılında Diyarbakır’da bir çadır kentte yapılan çalışmada 6-10 yaş grubu çocuklar arasında sağlık taraması yapılmış ve çocuklarda erkeklerin %5,3’ünün çok zayıf olduğu aynı ölçeklendirmede kız çocuklarının %2,3’ünün çok zayıf olduğu ayrıca erkek çocukların %2,2’sinin çok kısa, kızlarda ise bu oranının %2,4 olduğu ifade edilmektedir (Kara ve Nazik, 2018: 61). Yine ülkemizde alanda yapılan bir çalışmada araştırma sonuçlarına göre göçmen annelerin yalnızca %41,2’sinin yeterli vitamin, mineral ve folik asit düzeyine sahip olduğu ifade edilmektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, göçmen çocukların sağlık sorunları gebe annede başlamakta, doğduğu ve büyüdüğü yerdeki sağlık ihtiyaçlarının ne düzeyde karşılandığı ile devam etmektedir. Çocukların hizmetlere ulaşımında tek başlarına yer alamayacağı öngörüldüğünden ailelerin de farklı göç sorunları ile mücadele içinde olması çoğu zaman çocuk sağlığını arka planlara itebilmektedir. Ev sahibi toplumun sağlık sisteminin göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalması durumunda ise göçmen çocukların gelecekte daha ciddi sağlık sorunları ile mücadele etmesine sebep olabilir. . Göçmen çocukların sağlık sorunları ve ihtiyaçları konusun da dokunulması gereken önemli bir nokta da ruh sağlığıdır. Ruh sağlığının ne kadar önemli olduğu genel kabul gören bir konudur. Kişinin psikolojik ve ruhsal açıdan sorunlar yaşaması kendisi, ailesi ve çevresi için birçok olumsuz durumu beraberinde getirebilir. Ülkemizde bir kampta yapılan çalışmada Suriyeli göçmen çocukların %45’inde travma sonrası stres bozukluğu ve %44’ünde depresyon yaşadığı ifade edilmektedir. 2011 yılında göçmen kamplarında yapılan başka bir çalışmada çocukların %40’ının en az beş travmatik olay (ihmal, fiziksel ve psikolojik şiddet, yakınlarını kaybetme, yaralanma vb.) yaşadığı ifade edilmektedir. Katılımcı olarak 3,000 göçmen çocukla yapılan bir diğer çalışmada yine travma sonrası stres bozukluğunun çocuklarda yüksek seviyelerde olduğu gözlenmiştir. Çoğu zaman ihmal edilen bu konuların göçmen çocukların ilerleyen yaşlarında kendi çevresi

ve toplum için olumsuz sonuçlar oluşturabileceği öngörülmesi ve gerekli psikososyal desteklerin sağlanması gerekmektedir. Çocukların ruhsal açıdan daha kırılgan olduğu kabul edilirse göçmen çocukların bu konudaki konumlarını anlamak daha kolay hale gelebilir (Kalav, 2019). Göçmen çocukların sağlık haklarının ise kanunlar ile sağlanması ve bu ihtiyaçlara öncelik verilmesi önemlidir.

“Sağlık Bakanlığı tarafından mülteci ve sığınmacılara dair sağlık hizmetlerinin sunulmasını belirleyen “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” 2015’te güncellenmiş ve bu yönergeye göre “Geçici korunanlara birinci basamak sağlık hizmetleri Halk Sağlığı Müdürlüğü’nce verilir” hükmü yer almıştır. Söz konusu yönetmelik sığınmacıların sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri barınma hizmetleri, çalışma imkânına erişme hizmetleri, Türk vatandaşlığını kazanma şartları gibi hususları yasal boyutta düzenlemektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 27. maddesinde sağlık hizmetleri düzenlenmiştir. Suriyeliler Sağlık Bakanlığı tarafından kurulan sağlık merkezleri sayesinde Türkiye’de sağlık hizmetlerine erişebilmiştir. Yine söz konusu yönetmelik ile birlikte Suriyeli çocuklar da sağlık hakkından faydalanabilmiştir. Söz konusu Yönetmeliğin 27.maddesinin a bendine göre üç milyonu aşan Suriyeli’nin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde sağlık hizmeti ve diğer hizmetleri alırken karşılaştıkları sorunları engellemek ve bu hizmetlere daha kolay ulaşabilmelerini sağlamak maksadı ile Halk Sağlığı Müdürlükleri’ne bağlı Göçmen Sağlığı Birimleri oluşturmuştur. Bu minvalde ülkemizde 17 ilde, 86 Göçmen Sağlığı Merkezi içerisinde 175 göçmen sağlığı birimi hizmete başlamış olup göçmen sağlığı merkezlerinden 7’si göçmen sağlığı eğitim merkezi olarak faaliyet göstermekte ve bu merkezler 70 adet birim ihtiva etmektedir. Ayrıca göçmen sağlığı hizmetleri AFAD tarafından yayımlanan 2015/8 sayılı Genelge ve Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan 04.11.2015 tarihli ve 9648 sayılı “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” yönergesi çerçevesinde yürütülmektedir.” (Sever, 2020).

Ülkemizde tez içerisinde ayrıntılı olarak yukarıda ise kısaca verilen yasal düzenlemeler ve önlemler ile göçmen aile ve çocukların ihtiyaçları karşılanmaktadır. Sağlık Bakanlığı ve AFAD sorunların çözümde çalışmalarını yürütmektedir. Fakat göçmen çocukların sayılarının her geçen gün artması, pandemi süreçleri ve sağlık alt yapısının Suriyeli göçmenlerin kalıcılık durumları göz önünde bulundurularak güncellenmesi ihtiyacı gibi konular ve ayrıca bürokratik sorunlar göçmen çocukların sağlık hizmetlerine ulaşımını etkilemektedir. Yapılacak çalışmaların bu durumlar dikkate alınarak yapılması göçmen ve toplum sağlığı açısından önemlidir.

3.1.4 Çocuk İşçiliği, Erken Yaşta Evlenme ve Suça Sürüklenme

Çocuk işçiliği, erken yaşta evlenme ve suça sürüklenme birbiri ile doğrudan ilişkili ve göçmen çocukların en çok maruz kaldığı sorunlar olması nedeniyle bu başlık halinde ele

alınmıştır. Öncelikle çocuk işçiliği ve çocuk işçiliğinin nedeni ile başlamak gerekirse çocuk işçiliğinin temelinde ailenin ekonomik kaygıları ile göçmen çocukların yaşlarından ve güçlerinden büyük işlerde çalışmaları gösterilebilir. Yoksulluk, çocukların ruhsal ve bedensel sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen ortamlarda çalıştırılmasına neden olmaktadır. Çocuklar eğitimine devam edememekte, okul ve işi aynı anda yürütmek istediklerinde ise okul başarısızlığı ile karşılaşmaktadırlar. Çocuk işçiliğinde ayrıca çocuk birçok ihmal ve istismara da maruz kalmaktadır. Konunun sınırlarının çizilmesi ve ciddiyetini ortaya koymak için çocuk işçiliğine ait tanımlamaları ve özel durumları şu şekilde ifade edebiliriz.

“Uluslararası Çalışma Örgütü yaptığı tanıma göre çocuk işçiliği; çocuğun sağlığını, eğitimini, fiziksel ve zihinsel gelişimini engelleyen, yeteneklerinin gelişmesine mani olan, çocuğu potansiyellerinden ve onurundan yoksun bırakan her türlü çalışmadır” (Kalav, 2019)

“4857 sayılı İş Kanunu, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün yaptığı ayrımı kabul etmektedir. Yasa gereği 15 yaşını doldurmamış olanlar çocuk işçi olarak kabul edilmektedir İş Kanunu md.71/3’te “On sekiz yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile on beş yaşını tamamlamış, ancak on sekiz yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, on dört yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler, on altı yaşını doldurmuş fakat on sekiz yaşını bitirmemiş genç işçilerin hangi çeşit işlerde çalıştırılabilecekleri ve çalışma koşulları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir” hükmü yer almaktadır.

“Çocuk işçilerle ilgili en çok yapılan hata çocuk işçilerin; mesleki eğitim gören çırak ya da stajyerler ile karıştırılmasıdır. Mesleki Eğitim Kanunu’nda çırak; “çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları iş içerisinde geliştirilen kişi” olarak tanımlanmaktadır. Çıraklar işçi niteliği taşımadıkları için İş Kanunu’na tabi değildir. Onun yerine çıraklar hakkında 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. Ayrıca çıraklığın temelinde bilgi, beceri ve tecrübe kazanma amacı bulunmaktadır. Bir çırak; meslek ya da sanat öğrenmek için iş görür. Bu iş görmeye işverenin menfaati bulunmamaktadır. Stajyerlikte ise öğrenciler, eğitimleri sonucunda öğrendiklerini iş hayatında da uygulamak ve tecrübe kazanmak için eğitim aldıkları bir öğretim kurumunun programı gereğince 186 çalışmaktadırlar. Stajyerler staj süresi içinde çoğu zaman işçiler ve çıraklarla aynı yoğunlukta çalışmaktadırlar.” (Örnek, Şarman ve Azazi, 2021: 184)

Çocuk işçiliği, sosyoekonomik ve kültürel değişimlere tepki verebilen dinamik bir sorundur. Göçler, doğal felaketler ve ekonomik krizler tetikleyici olarak tarihe bakıldığında bu durumu kanıtlar örnekler vermektedir. 2008 küresel ekonomik krizi, Suriye’den yapılan göçü en belirgin örnekler olarak ifade edilebilir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 2017 yılında hazırladığı raporda iyimser tahminlere göre araştırmaya konu olan ülkelerde 152 milyon çocuk işçi bulunmakta ve bu çocukların büyük bir kısmı göçmen olduğu ve tarım sektöründe

çalıştırıldığı ifade edilmektedir. Aynı raporda çocukların 73 milyon gibi bir kısmının ise ağır ve tehlikeli işlerde çalıştığı ifade edilmektedir (Örnek, Şarman ve Azazı, 2021: 189).

Göç ile ülkemize gelen ailelerin geçim sorunları yaşadığı ve çocuklarını en sık görülen şekillerde dilencilik, tablacılık, atık toplayıcılığı, sanayi işletmelerinde çıraklık, ev temizliği gibi alanlarda çalışmaya zorladığı ya da çocuğun kendi isteği ile ailesinin ihtiyaçlarına katkıda bulunmak için çalıştığı görülmektedir. Ayrıca çocuk işçiliği dendiği zaman sadece atık toplayıcılığı, sanayi bölgelerinde çalışan çocuklar değil aynı zamanda çocuğun cinsel istismara uğradığı fuhuş alanında çalıştırılmasının da çok ciddi bir konu olduğu bilinmelidir. Türkiye’de göçmen çocukların cinsel istismara itilmesinin nedeni ise göçün getirdiği ekonomik ve sosyal nedenler olarak ifade edilmektedir (Avşar Kurnaz, 2007: 53).

Çocuk işçiliğinin göç öncesinde de Türkiye’nin bir sorunu olduğu mevsimlik tarımda, trafik ışıklarında çalışan, dilencilığe zorlanan ve daha birçok alanda görülen ve çözülmesi için çalışmalar yapılan bir konu iken göçmen çocuklarında bu sorun alanına eklenmesi ile daha zorlu hale geldiği söylenebilir. Suriyeli göçmenlerin çok büyük bir kısmı işsizdir. Çalışanlar ise ağır şartlarda, haksız ücretlendirmeler ve kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar. Hukuki anlamda da destekten mahrum olan bu göçmenlerin büyük bir kısmı ise 12-18 yaş arası çocuklardan oluştuğu ifade edilmektedir (Kalav, 2019).

Şanlıurfa ve Hatay İllerinde 2016 yılında yapılan ortak bir çalışmada “*Önümüzdeki 12 ay boyunca bulunduğunuz şehirde kalmayı düşünüyor musunuz?*” sorusuna verilen cevaplarda %90 oranında evet yanıtı verildiği ifade edilmektedir (Yalçın, 2016: 32-33). Aynı araştırmada Hatay İlinde çocuklarını okula göndermeyen ailelere bunun nedeni sorulduğunda %49 gibi bir oranda çocukları çalıştırdıkları için göndermedikleri cevabını verdikleri belirtilmektedir. Araştırmadaki diğer bir veride ise Hatay’da da görüşülen ailelerin %24’ünde en az bir çalışan çocuk bulunduğu ve çalışan çocukların yaş ortalamasının 15 olduğu ifade edilmektedir. Çocukların çalışıyor olmasının temel sebebi ise tabi ki yoksulluk olarak belirtilmektedir. Bununla beraber araştırmada diğer önemli bir veri, evde eve gelir getiren bir yetişkin olsa dahi çocukların yine de ailenin ihtiyaçları tam karşılanmadığı için çalışmaya devam ediyor olduğudur. Bu oranlar ve yorumlar bize göçmenlerin misafirlik kavramından uzaklaştığını, şehirlere yerleşildiğini bundan dolayı göçmen çocuk işçiliğini önlemeye yönelik politikaların geliştirilmesinde bu araştırmalara önem verilmesi gerektiğini göstermesi açısından değerlidir. Ülkemizde farklı illerde farklı alanlarda çocuk işçiliği yapıldığı bilinmektedir. İlgili kamu kurumları ve STK’lar alanda çalışmalar yürütmektedir. Hatay İli göçmen nüfus yoğunluğu açısından göçmen çocukların çocuk işçiliğinde sıkça görüldüğü bir şehirdir. Tarım şehri olması,

sanayi bulunması, atık toplayıcılığı için şartların oluşması çocuk işçiliğini artırmaktadır. Hatay İli merkez ilçesi Antakya da yapılan araştırma da, Suriyeli göçmen çocukların %62'sinin işlerini kendi çabasıyla, %38'nin çevreden yardım alarak ulaştığı, görüşülen çocukların %78'inin daha önce başka bir işte çalışıldığı ifade edilmektedir. Çalıştıkları yerde 1 yıldan az çalıştıklarını ifade edenlerin sayısının %98 olduğu belirtilmiştir. Bu oran bize çocukların sık sık iş ve çalışma alanı değiştirdiğini göstermektedir. Bunun nedeni olarak ise işveren tarafından emeğin sömürülmesi sonrası kovulma ya da çocukların daha iyi bir iş fırsatı bulmaları sonucu olduğu ifade edilebilir. Göçmen çocukların ücretleri incelediğinde görüşmecilerin %50'sinin 50 TL'nin altında haftalık ücret aldığı ifade edilmektedir. Bu durumda çocuk emeğinin ne kadar ucuz olduğunu ve çocukların ihmal ve istismara her konuda maruz kaldıklarını göstermesi açısından önemlidir. Aynı çalışmada görüşülen çocukların %80'i günde 12 saat çalıştıkları, tamamının kendi isteği ile değil ailesinin isteği üzerine çalıştıkları ifade edilmektedir. Çalışmada çocuklara aşağıdaki soru yöneltilmiştir. Alınan cevapta çocukların çocuk duyguları ve ihtiyaçları ile cevap vermeleri konunun ne kadar hassa olduğu ortaya koymaktadır.

“Şu an ne isterdin, nerede olmayı ve ne yapmayı hayal ederdin” sorusu sorulmuştur. Görüşmecilerin çoğu işe gidiş ve dönüşlerde çok yoruluyor olmasından dolayı “bisikletim olsun isterdim” cevabını vermiş, tamamı ise Suriye’de olmak istediğini, büyük çoğunluğu ise okulunu ve arkadaşlarını çok özlediğini dile getirmiştir” (Kireçdağ, 2017: 33-34).

Konuya erken yaşta evlilikler açısından baktığımızda alanda yapılan araştırmalar önemli bilgiler ve istatistikler ortaya koymaktadır. Çalışmalar göstermektedir ki, göç eden kız çocuklarının göç öncesinde, sırasında ve sonrasında yaşadıkları olumsuz durumlar daha belirgindir ve ruh sağlıklarının daha çok etkilendiği ifade edilmektedir. Bununla beraber farklı konularda ihmal ve istismara maruz kaldıkları bilinmektedir. Göçmen kız çocuklarının, küçük yaşta evliliklere yönlendirilmesi ve bu çocukların anne olması bu alanda bilinen bir örnektir. Çocukların erken yaşta evlendirilmesi bugün dünyada üzerinde görüş birliğine varılan bir sosyal problemdir (Burcu, Yıldırım, Sırma ve Sanıyaman, 2015: 64). Erken yaşta evliliklere temel hazırlayan iki ana unsur ise ebeveynlerin eğitim ve sosyoekonomik düzeyinin düşük olmasıdır. Geleneksel kabuller ve dini inanışlar diğer unsurlar olarak söylenebilir. 2011 yılında yapılan bir değerlendirmede dünyada her yıl 10 milyon kız çocuğunun evlendiği ifade edilmektedir (Yakıt ve Coşkun, 2014: 3). Bu rakamın 2019 yılında ise 12 milyon olarak tespit edildiği ve artmaya devam ettiği söylenebilir (Köseli ve Çelik, 2020). Ekonomik krizlerin devam etmesi, eğitimin yaygınlaşmaması, göçler, gelenekler ve dini inançlar nedeniyle bu rakamların günümüzde de tekrarlandığı söylenebilir.

“Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) 2011- 2020 yılları arasında 140 milyondan fazla çocuk gelin olacağını ve bunların yaklaşık 50 milyonunun 15 yaşından küçük olacağını ön görmektedir. Mevcut eğilimler devam eder ve olumsuz koşullar düzeltilmez ise 2030 yılına kadar 15.1 milyon çocuk gelin olacağı yani çocuk evliliklerin giderek artacağını ifade etmektedir” (Yakut ve Coşkun, 2014: 8).

Sürdürülebilir ve olgun bir evliliğin sorumluluklarını yerine getirebilmek için bireyin her açıdan gelişimini (fiziksel ve ruhsal) tamamlanmış olması önemlidir. Gelişimlerini tamamlamadan erken yaşta evliliğe sürüklenen çocukların doğal gelişimleri de olumsuz olarak etkilenmektedir. Çocuk yaşta evliliklerde aile içi şiddetin boyutlarının ciddi seviyelerde olduğu, kız çocuklarında psikolojik, fiziksel ve cinsel yolla bulaşan rahatsızlıklarda da artış olduğu bilinmektedir. 2011 yılında ülkemizde yapılan bir çalışmada erken yaşta evlendirilen kızların %14.6’sının evlendirildiği kişi tarafından fiziksel şiddete/istismara, %27.1’inin ise duygusal şiddete/istismara maruz kaldığı ifade edilmektedir. Uluslararası Kadın Araştırma Merkezinin yaptığı farklı bir araştırmada ise çocuk yaşta evlenen kız çocukların diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre fiziksel şiddete 2 kat, cinsel şiddete ise 3 kat daha fazla maruz kaldığı ifade edilmektedir. Küçük yaşlarda yaşanmış cinsel ve fiziksel şiddetin kız çocuğun hayatının geri kalanında telafisi olmayan sorunlar oluşturabileceği, aynı bireyin çocuk yetiştirme ve topluma uyum konusunda yaşayabileceği sorunların dikkate alınması önemlidir (Aktepe ve Atay, 2017: 416). Bu rakamların şikayet üzerine belirlenen rakamlar olduğu, şikayete konu olmayanlar ile birlikte sayıların daha yüksek seviyelerde olduğunu kabul edebiliriz.

Dünya çapında 15-19 yaş arasındaki kız çocuklarının başlıca ölüm sebebini gebelik ve doğuma bağlı komplikasyonların oluşturduğu bununla birlikte 15-19 yaş aralığında meydana gelen anne ölümlerinin, tüm anne ölümlerinin %14’üne denk geldiği ifade edilmektedir (Köseli ve Çelik, 2020). Çocuk yaşta doğumlarda zor ve ölü doğum, düşük yapma, anne ölümleri, yine annede orta ve uzun vadede farklı rahatsızlıklar görülmektedir. Bununla birlikte kürtaj girişimleri, doğan bebeğin yasal olmayan yollardan para karşılığı satılması, istenmeyen bebeklerin(hasta, engelli, kız çocuk) sokaklara terkedildiği bilinmektedir. Çocuk evlilikleri insan hakları ihlalidir ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve cinsel istismarın en sık görülen biçimi olarak ifade edilmektedir.

“Ülkemizde yapılan bir çalışmada adli değerlendirme için yönlendirilen, evlendirildiğinde 15, başvuru sırasında 18 yaşını doldurmamış 48 kızın sosyo-demografik özellikleri, ruhsal bozukluk tanıları ve adli raporları değerlendirilmiştir. Olguların %22,9’unun evliliği istemediği bildirilmektedir. Ruhsal değerlendirmenin adli sürecin bir parçası olarak yapılması ve kız çocuklarının evlendirildikleri kişiler ve anne-babalarının tutuklanması ile ilgili kaygılar

taşıması nedeniyle gerçek oranın daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Değerlendirme sırasında olguların %29,2'sinin gebe olduğu, bu gebeliklerin %32,4'ünün istenmeyen gebelik olduğu saptanmıştır. Erken evlendirilen kızların %14,6'sı evlendirildiği kişi tarafından fiziksel şiddete/istismara, %27,1'i ise duygusal şiddete/istismara uğramıştır. Psikolojik değerlendirmede ise olguların %45,8'ine en az bir psikolojik bozukluk tanısı konulduğu, %16,7'sinde de komorbid psikolojik bozukluk olduğu saptanmıştır. En sık konulan tanılar majör depresif bozukluk (MDB) ve uyum bozukluğudur. Travma sonrası stres bozukluğu ve doğum sonrası depresyon saptanan diğer tanı gruplarıdır. Bu olgularda cinsel istismarın yanı sıra erken yaşta aile, ev, çocuk gibi sorumlulukların altına girme, anne-baba ve akranlarından kopma, evlendirildiği kişi ve ailesi ile yaşanan çatışmalar, düşük sosyal destek ve ekonomik güçlükler gibi nedenlerden dolayı MDB ve uyum bozukluğunun daha sık geliştiği sonucuna varılmıştır. Evliliği istemeyen, evlendirildiği kişiyi evlilik öncesi tanımayan, evlilik sonrası geniş ailede yaşayan, eşi işsiz olan, evlendirildiği kişi tarafından fiziksel ve duygusal strese maruz kalan olgularda daha yüksek oranda psikolojik bozukluk saptandığı bildirilmektedir. Ayrıca bu olgularda %29,2 oranında evlilik sonrası intihar düşüncesinin geliştiği ve %20,8'inde de intihar girişiminin görüldüğü bildirilmiştir. '' (Aktepe ve Atay, 2017: 417)

Bu çalışma göstermektedir ki, erken yaşta evliliklerde istenmeyen gebelik, depresif bozukluk tanıları ve intihar teşebbüsleri çok sık karşılaşılan sorunlardır. Sosyal problem olarak tanımladığımız erken yaşta evliliklerin ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenler ile olan ilişkisine bakıldığında ise durumun daha büyük sorunlara doğru gittiği görülebilir. Suriyeli göçmenler evliliğin erken yaşta yapılması gerektiği, gelenek ve dini yaklaşımlarının bunu gerektirdiğini ayrıca ekonomik kaygılar taşıdıklarını belirterek çocuklarını erken yaşta özellikle akraba arasında evlendirmektedirler. Toplumda 13-14 yaşlarında bebek sahibi olmuş çocuklar görülmektedir.

Erken yaşta evliliğin Ortadoğu ülkelerinde ve Türkiye'de Suriyeli göçmenler ve ev sahibi toplum için yaygın bir sorun olduğu, Suriye'den komşu ülkelere ve Türkiye'ye gelen göçmenlerin erken yaşta kayıt dışı evliliklerinin sayılarının her geçen gün arttığı ifade edilmektedir. Göç sonrası kızların eğitim yaşantıları ihmal edilmekte, düşük ücretli, güvencesiz işlerde çalıştırılmakta ve erken yaşta evlendirilmektedirler (Ak Yakıt ve Aslan, 2020: 1167).

Göçten önce ülkemizde erken yaşta evlilikler ile mücadele devam etmekte iken göç ile birlikte bu durumun daha zorlu hala geldiği söylenebilir. Türkiye'de resmi rakamlara göre 16-17 yaş erken yaşta kız çocuklarının evlendirilme oranlarında azalış görülmektedir. 2009 yılında %8.1 olan oran 2019 yılında %3.1'e kadar düştüğü tespit edilmiştir (TÜİK, 2021). Bununla birlikte 2016 yılında ise ülkede 1.309.771 doğum gerçekleşmiş olup bu doğumların yaklaşık 75,000 'lik kısmını 19 yaş altı çocukların doğumlarının oluşturduğu bunun da toplam doğum

içindeki payının %6 gibi bir orana geldiği ifade edilmektedir. Bu rakamlar resmi olup gayri resmi doğumlarında eklenmesi ile toplam doğumdaki adölesan payın %10'a ulaşması beklenebilir (Karanfiloğlu, 2019: 109). Oranın yükselmesinde adölesan doğum yapan göçmen çocukların etkisinin yüksek olduğu bilinmektedir.

UNICEF'in raporlarına göre, civar ülkeler arasında erken yaşta evlendirilen kadınlar arasında Suriye ön plana çıkmaktadır. Örneğin, Ürdün'de Suriyeli göçmen kadınların toplam evliliğinin yüzde 35'i erken evlilik olarak kaydedilirken, Lübnan'daki Suriyeli göçmen kadınların evlenmelerinin yüzde 32'si yasal yaşın altında olduğu ifade edilmektedir (Arap Dünyası, 2021).

“Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2016 yılında hazırladığı “Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması”nda Çocuk Yaşta Erken Evlilik ve Zorla Evlilik (ÇYEZE)'nin nedenleri şöyle özetleniyor: “Eğitimsizlik; kültürel değerlerin, alışkanlıkların ve kalıplaşmış yargıların ağırlıklı olduğu bazı bölgelerde töre ve aşiret olgularının önemini koruması; kadınların bazı bölgelerde daha az söz hakkına sahip olması; kadınların yasal haklarının farkında olmaması veya kadınların haklarını ve iradelerini kullanabilecek ortama sahip olmamaları; çocuk yaştaki kişilerin evliliklerinin dini kaynaklar çerçevesinde meşrulaştırılmaya çalışılması; bazı ailelerin başlık parası almak veya aileden bir boğazın azalması için kızlarını ekonomik gerekçelerle evlendirmek istemeleri; çocukların “rol model” olarak aldıkları kişilerin erken evlenmiş kişiler olması; çocukların eğitim ve çalışma hayatına katılım yoluyla kazanılması mümkün görünmeyen bir konuma evlilik yoluyla erişme arayışı.” (Köseli ve Çelik, 2020).

Suriyeli göçmenlerin evlilikleri üzerine yapılan bir diğer araştırmada GKK göçmenler arasında akraba evliliklerinin de oldukça yaygın olduğu bu oranının %46 civarında olduğu ifade edilmektedir. Diğer dikkat çekici oran ise akraba evliliklerinin yaklaşık %30'unun kuzenler arası evlilikler olduğu tespit edilmektedir(Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019). Bu oranlar da küçük yaşta kız çocuklarının olduğu, kuzenler arası evliliklerin ailelerin 18 yaş altı çocukları arasında yapıldığı bilinmektedir. Bu durumun göçmen ailelerin ekonomik kaygıları, gelenekleri ve kız çocuklarına bakış açıları ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir.

“5 büyük kentin 4'nün (İstanbul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa) ortak özelliği ise barındırdıkları Suriyeli göçmen nüfusun fazlalığı. Bu 4 kentte toplam 1 milyon 895 bin 265 Suriyeli göçmen yaşıyor. Suriyeli göçmenlerin en fazla yaşadığı diğer iller ise Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis ve Mardin.2017 yılı TÜİK verilerine göre Suriyeli göçmenlerin en yoğun yaşadığı 10 ilde gerçekleşen erken evliliklerin sayısı 8 bin 387 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu rakam 2017 yılında Türkiye genelinde gerçekleşen kız çocuğu evliliklerinin yüzde 35'ine denk gelmektedir. Bir başka

ifadeyle, Suriyelilerin Türkiye’de yoğun olarak yaşadığı kentlerde günde 23, haftada 52 kız çocuğu evlendirilmiş’’ (Ekmek ve Gül, 2018).

Hatay İlinde de Türkiye geneli dikkate alınarak erken yaşta evlilik oranlarına ulaşıldığı söylenebilir. Bunula birlikte Hatay İlinde GKK bulunan göçmen nüfus yoğunluğu düşünüldüğünde kız çocuklarının erken yaşta evlendirilme oranlarının çok daha fazla olduğu söylenebilir. Bu durumun sosyal uyumu, toplumsal huzuru, çocuk haklarını ve kız çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. Erken yaşta ve akraba arasında yapılan göçmen evliliklerinin toplumsal yapıda dinamikleri uzun vadede olumsuz etkilemesi, bu evlilikler sonucu doğacak potansiyel engelli çocukların aile ilişkilerine, ülkenin sağlık sistemine, ailenin sağlık masraflarını ve daha birçok konuyu olumsuz etkilemesi beklenebilir. Çocuk yaşta erken ve zorla evliliklere dair kamu görevlilerinin ve hastane yönetimlerinin çocuk evliliklerine ve çocuk gebeliklerine dair ihbarda bulunmaması, ebeveynlerin izni veya zorlaması, din adamlarının dini nikah kılması ve ihbarda bulunmaması, vatandaşlardaki duyarsızlık gibi nedenlerle suç gizlenmekte, çocuk yaşta erken ve zorla evlilikler sorunu yasa dışı olmasına rağmen devam etmektedir. Ülkemizde bulunan göçmenlerin sosyal uyumunun sağlanması, kız çocuklarının haklarının korunması, eğitimlerine devam etmeleri, sağlıklı nesillerin yetişmesi, bebek ve anne ölümlerinin azalması için ülkemizde bu alanda radikal kararlar alınması gerekmektedir. Çoklu dezavantaj mağduru göçmen kadınların ve kız çocuklarının refahı, haklarına erişimi, temel gereksinimlerinin karşılanması noktasında sunulacak hizmetlere ve geliştirilecek politikalara ihtiyaç vardır. Çocuk evliliklerinin ve çocuk annelerin önüne geçilmesi ulusal ve uluslararası STK’lar ile kamu kurumlarının iş birliği ile gerçekleşeceği öngörülebilir. Bu başlık altındaki son konu olan çocuk suçluluğu ve suça sürüklenen çocuklara ilişkin bilgiler ise şöyledir.

“Çocuk suçluluğu, ergin olmayan kişilerin kanunlara karşı çıkmaları veya suçu teşkil eden bir eylemi işlemiş olmaları, çocuğun ceza kanunlarında suç sayılan bir fiili işlemesi sonucunda yargı organlarının önüne getirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır’’ (Kalav, 2019)

Çocuklar, sosyalleşmeleri ve bilinçleri tamamlanmadığı için toplumsal kuralları ve sonuçlarını tam anlamıyla algılayamazlar. Yetişkinler ya da ebeveynlerde bu kuralları çocuklara bazen aktaramayabilir. Çocukları bedensel ve ruhsal gelişimleri, kalıtsal faktörler, zeka seviyesi, olumsuz arkadaş çevresi, ekonomik kaygılar, yanlış eğitim ve şefkat eksikliği gibi nedenler suç işlemeye sürükleyebilir. Bunlarla birlikte savaşın getirdiği farklılaşan ahlak değerleri, karmaşa, sosyal uyumdan uzak kentleşme, göçler, ekonomik krizler gibi sosyoekonomik kaynaklı nedenler de çocukları suça sürükleyebilir (Yavuzer, 2013: 30).

Her yıl Türkiye’de 300.000’i aşkın çocuk, bir suç işlediği iddiasıyla veya suç mağduru ya da tanığı olarak adalet sistemiyle karşı karşıya gelmektedir (UNİCEF, 2021). Bu çocuklara son dönemlerde göçmen erkek çocukların katıldığı söylenebilir. Ülkemizde sayıları iki milyondan fazla olan Suriyeli göçmen çocukların ihtiyaçları ve göçün etkileri ortadadır. Bu çocukların farklı nedenlerle sokak yaşamına ve suça yönelmeleri yaşanabilmektedir. Göçmen çocuklar, eğitim yaşamından uzakta ağır şartlar ve düşük ücretle sanayide, tarımda ve sokaklarda çalışmaktadır. Sosyal uyumdan ve toplumsal kurallardan uzaklaşan ve ağır travmalar yaşayan Suriyeli göçmen çocukların suça sürüklenmeleri ve bu durumun kronik hale gelmesi önemli bir sorun olarak görülmelidir.

“Göç sonrasında çocukların yaşadıkları sorunlar arasında yüksek düzeyde anksiyete/depresyon, sosyal ilişkilerde problemler, hiperaktivite belirtileri, travma sonrası stres bozukluğu, düşük benlik saygısı, düşük yaşam doyumu, okul başarısızlığına bağlı problemler, suç ve şiddete yönelim yer almaktadır.” (Tapan ve Derin, 2019: 858).

Türkiye’de, cezai ehliyeteye sahip olma yaşı 12’dir. 12 yaşının altındaki çocuklar için özel güvenlik tedbirleri uygulanmaktadır. Çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilecek ihmal ya da istismar durumlarında 5395 sayılı ÇKK kapsamında gerekli önleyici, koruyucu ve destekleyici tedbir kararları uygulanmakta çocukların rehabilite olarak topluma yeniden kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu hizmetlerden 2017 yılı sonrasında kapsamlı olarak göçmen çocuklarında yararlandığı bilinmektedir. 2012 yılında yapılan bir çalışmada suç davranışa sebep olan birden fazla koşul bulunabildiği aralarında dikkat çekici olanın ise göç ve göçün tetiklediği hızlı toplumsal değişimler olduğu ifade edilmektedir. Yaşadığı yerden farklı bir yerleşim yerine göçen ve hazırlıksız halde toplumsal değişime sürüklenen çocukların suçlu davranışa(doğrudan ya da dolaylı) yönelmesi beklenebilir (Tapan ve Derin, 2019: 856).

“Uyum sorunu yaşayan göçmen çocuklar eğitimden yoksun kalma, dil ve kültür farklılıkları ve arkadaş edinememeden kaynaklı yalnızlık hissi, içlerine kapanma ve sonuç olarak kendi toplumları ile oluşturdukları getto bir yaşam şeklini benimsemelerine sebep olmaktadır. Getto yaşam tarzında ise otorite boşluklarının olduğu, dezavantajlı birçok grubun toplandığı ve dolayısı ile suç oranlarının yüksek olduğu bölgelere dönüşebilmektedir” (Kalav, 2019)

Tablo 6.

2013-2017 Yılları Arasında Yabancı Uyruklu Çocukların Suça Sürüklenme Nedeni İle Güvenlik Birimine Gelme Nedenlerinin İlk 5 Sebebi

2013		2014		2015		2016		2017	
Yaralama	168	Pasaport	2661	Pasaport	7940	Pasaport	10803	Pasaport	6967

Sahtecilik	156	Yaralama	301	Hırsızlık	427	Hırsızlık	550	Hırsızlık	744
Hırsızlık	151	Sahtecilik	297	Yaralama	420	Yaralama	490	Yaralama	648
Pasaport	127	Hırsızlık	259	Sahtecilik	395	Sahtecilik	216	Sahtecilik	226
Cinsel Suçlar	26	Cinsel Suçlar	38	Diğer	62	Diğer	145	Cinsel Suçlar	142
Diğer	21	Uyuşturucu	28	Cinsel Suçlar	83	Cinsel Suçlar	90	Mala zarar verme	81

Kaynak: Kalav, 2019.

Tablo 6'ya bakıldığında göçmen çocukların son yıllarda en çok pasaport kanununa muhalefet suçuna karıştıkları görülmektedir. Yaralama, hırsızlık ve cinsel suçlarda ilk sıralardaki önemli suçlar olarak görülmelidir. Pasaport kanuna muhalefet suçu olağanüstü göç durumları nedeniyle göçmen çocuklar için kabul edilebilir olmakla beraber diğer suçlar toplumun huzuru ve geleceği için sorunlar oluşturmaktadır. Göçmen çocuklar arasında özellikle ekonomik kaygılar, olumsuz arkadaş ortamı, geleneksel ve kültürel farklılıklardan dolayı suça sürüklenme yaşandığı söylenebilir.

“Yapılan bir çalışmada ortaya konan fikir şu şekildedir: Suriyeliler Türkiye’de topyekûn suç işleyen bir topluluk olmamakla birlikte, giderek daha fazla suça yönelme ihtimalleri de çoğalmaktadır. Artan işsizlik ve mali sıkıntılar, Türkiye’deki yaşam biçiminin cazibesi, tüketim toplumunun getirdiği harcama güdüsü, kolay para kazanma isteği ile birleşince Suriyeli sığınmacılarda suç eğilimi giderek artabilir. Ancak suç konusunda asıl endişe edilmesi gerekenler genç sığınmacılardır” (Karasu, 2018: 12- 15).

3.2 HATAY’DA GÖÇMEN NÜFUS SORUNU

2011 yılında Suriye üzerinden ülkemize ve özellikle Hatay’a yönelmiş olan savaş mağduru göçmenler genel olarak kamplarda ikamet ettirilmişlerdir. Ancak savaşın devam etmesi ve sığınma ihtiyacı duyan kitlelerin sürekli artış göstermesi ülkenin nüfus sisteminde bir takım kargaşaya yol açmıştır. Türkiye genelinde ve Hatay özelinde yerli nüfus arasında yaygın olarak görülen Suriyeli nüfus, neredeyse her iki veya üç kişiden birinin Suriye kökenli olmasına sebep olmuştur.

Söz konusu savaş sürecinde yaklaşık 6 milyon civarında bir nüfusu kaybeden Suriye, dünya savaşlarında şimdiye kadar görülmedik büyüklükteki bir oranda başka ülkelere nüfus akışı sağlamıştır. Bu şekilde yurt dışına giden nüfusun sığındıkları ülkelerin demografik sistemlerinde kolayca tedavi edilemeyecek hasarlara neden oldukları görülmektedir. 2017 verilerine göre Türkiye’nin nüfusu 79,8 milyon civarında iken, Suriyeli göçmenler de dahil

edildiğinde 83 milyona çıkmaktadır ki, bu ani artış ülkenin planlı ve programlı gidişatında ekonomik ve sosyal önemli sorunlara kapı aralamaktadır.

Nüfus probleminin yıllara göre takibi yapıldığında 2011’de ülkemizde herhangi bir Suriyeli göçmen yok iken 2012 yılından itibaren ülkemize kaçak yollardan da olsa 224 bin Suriyeli’nin giriş yaptığı tespit edilmiştir. Savaş yıllarının en yoğun olduğu 2014 yılında giriş yapan göçmen sayısı ise 1,3 milyona ulaşmıştır. 2015 yılı itibariyle bu sayı biraz azalma göstererek yine 1 milyona yaklaşırken 2016 yılında ise azalmaya devam etmiş ve 331 bin olarak gerçekleşmiştir. 2017’de ise mevcut sığınmanın yapıldığı yıllara göre daha büyük bir yığılmanın olduğu görülmektedir ve sayı bu defa 600 bine dayanmıştır. 2018 yılında Mayıs ayına kadar sığınanların sayısı 160 bin civarındadır ki, toplam rakam 2018 yılında 3,596,679 kişi ile dünya genelinde Türkiye Suriyeli göçmenlerin en çok tercih ettiği ülke konumuna yükselmiştir.

Suriye’den ülkemize gelen bu nüfusun büyük bir kısmı (%45,8) 18 yaşından küçüktür. Bu nüfusun büyük bölümü orta ve lise çağında, hatta üniversite çağında olması sebebiyle genel olarak tüketici konumundadır. Yine aynı şekilde 0-4 yaş grubunu oluşturan ve henüz bebek-anaokulu çağında olan Suriyeli nüfus ise yaklaşık 500 bin civarındadır. Bu grubu 5-9 yaş arası takip etmekte olup bunların oranı ise 481 bini bulmaktadır. Bu durumda ilk ve ortaokul düzeyindeki Suriyeli nüfus ise yaklaşık 1,150 bin civarındadır. Dolayısıyla bu nüfus da üretken olmayıp hazırı tüketenler arasında yer almaktadır (Palacıoğlu, 2018: 22).

Yukarıda bahsi geçen ve 0-18 yaş grubunu oluşturan nüfusun dışında kalarak 19-29 yaş gruplarının oranı %24,9 olup bunları 30 yaşın altındakiler takip etmektedir ki, oranlarının toplamı %71’i bulmaktadır. Ülkemizde bulunan ve sayıları 4 milyonu bulan Suriyeli göçmen arasında ülke ekonomisine katkı sunacak ve üretimi canlandıracak durumdaki yaş sınırı olan 50 yaş ve üzeri kişi oranı ise oldukça düşüktür ve %7,7’lerde kalmaktadır (Palacıoğlu, 2018: 23).

Ülkemize giriş yapan ve çalışma çağında olan Suriyelilerin toplamı yaklaşık 1.865 bin civarındadır. Bu oran içinde kadın ve çocukların sayıları düşüldüğünde geriye kalan 1 milyon kişinin normal şartlarda ekonomiye katkı sağlaması gerektiği düşünülebilir. Ancak bu nüfusun planlanmada ve ekonomik yaşamda yer alanları hakkında bir sınıflama yapıldığında burada verilen rakamların pek de gerçeği yansıtmadığını söylemek mümkündür (Palacıoğlu, 2018: 24).

Yukarıdaki verileri Hatay üzerinden irdelediğimizde 2016 yılı sonu itibariyle Hatay ilene gelen Suriyeli sığınmacı sayısı 444.216 civarındaydı. Bu sayı kişi başına bir

değerlendirmeye tabi tutulduğunda Hatay ilindeki her 4 kişiden biri Suriyeli kimliğine sahip durumundadır (Palacıoğlu, 2018: 24).

Görüldüğü kadarıyla Türkiye genelinde var olan nüfus problemi Hatay özelinde de aynı şekilde kendini göstermektedir. Aşağıda 2011-2021 yılları arasında Suriye'den Hatay'a giriş yapan sığınmacıların ülkede bulundukları süre içerisinde nüfuslarında meydana gelen değişim ve bu nüfusun ülkenin sosyal ve ekonomik durumuna yansıyan problemleri üzerinde durulacaktır.

3.2.1 Suriyeli Nüfusun Hatay İlinde Sebep Olduğu Demografik Sorunlar ve Bunlara Dair Bulgular

Hatay Valiliği, Hatay Göç İdaresi İl Müdürlüğü ve Antakya Sanayi ve Ticaret Odası verilerine göre Hatay İlinin yerel nüfusunun ilçelere göre dağılımı ve geçici koruma kapsamındaki yaklaşık 450 bin Suriyeli göçmenin ilçelere göre dağılımı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 7.

Hatay İli Yerel Nüfusun İlçelere ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı 2021 Ocak itibarıyla

İlçe	İlçe Nüfusu	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus
Antakya	389.377	194.966	194.411
İskenderun	250.964	125.665	125.299
Defne	160.066	78.781	81.285
Dörtyol	127.399	63.983	63.416
Samandağ	124.237	60.646	63.591
Kırıkhan	119.028	59.698	59.330
Reyhanlı	103.417	52.308	51.109
Arsuz	97.217	49.678	47.539
Altınözü	60.589	30.887	29.702
Hassa	57.361	29.314	28.047
Payas	43.647	22.059	21.588
Erzin	41.769	20.976	20.793
Yayladağı	36.908	20.259	16.649
Belen	33.896	16.986	16.910

Kumlu	13.445	6.940	6.505
-------	--------	-------	-------

Kaynak: Hatay Nüfus Verileri, 2021.

Tablo 8.

Hatay İli GKK Nüfus Oran 2020 Şubat itibariyle

İlçe	Suriyeli Nüfusu	Suriyeli Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı(%)
Antakya	126.890	33,59
İskenderun	38.642	15,56
Defne	2.379	1,58
Dört Yol	11.056	8,92
Samandağ	561	0,46
Kırıkhan	56.025	48,63
Reyhanlı	98.534	131,28
Arsuz	2.482	2,74
Altınözü	18.353	30,03
Hassa	8.189	14,52
Payas	4.891	11,81
Erzin	7.450	18,01
Yayladağı	15.233	42,96
Belen	10.102	30,12
Kumlu	7.329	51,49

Kaynak: Antakya Ticarete ve Sanayi Odası, 2020.

Tablo 7 ve Tablo 8’ye bakıldığında Hatay’ın bazı ilçelerinde göçmen nüfusun yoğun olduğu görülmektedir. Antakya ‘da 33,59, Kırıkhan’da 48,63, Altınözü’nde 30,03, Yayladağı’nda 42,96 ve yerel nüfusu geçip yoğunluğu Suriyeli göçmen nüfusun elinde bulundurduğu Reyhanlı İlçesinde 131,28 oranında yoğunluklar görülmektedir. Veriler de Reyhanlı, Kırıkhan ve Altınözü İlçelerinin Suriye’ye sınır olmalarından dolayı nüfus yoğunluğunun fazla olduğu öngörülürken diğer ilçelerdeki nüfus yoğunluklarını ekonomik beklentiler, akraba ilişkileri ve fırsatlardan yararlanma isteğine göre dağılım gösterdiği öngörülebilir.

Türkiye’de göçmenlerin dağılımı demografik yapısı bakımından homojen olmadığı gibi, bu durum Hatay İli için de geçerli görünmektedir. Göçmenlerin toplumsal yapıya uyum

sağlamaları yaşadıkları yerlerdeki ev sahibi toplumun nüfus yapısı ve göçmenlere bakışı, kültürel ve mekânsal farklılıklara göre değişim gösterebilir (Karan, Çakır ve Kurtarı, 2020: 79). Hatay İlçeleri arasından Reyhanlı'da yerel nüfus 98.534 kişi olup % 131,28 oranında Suriyeli göçmen yaşamaktadır. Bununla birlikte yerel nüfusları 151,017 ve 121,109 olan Defne ve Samandağ ilçelerinde Suriyeli göçmenlerin oranları çok düşük seviyelerdedir. Bu verilerden göçmen nüfusun Hatay İline homojen dağılmadığı, bunun nedenlerinin de araştırılması önemli bir konu olarak beklemektedir. Bu nüfus yoğunluğu dağılımında göçmen çocukların genel veriler göz önünde bulundurularak yaklaşık yarı yarıya bir orana sahip olduğu söylenebilir. Hatay İlinde göçmen çocuklar için yapılacak çalışmaların yukarıda belirtilen oranlar göz önünde bulundurularak öncelik alması ve harcama bütçelerinin ve hizmetlerin bu yönlü planlanması bu alandaki çalışmalarda geri dönütlerin daha verimli olması yönünde etkili olabilir. Göçmen çocukların nüfus yoğunluğu yüksek olan ilçelerde eğitim, sosyal uyum ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında diğer ilçelere göre daha farklı ve acil ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Korunmaya ihtiyacı olan göçmen çocukların nüfus yoğunluğu ile doğru orantılı olarak Antakya, Altınözü, Yayladağı ve Reyhanlı İlçelerinde bulunduğu kamuoyu tarafından kabul edilmektedir. Bu ilçelerde çocuk işçiliği, erken yaşta evlendirilme, uygun olmayan barınma koşulları, ağır ihmal veya istismar gibi mağduriyet yaşayan göçmen çocuklara sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirildiği ve bu konuda Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün ilçelerde bulunan sosyal hizmet merkezlerinin görevli olduğu bilinmektedir.

“Sosyal Hizmet Merkezi: İhtiyaç sahiplerinin tespit edilerek sosyal hizmet müdahalesinin ve takibinin gerçekleştirilmesi, çocuk, genç, kadın, erkek, engelli, yaşlı bireylere ve ailelerine koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici hizmetler ile rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin bir arada ve en kolay ulaşılabilir biçimde, gerektiğinde kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler ile işbirliği içinde sunulmasından ve bu hizmetlerin koordinasyonundan sorumlu gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder.”

“Saha Çalışanı (meslek elemanı) Sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik ile aile ve tüketici bilimleri lisans programlarından mezun olup merkezde çalışanları ifade eder.” (Günenç, 2020).

Yapılan araştırmalarda Hatay İlinde göçmen çocukların en çok sorun yaşadığı alanları şu şekilde özetlemek mümkündür: Dil uyumunda zorlanma, sosyal uyumun sağlanamaması, ekonomik kaygılar, çocuk işçiliği, barınma koşulları uygun olmayan meskenlerde yaşama, erken yaşta evlilik, cinsel istismara maruz kalma, psikososyal desteğe ulaşamama, sağlık

imkanlarından yeterli yararlanamama ve eğitim süreçlerinin kısıtlanması olarak ifade edilmektedir.

Yapılan başka bir araştırma da Kalav'a göre Suriyeli göçmen çocuklar ve genel olarak göç mağduriyeti yaşamış çocuklarda %51 ile psikolojik endişe ve %25 ile temel eğitimden uzaklaşma önde gelen sorunları oluşturmaktadır. Bu oranları sırasıyla %11 ile çocuk işçiliği, %3 ile cinsel istismara maruz kalma, %3 ile aile içi şiddet, %2 ile farklı istismar türlerine maruz kalma, %2 ile refakatsiz duruma düşme, %1 ile zorla erken yaşta evlendirilme ve %1 ile çocuk anne olma izlemektedir (Kalav, 2019).

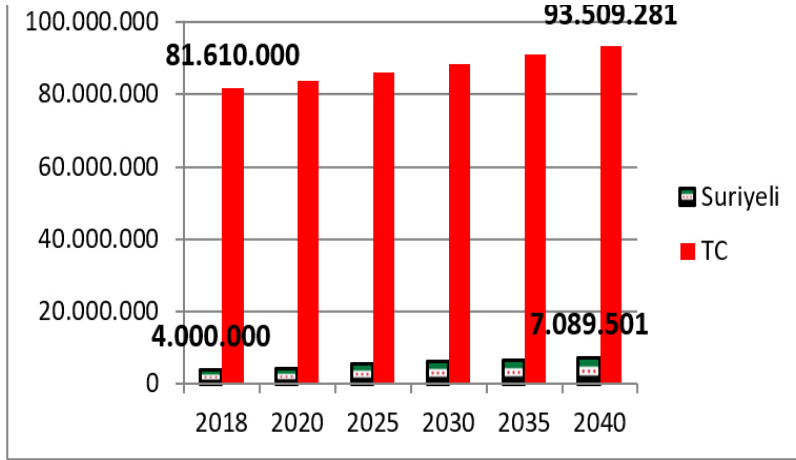
Yukarıda açıklama ve veriler göçmen çocukların ne kadar zor ve farklı sorunlar ile baş etmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Ülkemizde sayıları ciddi seviyelerde olan ve çalışmanın devamında anlatılacağı üzere sayıları artmaya devam eden göç mağduru çocukların hayat mücadelelerinde haklarının verilmesi hem vicdani açıdan hem de hukuki açıdan önemlidir. Burada geçici koruma kapsamındaki çocukların 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) kapsamında aldıkları tedbirlerin çocukların sosyal uyumunu, bakım, barınma ve eğitim gibi ev sahibi ülkede en çok ihtiyaç duydukları alandaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğu konusu öne çıkmaktadır. Göçmen çocukların eğitim ve sağlık konuları öncelikli olmak üzere diğer tedbirlerden de yararlandıkları bilinmektedir. Orta ve uzun vadede göçmen çocukların Türkiye' de kayıp nesil olmamaları ve uyumlarının gerçekleştirilmesi süreçlerinde ÇKK'nın önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. ÇKK acil müdahale imkanı sağlayan ve çocuğun ırk, cinsiyet, dil vb. farklılıklarını müdahale sürecinde ve sonrasında hiçe sayan müdahale sürecinde temel amacın çocuğun yüksek yararının sağlanması olan bir kanundur (ÇKK, 2005).

3.2.2 Nüfus Projeksiyonları

21. Yüzyıl Enstitüsünün yayınladığı Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar 2019 tarihli raporda, 2017 yılında Türkiye'de günde ortalama 307 Suriyeli bebeğin doğduğu ifade edilmektedir. Eylül 2018 tarihli bir bulguda ise Türkiye'de günde yaklaşık 400 Suriyeli bebeğin doğduğu ve 2018 yılında 140.000 civarında Suriyeli bebeğin doğduğu ifade edilmektedir (Saryal, 2019).

Şekil 3.

Türkiye ve Suriyeli Göçmen Nüfus 2040 Yılı Tahmini Projeksiyon Grafiği

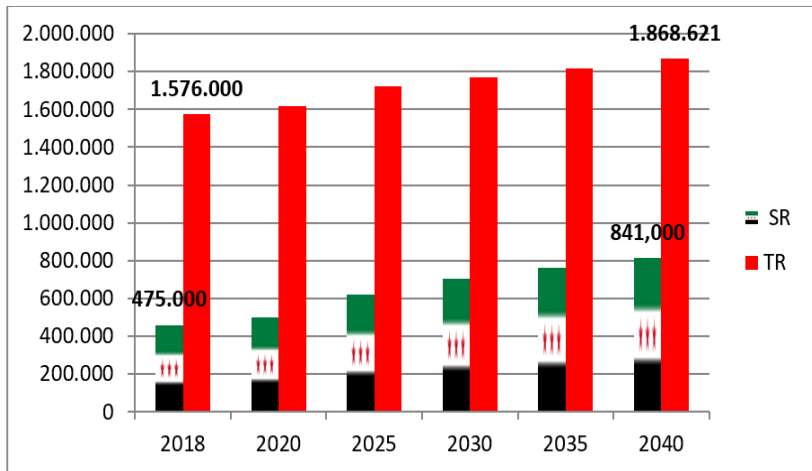

Kaynak: Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar 2019.

Şekil 3'te görüldüğü üzere araştırmada iyimser tahminlere göre göçmenlerin geri dönmemesi ve doğurganlık hızlarının aynı şekilde devam etmesi halinde 2030 yılında 6,000,000 civarında bir göçmen nüfus, 2040 yılında ise 7,000,000 civarında bir göçmen nüfusun Türkiye'de yaşıyor olması beklenmektedir. Türkiye'nin 2040 yılı tahmini nüfusu 93,509,000 civarında öngörülmektedir. 2040 yılında göçmen nüfusun, Türkiye nüfusuna oranı 1/13 olarak tespit edilmektedir. Bu olası nüfusun ağırlığının ise İstanbul ve Suriye'ye sınır illerde olması öngörülmektedir.

Şekil 4.

Hatay İli ve Suriyeli Göçmen Nüfus 2040 Yılı Tahmini Projeksiyon Grafiği

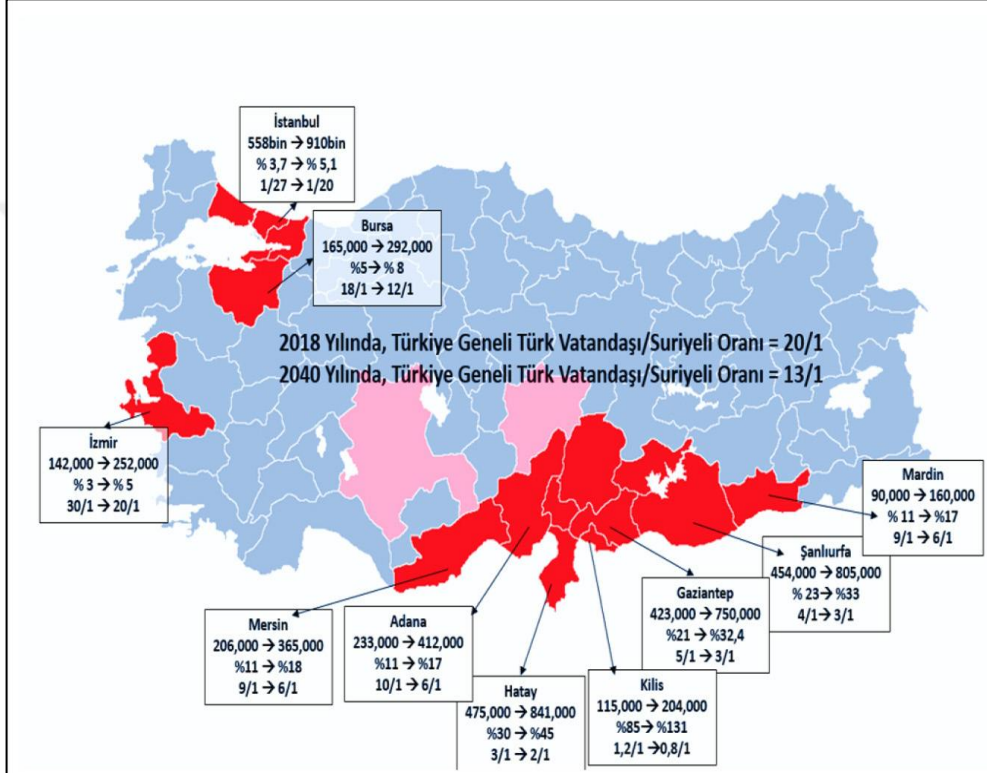
Kaynak: Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar 2019.

Aynı araştırmada Şekil 4' de Hatay İli için öngörülen verilerde ise Hatay İl nüfusunun 2040 yılında 1,868,621 olması beklenirken şu an 450,000 civarında olan göçmen nüfusun 840,000 civarında olması öngörülmektedir. İyimser tahminlerde 20 yıl sonra Hatay İlinde her

2 kişiden 1'inin Suriyeli göçmen birey olması beklenmektedir. Demografik yapı açısından göçmen nüfusun içindeki çocuklar ve gençler yarının yetişkini olarak bu istatistiklerde en önemli yerde bulunmaktadır. Bu bireylerin şimdinin çocuğu ve gençleri olduğu bilinerek sosyal politikalar oluşturulması şehrin sosyal ve ekonomik açıdan iyilik halinin devam etmesi için stratejik görülmektedir.

Şekil 5.

Türkiye Nüfusu ve Suriyeli Göçmen Nüfusu Tahmini 2040 Yılı Oransal Dağılımları

Kaynak: Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar 2019.

Şekil 5'e bakıldığında göçmen nüfusun sınır illeri, İstanbul ve İzmir olmak üzere yoğunluk kazanması beklenmektedir. Gelecek adına eğitim ve sosyal uyum imkanlarından yararlanamayan ekonomik sisteme entegre edilemeyen her göçmen çocuğun ilerleyen yıllarda bu şehirlerde ne tür durumlar ile karşılaşacakları büyük bir sorun olarak durmaktadır. Bu iller arasında Hatay İlinin ise demografik olarak en çok etkilenecek şehirler sıralamasında Kilis'in ardından ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Hatay İlinin dini hoşgörü, misafirperverlik ve anlayış olarak kozmopolitik bir şehir olması kabul görmekle birlikte resmi sayıları milyona yaklaşan geleceğin yetişkini olan göçmen çocuklara eğitim, iş, barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde ne tür tepkiler vereceği önemli bir konudur.

Türkiye'nin doğurganlık hızının 1,88 olduğu Hatay İlinin doğurganlık hızının 2,37 olduğu (TÜİK, 2020) buna karşılık Suriyeli göçmenlerin doğurganlık hızının 5,3 olduğu

iyimser bir tahminle Hatay İlinde de 5,3 kabul edilebileceği öngörüldüğünde toplumsal yapıda orta ve uzun vadede belirgin demografik farklılıklar ortaya çıkması ve bu farklılıkların ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleri olumsuz yönde etkilemesi beklenebilir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019). Doğurganlık hızına ilişkin başka bir araştırma da ise göçmen kadınların çocuk sayıları konusunda rahatsız olmadıkları hatta daha çok çocuk doğurmak istedikleri, 2011-2016 yılları 200 bine yakın Suriyeli bebeğin ülkemizde doğması, Suriye’den göçün kadınların doğurganlık oranını olumsuz etkilemediği hatta pozitif yönde etkilediğini ve doğurganlık hızının zamanla daha da yükseleceği ifade edilmektedir (Karakaya vd., 2017: 423).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2019 tarihli raporundaki verilerde ülkemizde yaşayan 5 yaşından küçük Suriyeli çocukların %79’ unun resmi kayıtlı olduğu %21’inin ise kayıtlı olmadığı, bu çocukların ülkede belgeleri olmadan yaşadıkları sağlık, eğitim ve psikososyal destek gibi haklarından yararlanmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca yine aynı raporda her 37 göçmen çocuktan 1’inin beşinci yaş gününe ulaşmadan vefat ettiği, ölümlerin %81’inin ilk yılda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Diğer önemli ve araştırılması gereken bir bulgu da ise göçmen kadınların %5’inin en az 1 kere isteyerek düşük yaptığı ifade edilmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019).

Yukarıdaki veriler ışığında Türkiye ve Hatay İli için göçmen çocukların ekonomik ve sosyal sorunlar ile mücadele eden aileleri ile birlikte yıprandığı, sağlık imkanlarına yeterince ulaşamadığı ve göçmen ailelerin ise çağ dışı yöntemler ile gebelik önlemeye çalıştığı görülmektedir. Kayıtlı olmayan çocuk sayılarının ciddi bir seviyede olduğu bu durumun yakın zamanda sağlık, eğitim, sosyal uyum, çocuk işçilik, erken yaşta evlilik, çocuk yaşta anne olma, kimliksiz bebeklerin doğumu gibi domino etkisi oluşturacak sorunları beraberinde getirmesi öngörülmelidir.

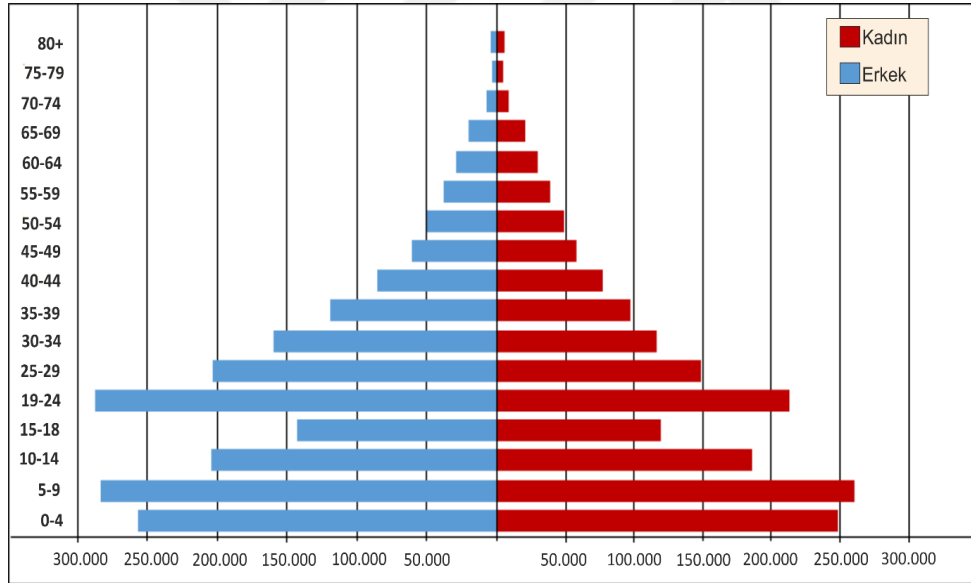
Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2019 tarihli raporundaki diğer önemli bir veride ise 15-19 yaş aralığındaki adölesan dönemdeki Suriyeli göçmen kadınların %39’luk bir oranının çocuk sahibi olduğu, bu kadınların araştırma sırasında ise yaklaşık %10’unun ilk çocuğuna gebe olduğu öğrenilmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2019).

Bu durum erken yaşta evlendirilmelerin ve çocuk yaşta anne olmanın sayılarını ortaya koyması açısından önemlidir. Göçmen kızların göç sorunları ile mücadele ederken ailelerin ekonomik kaygıları, gelenekleri ve daha birçok kabul edilemeyecek sebep öne sürülerek

genelde kendilerinden yaşça büyük kişiler ile evlendirilmelerini ve çocuk yaşta anne olmak zorunda bırakılmaları ile ilgilidir. Bu çocuklar eğitimden ve haklarından mahrum bırakılmakta, tanımadıkları bir ülkede çocuk yetiştirmek ve sosyal uyumu sağlamak zorunda bırakılmaktadır. Hatay İlinde de özellikle kırsal bölgelerde yukarıda sunulan verilere paralel olarak erken yaşta evlendirmelerin olduğu bilinmektedir. Kapsamlı ve önleyici tedbirlerin uygulanması ve ÇKK'nın işlevselliğinin artırılması yukarıda verilen oranların düşürülmesi için önemlidir. Verilerin bu şekilde devam etmesi toplumsal dinamikleri onarılmaz şekilde zarar verebilir. Olaya şu açıdan bakmak gerekirse, çocuk yaşta anne olan bir göçmen kadının çocuk yetiştirme, topluma uyum sağlama, ekonomik sorunlar ile baş etme, dil ve daha birçok konuda çocuğa neler verebileceği düşünülmelidir. Tüm toplumlar bilir ki, kadınlar insan yetiştirir. Bir toplumun kadınları ne kadar donanımlı, kültürlü ve kendini gerçekleştirme seviyeleri yüksek olursa topluma kazandıracakları çocuklarda o seviyede başarılı ve uyumlu olması beklenir.

Şekil 6.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların 2020 yılı nüfus piramidi

Kaynak: Sönmez ve Ayık, 2020:69.

Şekil 6' da Suriyeli göçmenlerin ülkemizdeki nüfus piramidi verileri bulunmaktadır. Burada göçmenlerin yıllık ortalama nüfus artış hızının % 8 civarında olduğu söylenebilir. 0-4 yaş grubunda belirgin bir artış olduğu ve 0-18 yaş aralığının % 46,7 oranına sahip olduğu görülmektedir. 2017 yılı verilerin de bu oranın % 45,71 olduğu tespit edilmiştir. Burada göçmen nüfusun kısa bir sürede %1'den fazla gençleştiği görülmektedir. Bu yorumla göçmen nüfusun genç ve dinamik olduğu ve ilerleyen yıllarda doğum hızının ve nüfusun daha fazla artacağı öngörülebilir (Sönmez ve Ayık, 2020: 69).

“Yapılan araştırmalar ve yayınlardan sonra göçmen nüfusa ve nüfus içindeki çocukların özellikle temel ihtiyaçları eğitim ve sosyal uyum masraflarına bakmak gerekirse bazı araştırmalar ve açıklamalar şu şekildedir: Yapılan bir çalışmada Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye toplam ekonomik maliyeti 2011-2017 yılları arasında barınma, idame-iaşe, eğitim, sağlık masrafları toplam 20.882.552.257 TL olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ ise Suriyeli sığınmacılara yapılan toplam masrafın 30 milyar 285 milyon 573 bin dolar olduğunu açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay’ın 26.11.2019’da verdiği demeçte, Suriyeli sığınmacılara yönelik hizmetler için 8,5 yılda yapılan harcamaların 40 milyar doları aştığı belirtilmiştir” (Sönmez ve Ayık, 2020: 66).

Yapılan harcamaların büyüklüğü gösteriyor ki, göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında dahi ciddi bütçeler gerekmektedir. Suriyeli çocuk nüfusun geri dönmedikleri kabul edilirse bu çocukların temel ihtiyaçları için ilerleyen dönemlerde ülke ekonomisinden yine ciddi kaynaklar çıkması gerekmektedir. Burada konu iki açıdan ele alınmalıdır. Ev sahibi toplumun bu harcamaların yapılması halinde bu masraflar ne kadar süre daha kabul edeceği ve göçmenlere hoşgörlü davranacağıdır. Diğer konu ise hem vicdani hem de hukuki olarak bu harcamalar yapılmaz ise göçmen çocukların ve ailelerinin ayrıca dünyanın geri kalanının vereceği tepkilerin ülkeye yansımalarının hangi alanlarda ve boyutlarda olacağı ile ilişkilidir.

Yukarıda bulunan veriler ile göçmen nüfusun çoğunluğunu genç ve çocukların oluşturduğu ve göçmen nüfus için harcamaların ciddi rakamlarda olduğu ortadadır. Hatay ve diğer sınır iller başta olmak üzere nüfusun demografik özelliklerinin göçmenler yönüne döndüğü de görülmektedir. İllerin üretim-tüketim alışkanlıkları, toplumsal sistemleri ve yönetimlerinin değişime uğraması kaçınılmaz olarak görülmektedir. Sınır illerinde yaşanan bu durumun sınır güvenliğini de zafiyete uğratması öngörülebilir. Göçmen aileler ve geleceğin yetişkinleri olan çocuklar için nüfus planlaması yapılması, göç politikalarının gözden geçirilmesi, komşu devletler ile olan ilişkilerin onarılması, yeni kanunların oluşturulması ve geri dönüşün teşvik edilmesi gerekmektedir. Sürecin ihmal edilmesi veya göz ardı edilmesi ev sahibi toplumun gelecek nesilleri için olumsuz durumların oluşmasına neden olabilir (Sönmez ve Ayık, 2020: 73).

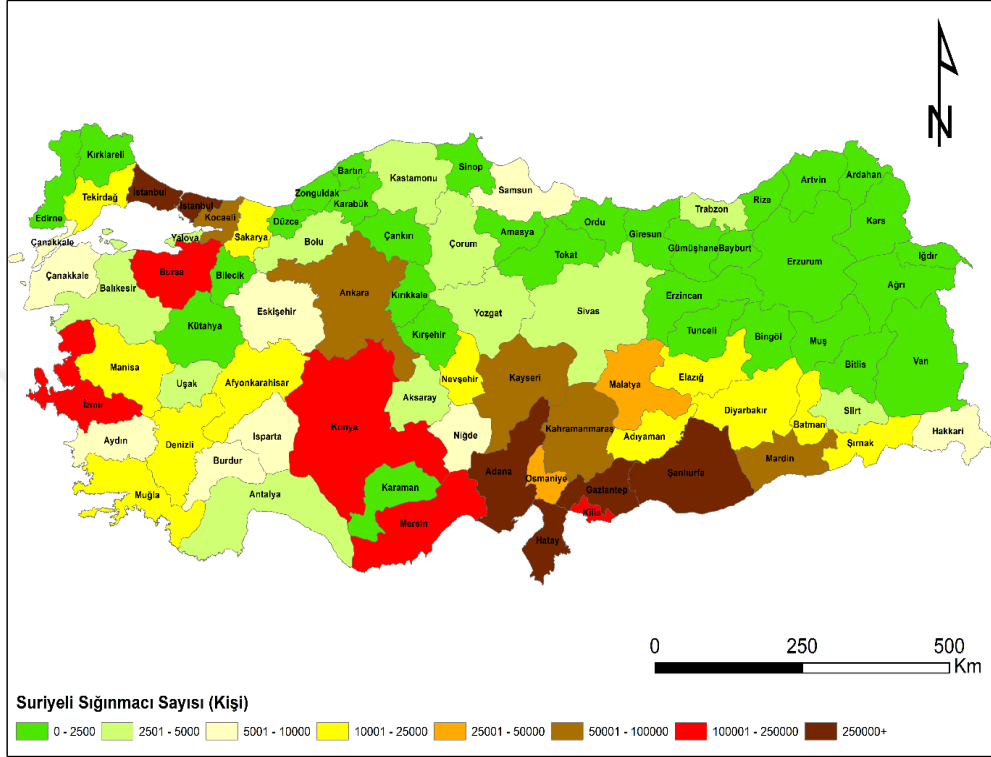
3.2.3 Mekansal Analizi

Suriye’den ülkemize yapılan 2011 yılında başlayan göç hareketlerinde göçmenlere açık kapı politikası ve ülke içinde serbest dolaşım tanındığı görülmüştür. Bu sürecinde göçmenlerin mekânsal olarak dağılımlarını etkilediği söylenebilir. Bu dağılımda sınır illerinin, İstanbul’un ve bu illerin belirli bölgelerinin göçmen nüfusa diğer il ve bölgelere göre daha yoğun şekilde maruz kaldığı söylenebilir. Bu durum şehir ve bölgeleri demografik, mekânsal, kültürel, alt

yapı, ekonomi ve iş olanakları gibi birçok açıdan farklı boyutta etkilemiştir. Bu illerin başında da Hatay İli gelmektedir.

Şekil 7.

2020 yılında Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki sayısal dağılışı kişi

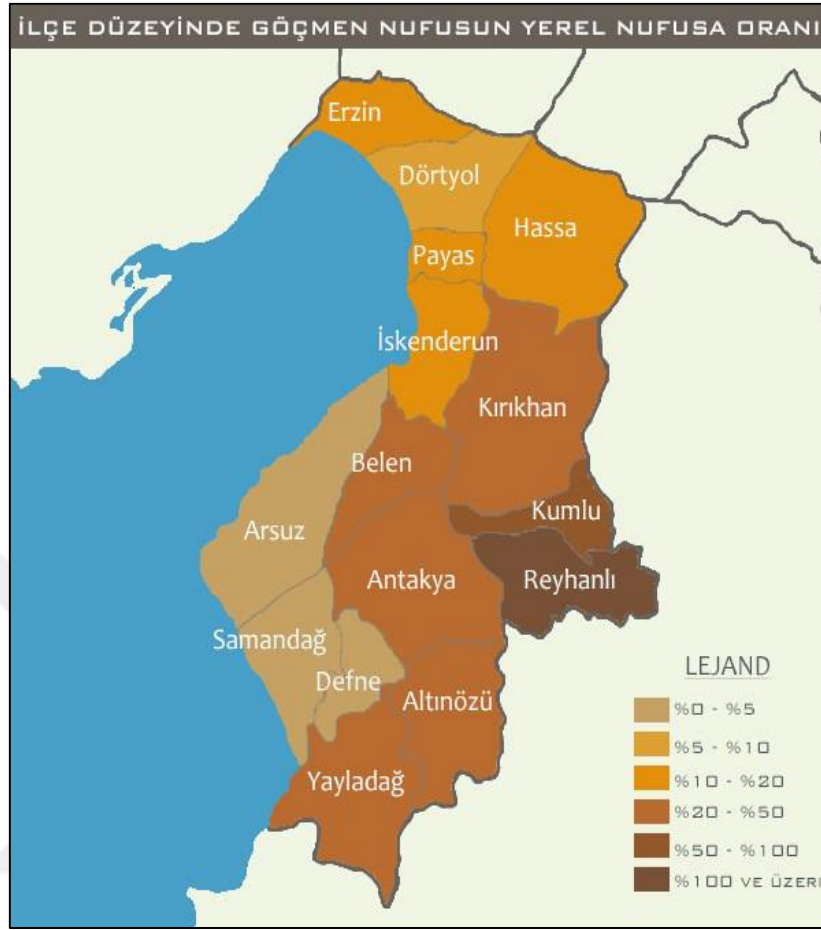

Kaynak: Sönmez ve Ayık, 2020: 68.

Şekil 7'ye bakıldığında göçmenlerin öncelikle illere göre mekânsal dağılışındaki etkenler arasında illerin konumu, kültürel yakınlık, dil uyumu ve ekonomik kaygıların ön planda yer aldığı söylenebilir. Hatay, Kilis ve Şanlıurfa gibi illerdeki yoğunluğunun bu illerin Suriye'den Türkiye'ye giriş noktaları olmasına, göçmenlerin akrabalık ilişkilerine, dil ve kültür uyumu bağlı olduğu ifade edilmektedir. Sınır illerindeki yoğunluğu göçmenlerin göç sonrası Suriye ile bağlantılarını koparmamalarına da bağlamak mümkündür. Yapılan bir çalışmada Türkiye'ye gelen göçmenlerin %23'ünün daha sonra farklı zamanlarda Suriye'ye giriş-çıkış yaptığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi illerin iş fırsatlarında çeşitlilik ve bu alanda eleman ihtiyacı talebi göçmenler için bu illerin çekim noktası olmaları ile sonuçlandığı söylenebilir (Sönmez ve Ayık, 2020: 67). İstanbul, Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa sayısal olarak göçmenlerin en fazla yaşadıkları illerdir. Göçmenlerin yarısından fazlası (1,800,000 civarı) bu illerde yaşadığı ifade edilmektedir. Bu şehirlerde göçmen nüfus yoğunluğunun oluşturacağı alt yapı, mekânsal dağılım, demografik yapı, ekonomik sorunlar, göçmen çocukların ihtiyaçları, yatırımlar gibi konularda ne tür çalışmalarla şehirlerin iyilik hallerinin devam ettirileceği önemlidir.

Şekil 8.

İlçe Düzeyinde Göçmen Nüfusun Yerel Nüfusa Oranı

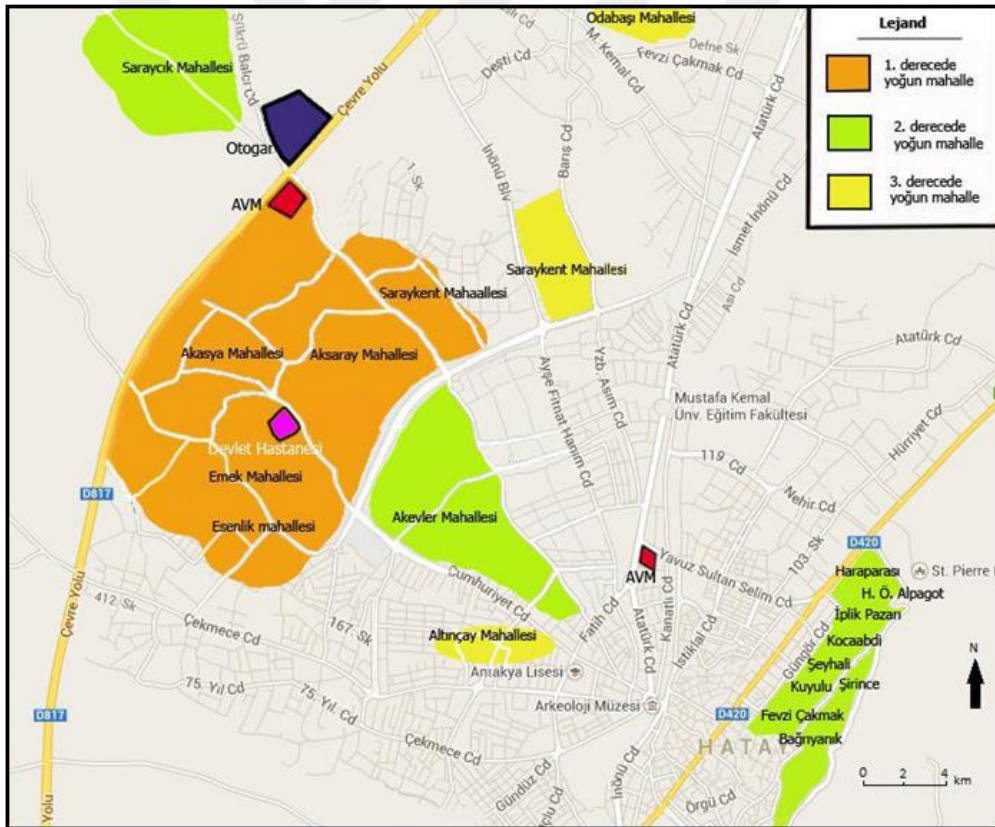
Kaynak: Karan vd., 2020: 83.

Şekil 8'e bakıldığında Hatay İlinin kendi içerisinde de bazı ilçelerin göçmen nüfus yoğunluğu olarak ayrı oranlara sahip olduğu görülmektedir. Birinci kategoride sayacağımız Reyhanlı, Yayladağı, Altınözü, Kumlu, Kırıkhan, Antakya ve Belen ilçeleri bu yoğunluğun fazla olduğu ilçelerdir. Reyhanlı, Yayladağı, Altınözü, Kumlu, Kırıkhan'ın sınır ilçesi olması, Antakya'nın ise merkez ilçe olmaları nedeniyle yoğunluğun en çok olduğu ilçeler arasında olduğu söylenebilir. Ayrıca birinci kategoride ilçelerin diğer ilçelere nispeten daha düşük maliyetli hayat koşullarına sahip olması yoğunluğun başka bir nedeni olarak açıklanabilir. İkinci kategoride İskenderun, Payas, Hassa, Dört Yol ve Erzin İlçeleri gelmektedir. Bu ilçelerdeki yoğunluğu iş imkanları ve yerel toplumun hoşgörüsü açıklamak mümkündür. Üçüncü kategori olan göçmen nüfusun en az olduğu yerler ise Samandağ, Defne ve Arsuz ilçeleridir. Bu ilçelerde yoğunluğun az olmasını, göçmenlerin akrabalık ilişkilerinin sınırlı olması, ilçelerin tatil ve yaz sezonu ilçeleri olması, dini farklılıklar, sınıra uzaklık ve iş imkanlarının kısıtlı olması ile açıklanabilir. Yoğunluğu fazla olan ilçelerde göçmen çocuk sayısının da fazla olduğunun kabulü ile yapılacak yatırım ve uyum, eğitim ve çocuk koruma

çalışmalarında bu ilçelere öncelik verilmesinin önemli olduğu söylenebilir. Çocukların iş gücü piyasasında uygun olmayan şartlarda çalıştırılması, okul çağında olan ve temel eğitime ihtiyaç duyan çocukların farklı sebepler ile okula gönderilmemesi, dil ve kültürel uyumunda sorun yaşayan çocukların sosyal uyum faaliyetlerine katılmaları için yapılacak kamusal yatırım, proje ve etkinlikler bu ilçeler açısından önem kazanmaktadır. Bununla birlikte 10 yılı aşkın süredir sürekli göç konusu ile muhatap olan Hatay İlinde göçmenlerin ve şehrin ilerleyen dönemlerde sorunlar yaşamaması için belirgin, sistemli ve aşamalı mekânsal analiz planı olmadığı ve göç stratejisi uygulanmadığı, göçün arka plana itildiği söylenebilir. Saha çalışmalarında mekânsal farklılıklara odaklanmayan, göç stratejisi uygulamayan, göçmenlerin ve yerel halkın istek ve ihtiyaçlarını erteleyen şehirlerin göç ve sorunları ile mücadelede yetersiz kaldığı dünya örneklerinde görülmektedir.

Şekil 9.

Göçmenlerin Antakya'da Mahallelere Göre Dağılışı

Kaynak: Harunoğulları ve Cengiz, 2014: 315.

Şekil 9'da Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya'nın göçmen nüfus yoğunluğuna ev sahipliği yapan bölgelerinin (mahallelerinin) renkli gösterimi bulunmaktadır. Antakya İlçesi nüfusu 389,377 ve göçmen nüfusu ise 126,890 olarak tablo 6'da gösterildiği gibidir. Antakya İlçesinde her dört kişiden birinin göçmen olduğu kabul edilebilir. Göçmenlerin temelde

sosyoekonomik seviyelerine göre ilçeye yerleştikleri sylenabilir. Gelir seviyesi düşük olan Hacı Ömer Alpagot, Haraparası, Emek, Altınay gibi mahallelerde yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Bu meknlarda yaşayan ailelerin akrabalar ile birlikte kalabalık olarak eski ve kiraları düşük evlerde yaşadıkları ve gelir seviyelerinin düşük olduğu ifade edilmektedir. Birinci ve ikinci derece yoğunluktaki mahallelerde yaşayan göçmenlerin ciddi bir kısmının geliri olmadığı kamu ve STK yardımları ile geçindikleri, bir bölümünün gündelik işlerde ya da inşaat sektöründe çalıştığı ve oran olarak daha az bir bölümünün ise market, kıyafet vb. iş yerlerine sahip oldukları ve yine göçmen ailelerin ihtiyaçlarına karşılamak üzere ticaret yaptıkları ifade edilmektedir. Antakya İlçesinin profiline bakılan bu şekilde göçmen çocukların bu mahallelerde okul, sosyal uyum ve temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinin ne seviye de olduğu bilinmemektedir. Bu ocukların ihmal ya da istismar mağduru olmamaları, eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal etkinliklerden faydalanmaları, ocuk işçiliği engellenmesi, erken yaşta evliliklerin önüne geçilmesi, ekonomik kaygıların azaltılması, aile içi şiddetin önüne geçilmesi KK'nın daha işlevsel hale getirilmesi ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Mekansal analizlere göre göçmen çocuklara verilecek hizmetlerin daha kaliteli olması, ihtiyaç sahiplerine zamanında ulaşması ve sosyal uyumu desteklemesi açısından önemli olduğu söylenebilir. Yerel yönetimlerin, kamu kurumlarının ve STK'ların Hatay İli Antakya İlçesi başlangıç noktası olacak şekilde göçmen çocukların ihtiyaçları doğrultusunda projeler üretmesi alanda örnek olması ve sürdürülebilir çalışmalara destek vermesi açısından gerekli olduğu söylenebilir. Göçmen ocukların mağduriyetlerinin azaltılması ve hakları temelinde yapılacak çalışmaların bölgesel sorunların önlenmesini veya azaltılması süreçlerini destekleyebileceği, ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki olası sorunları engelleyeceği öngörülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hatay İlinin uzun bir geçmişe sahip olduğu, farklı medeniyetlere ev sahipliği yaptığı, geçmişte de göç yollarında geçiş güzergahı görevi üstlendiği bilinmektedir. Bu manada şu an şehirde yaşayan göçmen nüfusu ve nüfus içindeki kırılgan grup olan çocukların ihmal ve istismardan korunması için şüphesiz insanoğlunun sahip olduğu ahlak, namus ve hoşgörü kavramları kadar, kanunların ortaya koyduğu sınırlar ve sorumluluk alanlarının da büyük önemi vardır.

Hatay İlinde daha önce Çocuk Koruma Kanunu'nun göçmen çocuklar üzerinden değerlendirilmesini ele alan bir çalışma olmaması, tez konusunun bu konuyu içerecek şekilde seçilmesine fırsat tanımıştır.

Çocuklar göç süreçlerinde edilgen konumda bırakılan ve yetişkinlere göre daha fazla mağdur olan gruptur. Travmalar, sosyal uyum sorunları, yakınların kaybı, ekonomik kaygılar, zorla erken yaşta evlendirilme, çocuk işçiliği, eğitimden uzaklaşma, kültür şoku, dil ve gelenek sorunları, suça sürüklenme, ihmal ve istismara maruz kalma ve daha birçok olumsuz durumla mücadele etmektedirler. Göç yüzyılı olarak nitelenen günümüzde göç hareketleri kontrol edilip iyi yönetilirse ev sahibi ülke için olumlu, yönetilemezse kamu düzeninde ve güvenliğinde bozulma, ekonomik ve sağlık alanlarında yıpranma ve temel insan haklarında ihlaller gibi olumsuz durumlar oluşabilir. Bu nedenle özellikle yarının büyükleri olan göçmen çocukları odağa alan kalıcı, sistemli ve toplumla birlikte oluşturulacak bir göç politikası ve yönetimi önemlidir. Saha çalışmaları gösteriyor ki, Suriyeli göçmenlerin ülkede kalma eğilimleri artmakta ve doğum oranları yüksek seviyelerde devam etmektedir. Covid-19 pandemisi ve jeopolitik etkenler göçmenlerin ülkelerine dönmelerini zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede odak alınması ve acilen müdahale edilmesi gereken konu ise ülkemizde sayıları iki milyonu geçen göçmen çocukların sosyo-ekonomik, eğitim, sağlık ve ihmal/istismar durumlarıdır. Bu çocuklar için yasal zemindeki en önemli kaynak ise 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Göçmen çocukların ve ülkenin geleceği için bu kanunun daha işlevsel hale getirilmesi gerekmekte ya da geçici koruma kapsamındaki çocukların hak ve ihtiyaçlarının yasal zeminde daha sağlam karşılık bulması için daha spesifik bir kanun düzenlemesi yapılmalıdır. Devletlerde nasıl ekonomik riskler toplumu derinden etkilemekteyse aynı şekilde önlem alınmazsa ise ülkemizdeki geçici koruma kapsamındaki göçmen çocuklarda

nüfus yoğunluğu fazla olan illerde sosyal riskler oluşturabilir. Bir hukuk devletinde çocukları korumanın, haklarını kullanabilmelerini sağlamanın ve geleceğe yatırımın en iyi yolu çocukları önce toplum nazarında sorna da kanunlar karşısında özel ve önemli kılmaktan geçmektedir. Yaşanan krizler (ekonomik, göç, savaş vb.) ve özel durumlar karşısında bu kanunların işlevselliğinin sağlanması ve güncellenmesi gerekebilir. Göç olgusu dünya devletlerinin günümüzdeki gerçek sorunlarından biri olarak durmaktadır. Türkiye ise 2010 sonrasında Dünya da en çok göçmen aile ve çocuk bulunduran ülke konumuna gelmiştir. Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti bir takım ekonomik ve sosyal zorluklarla karşı karşıyadır.

Göç meselesinin Türkiye için olduğu kadar Hatay İli için de giderek daha karmaşık bir hal aldığı gözlenmektedir. Şehrin genelindeki doğum oranları ve nüfus projeksiyonları göz önüne alındığında her dört kişiden birinin göçmen olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Doğumlar nedeniyle giderek kalıcı bir göçmen nüfusa dönüşen göç hadisesi, beş yıl sonra bu ilde her üç kişiden birinin göçmen olması ihtimalini güçlendirmektedir.

Küresel ekonominin yoksulluğu artırdığı bu dönemde geleceğin yetişkini olan göçmen çocuklara şu an kaliteli bir eğitim ve nitelikli hizmet verilemezse ilerleyen dönemlerde uygun iş olanakları sunulamazsa, beş yıl sonra bu genç kuşağın iş ve aş problemleri, şehrin sorunlarından biri belki de başta geleni olabilecektir. Bunun önlenmesi için göç kanunlarının, göçmenlerin geleceklerini oluşturacak olan verilerin ve sosyal politikaların yeni baştan gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Tez çalışmamızda 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun Hatay İlinde uygulanmasının önemine ve etkilerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda kanunun uygulanmasında görevli kurumların yürüttüğü çalışmalar son derece önemlidir. Kurumlar vasıtasıyla uygulanan kanun ve sosyal uyum programlarının göçmen nüfusun fazla ve dağınık olması nedeniyle uygulanmasında zorluklar yaşandığını söylemek mümkündür. Göçmen çocukların eğitim, sosyal uyum, yoksulluk, çocuk işçiliği, erken yaşta evlendirilme, adölasan gebelik, sağlık başta olmak üzere ihmal ve istismar durumlarına maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre genel olarak Hatay İlinde ki göçmen çocukların neredeyse yarısının okula devam etmediği görülmektedir. Sosyal uyum programları ise göçmen nüfusun kalabalık ve dağınık olmasından dolayı her göçmene ulaşmamaktadır.

Ekonomik yetersizlik göçmen ailelerin en ciddi sorunlarından biridir ve bu durum ekonomik kaygıları tetikleyerek çocuk işçiliği durumunun oluşmasına şehrin hemen hemen her yerinde sebep olmaktadır. Göçmen kız çocukları 14-15 yaşlarına geldiklerinde evlendirilmekte, ikinci eş olarak veya hizmetçi eş olarak çocuk yaşta anne olmaktadır. Hatay İlinde erken yaşta evlendirmelerin kırsal alanların yanında yakın dönemde merkez ilçelerde de görüldüğü söylenebilir. Erken yaşta evlilikler sonucu oluşan doğumların birçoğu ise kayıt dışı olmakta ve doğan çocuklar göçmen kayıtlarına girmemektedir. Bu veriler Çocuk Koruma Kanunu'nun doğru ve işlevsel kullanımının ne kadar önemli olduğunu Hatay İli açısından ortaya koymaktadır.

2020 yılında ve 2021 yılının ilk altı ayında 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nu ana yürütücüsü ve uygulayıcısı olan Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından göçmen çocuklar için talep edilen tedbir kararlarında danışmanlık ve eğitim tedbirlerinin diğer tedbirlerden daha fazla olduğu görülmüştür. Göçmen nüfusun yoğun olduğu ilçelerdeki verilerde, danışmanlık tedbirinin 2020 yılında 21, 2021 yılının ilk altı ayında 25 göçmen çocuğa talep edildiği anlaşılmıştır. Eğitim tedbirinin ise 2020 yılında 45, 2021 yılının ilk altı ayında 17 göçmen çocuğa talep edildiği anlaşılmıştır. Bu iki tedbiri sağlık tedbir kararları takip etmiştir. 2020 yılında 19, 2021 yılı ilk altı ayında 9 göçmen çocuğa sağlık tedbir kararı talep edildiği anlaşılmıştır. 2020 ve 2021 yılının ilk altı ayında danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbir kararı talep edilen göçmen çocuk sayısı toplamı 136 olmuştur. Bakım ve barınma tedbirlerine ilişkin verilere ulaşamamıştır. Fakat uygun olmayan barınma koşullarında yaşamaya devam ettirilen, fiziksel ya da cinsel istismara maruz kalan göçmen çocukların ve gebe annelerin kamu kurumlarında koruma altına alındığı bilinmektedir.

Sosyal hizmetlerin kapsamlı bir şekilde gerçekleştirildiği, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın taşra teşkilatlarında büyük çaplı çalışmalar yürütüldüğü bilinmekle beraber, bu çalışmaların çoğunlukla bürokratik engeller ve göçmen nüfusun fazla olması sebebiyle yeteri kadar sonuçlandırılmadığının da altını çizmek gerekmektedir.

Göçmen çocukların yararı için sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları ile yürütülen çalışmalar da yürütülmesine rağmen yeteri kadar göçmen çocuğa

ulaşılamamasında göçmen nüfusun fazlalığı kadar şehirde dağınık halde bulunmalarının da etkisi büyüktür.

Bu çalışmada göçmen çocukların Hatay İlindeki sorunları, bu sorunların en önemli etmenlerinden olan nüfusları ve gelecekleriyle ilgili çözümler çocuk koruma kanunu çerçevesinde anlatılmıştır. Ayrıca elde edilen verilerle bundan sonraki zaman diliminde sahada çalışacak olan uzmanlara az da olsa bilgi, tecrübe ve kılavuzluk yapılabilmesine gayret gösterilmiştir.

Çalışmamız sürecinde birçok konuyu kapsayan bir veri toplama ve bunları analiz etme süreci bir arada yürütülmüştür. Bu süreçten aşağıda da ifade edileceği üzere önemli tecrübeler ve neticeler elde edilmiştir.

2017 sonrasında Türkiye’de uyum politikalarına büyük önem verilmiştir. Bu politikaların geliştirilmesi ve daha kullanışlı hale getirilebilmesi için kamu/özel kurumlarına, STK’lara ve yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Bu kurumların uyumu sayesinde göçmen nüfusun fazla olduğu yerlere daha fazla kaynak ayrımı hususunda pozitif ayrımcılığa gidilebilir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun uygulanmasında Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında koordinasyonun sağlanması, protokoller hazırlanması, hizmet içi ve kurumlar arası personel eğitimlerine daha fazla önem verilmesi gereklidir.

Kanunlar göçmen çocukların haberlerde, sosyal medyada ve diğer görsellerde ayrıştırıcı, olumsuz ve iyi niyetli olmayan görüntülü ve sözlü paylaşımlarda yer bulmalarına sınırlama getirilmeli, bu alanda düzenlemeler yapılmalıdır. Toplumun manipüle edilmesine izin verilmemelidir. Sosyal uyumu artıracak sosyal medya ve görseller projeler halinde üretilerek toplum bilinci sağlanmalıdır. Hatay İlinde belediyelerin bu kapsamda şehir görsellerini düzenlemesi ve güncel tutması önerilebilir.

Göçle ilişkili kavramların kullanıldığı ulusal mevzuatın kavram-anlam uyumu gözetilerek yeniden yapılandırılması ve göçmen çocukların bu düzenlemelerde pozitif ayrımcılık ile desteklenmesi göç olgusunun ülkemizdeki geleceği açısından önemlidir. Güncel veriler ve son dönemde alanda yaşanan gelişmelerin dikkate alınarak çalışma yürütülmesi esas olmalıdır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının görev tanımları arasına göçmenlere yönelik sosyal hizmetler sunumuna ilişkin hükümler konulmalı, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerinde göçmen birimleri oluşturulmalıdır. Göçmen ailelerin yoğun olduğu mahallelerden başlamak üzere orta ve uzun vadeli projeler için yerinde incelemeler yapılmalı, sosyal hizmet haritaları oluşturulmalı, gerekli müdahaleler için çalışmalar başlatılmalıdır.

Üniversitelerde sosyal hizmet, sosyoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi, öğretmenlik, tıp, sağlık bölümleri ve göçmenler ile çalışacak diğer meslek bölümlerinde “Ulusal Göç”, “Suriyeli Çocuk Göçmenler”, “Göç ve Hizmet” gibi başlıkları içeren dersler konulmalıdır.

Göçmen çocukların eğitim hizmetlerinden daha etkin yararlanması için İl Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı okullardaki rehberlik birimlerinde göçmen çocuklar için daha fazla zaman ayrılmalı ve sorunlara erken müdahale edilmelidir.

Yerel yönetimlerin göçmen ailelere yönelik toplum kuralları, sosyal uyum, dil eğitimi ve sosyal faaliyetler gibi programlarını artırmaları için çalışmalar yapılmalı ve devlet tarafından destek olunması için teşvikler sağlanması önerilebilir. Hatay İlinde göçmen nüfusun yoğun olduğu mahallelerde dil öğretilmesi ve Türk dilinin her bir göçmen çocuğun geleceğinde büyük fırsatlar doğurabileceğini ailelere, STK'lara ve diğer kurumlara anlatacak merkezler açılması önerilmelidir.

Göçmen çocuğun çocuk işçi olarak ağır işlerde çalıştırılmasında ısrar eden veya erken yaşta evlendirmelerine cevaz veren aileler hakkında caydırıcı olması için yeni yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Düzenlenecek çalışmalarda çocuğun üstün yararının gözetilmesi, güncel olması ve ailelerin sosyoekonomik şartlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Refakatsiz küçükler için vasilik sistemi uygulamaya konulmalıdır. Bunun için uluslararası mevzuatlar gözden geçirilmeli ve yeni bir değerlendirme yapılmalıdır. Ayrıca göçmen çocuklar için koruyucu aile sistemlerinin uygulanmaya devam etmesi ve kapsamının genişletilmesi önemlidir.

Küçük iş yerlerine yönelik denetimler artırılarak göçmen işçiliği kayıt altına alınmalıdır. Bu sayede göçmen çocuk işçiliği kontrol altına alınacaktır. Çocukların

ekonomik kaygıları kamu ve STK kaynakları çerçevesinde düzeltilerek okula devam etmeleri sağlanabilir.

Göç süreçleri ve göçmenler için yapılacak çalışmaların daha kaliteli, sürdürülebilir, sonuç odaklı ve uluslararası mevzuata uygun şekilde yürütülebilmesi için Avrupa ülkelerinde örnekleri olan Göç Bakanlığı kurulması ve taşra teşkilatlarında, alanda çalışmış tecrübeli personeller ile bu bakanlığın teşekkül ettirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı. (2020). Mevzuat Genel Müdürlüğü. <http://mgm.adalet.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 19.12.2020).
- Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD). (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. *Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*, Ankara.
- Afet ve Acil Durum Başkanlığı AFAD. (2020). Nüfus Hareketleri. <https://www.afad.gov.tr/nufus-hareketleri> (Erişim Tarihi: 05.01.2020).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2020). Çocuk Hakları Özel Bülteni, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü turkiye.gov.tr (Erişim Tarihi: 13.01.2020).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2020). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm> (Erişim Tarihi: 16.12.2020).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2021). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Haberler. <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/haberler/cocuk-haklari-danisma-kurulu-cevrimici-toplandi/> (Erişim Tarihi: 25.02.2021).
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). Sözleşmenin 44. Maddesi Uyarınca Hazırlanan Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Rapor. <https://ailevecalisma.gov.tr/media/45125/birlestirilmis-4-ve-5-periyodik-rapor-17-094-kelime-2.pdf> (Erişim Tarihi: 25.02.2021).
- Ak Yakıt, E. ve Aslan, E. (2020). Suriyeli Göçmen Kadınların Erken Yaşta Evlilik Konusundaki Görüşleri: Kalitatif Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 1167-1174.
- Akbaş, E. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 3: Sığınmacı ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri (s.51-64), *Transnational Press London*, UK.

- Aktepe, E. ve Atay, İ. M. (2017). Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 410-420.
- Alptekin, K., Ulutaş Akarçay, D. ve Gündüz Ustabaşı, D. (2018). Konya’da Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeliler Üzerine Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 87-114.
- Anadolu Ajansı. (2018). Haberler. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-dogan-suriyeli-bebek-sayisi-aciklandi/1144564> (Erişim Tarihi:25.02.2021).
- Antakya Ticaret ve Sanayi Odası (2020). Veriler. <http://www.antakyatso.org.tr/dokumanlar/2020istatistiki/HATAY%20%C4%B0L%C4%B0%20%C3%96ZEL%20TE%C5%9EV%C4%B0K%20TALEP%20ANAL%C4%B0Z%C4%B0%20-%202020.pdf> (Erişim Tarihi:10/04/2021).
- Arabacı, Z., Hasgöl, E. ve Serpen, A. S. (2016). Türkiye’de Kadın Göçmenlik ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 129-144.
- Arap Dünyası. (2018). Suriyeli Çocuk Anneler ve Sorunları. <https://turkish.aawsat.com/home/article/1500411/suriyeli-%E2%80%98%C3%A7ocuk-anneler%E2%80%99-ve-sorunlar%C4%B1> (Erişim Tarihi:10/05/2021).
- Aras, B. T. (2020). “Çeşitli Açılardan Göç ve Eğitim: Multidisipliner Bir Çalışma” (Ed.: Rıdvan Demir). Göç Mağduru Çocukların, Eğitim ve Sosyal Hizmet Müdahale Süreçlerinin Değerlendirilmesi (s.113-149). *İKSAD Yayınları*, Ankara.
- Arıboğan, D. Ü. (2017). *Duvar*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Arslan, Ü. G. ve Uslu, F. (2020). Türkiye’de Ortaöğretim Düzeyinde Eğitim-Öğretim Gören Göçmen Öğrencilerin Öğrenim Sürecinde Yaşadıkları Zorluklar. *NEÜ Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), s, 203-216.
- Aslan Güneş, G. (2018). *Sığınmacılara İlişkin Sosyal Hizmet Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İstanbul’daki Suriyeli Sığınmacılar Örneği*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.

- Atalı, L. (2018). Türkiye’de Suriyelilere Sağlanan Hizmetlerin Spor Yönü İle İncelenmesi. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research*, 5(31), S, 4532-4537.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2012). Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması. <https://docplayer.biz.tr/266861-Turkiye-de-gocmen-cocuklarin-profil-i-sosyal-politika-ve-sosyal-hizmet-onerileri-hizli-degerlendirme-arastirmasi.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2021).
- Atasü Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı Değiştirmek İçin Yola Çıkanlar-Yola Çıkınca Değişen Hayatlar: Bir Müracaatçı Grubu Olarak Göçmen Çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25 (1), 89-107.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2019). Türkiye’de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 408-430.
- Ateş, M. (2009). *Çocuk Adalet Sistemi 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Koruma Mekanizmasının Psikososyal Boyutları(Şişek Konya Örneği)*. Kendi Yayını, Konya.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2007). Çocuk Yoksulluğu. *Aile ve Toplum*, 9(3), S, 12, ss, 47-55.
- Avşar Kurnaz, Ş. (2009). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu. *Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Aydın, D. (2015). *Uluslar Arası Sosyal Hizmet ve İnsan Hakları*, Lisans Ödevi, Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Bağdat, C. (2018). *5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunundaki Danışmanlık Tedbirinin Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi; Ankara Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Bingöl, O. (2015). Genel Bağlarıyla Sosyal Hizmet ve Toplum. *Mavi Atlas*, 5/2015, 69-77.
- Birleşmiş Milletler (BM) İstatistikleri. (2019). 2018-2019 Verileri. <http://www.un.org.tr> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). (2019). İstatistikler. <https://www.unhcr.org/tr/> (Erişim Tarihi: 06.01.2020).
- Bulut, Y. ve Eraldemir, Z. (2015). “Uluslararası Göç Ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü”(Ed.: Yakup Bulut).Göç Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Hatay İli İskenderun ve Dört Yol İlçeleri Ölçeğinde İncelenmesi, S, 13-38. Kocaeli.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, S. Ç. ve Sanıyaman, S. (2015). Çiçeklerin Kaderi: Türkiye’de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bilig*, S, 73, ss, 63-98.
- Ceylan, G. (2019). *Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçilerin Psikososyal Sorunları ve Buna Yönelik Sosyal Hizmet Önerileri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Ankara.
- Cıbrır, S. E. ve Karakaş, Y. (2019). Göçmen ve Sığınmacı Çocukların Eğitim Hakkından Faydalanmaları Üzerine Bir Derleme. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 2019/2, s, 50-65.
- Coşkun, İ. ve Emin, M. N. (2018). *Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri (Politika Notu No. 2018/03)*. İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.
- Çakmaklı, K. (1991). *Aileler İçin Sosyal Hizmet*. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Çankaya, N. (2019).*Çocuk Destek Merkezlerinde Barınmakta Olan Refakatsiz Çocukların Sorunları ve Türkçe Öğrenmelerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Yozgat.
- Çelebioğlu, A. ve Aras Doğan, Ş. (2018). Göçün Çocuk Sağlığına Yansımaları. *Göç ve Göçmen Sağlığı*, Ankara: Türkiye Klinikleri, s.32-9.
- Çoban, A. İ. (2019). *Sosyal Hizmet Kongresi 2018:Suriye Krizinin Sosyal Hizmet ve Sosyal Gelişim İçin Global Çerçeve İçerisinde Analizi*, İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.
- Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK). (2005). 03/07/2005 tarih ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. mevzuat.gov.tr. (Erişim Tarihi: 17.12.2020).

- Demir, B. (2018). *Sosyal Hizmet Uzmanı Bakış Açısı İle Türkiye’de Mültecilere ve Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Demir, R. (2019). İmam Hatip Lisesinde Öğrenim Gören Suriyeli Öğrencilerin Eğitim Sorunları: Kilis örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (44).
- Demir, R. ve Okşar. Y. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar. Kilis İl Örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 285-312.
- Dervişoğlu, E. (2016). Fakir Baykurt’un Almanya Öykülerinde Türk Göçmen Çocukları. *Göç Dergisi*, 3 (1), s. 5-28.
- Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA). (2017). Hatay İli Sosyal Görünüm Raporu.
https://www.dogaka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/www.dogaka.gov.tr_828_GI7Y58XT_Hatay-ili-Sosyal-Gorunum-Raporu.pdf (Erişim Tarihi:02/05/2021).
- Duyan, V. (1996). *Tıbbi Sosyal Hizmet*. TDFO Yayıncılık, Ankara.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Ankara.
- Duyan, V., Sayar, Ö. ve Özbulut, M. (2008). *Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak*. Öncü Basımevi, 1. Baskı, Ankara.
- Ekici S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan, *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9).
- Ekici, H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler Ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 695-730.
- Ekmek ve Gül. (2018). Haberler. <https://ekmekvegul.net/gundem/saatte-5-kiz-cocugu-evlendiriliyor> (Erişim Tarihi:10.05.2021).
- Emin, N. M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları. *Analiz*. Şubat, S, 153, 1-28.

- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyeliler İle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Orion Kitapevi. Ankara.
- Ergün, Ö. R. (2018). *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Çocukların Eğitim Sürecindeki Toplumsal Uyum Sorunları: Burdur Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Ertan Akkoyunlu, E. ve Ertan, B. (2017). Türkiye'nin Göç Politikası. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*,1(2), 7-39.
- Gencer, T. E. (2017). An Evaluation Of The Relationship Of Immigration And Education: Education Needs Of The Syrian Refugee Children And Challenges Of Exposed Delays In Schooling Processes. *The Journal of International Social Research*. 10(54), 838-851. [Http://Dx.Doi.Org/10.17719/Jisr.20175434652](http://Dx.Doi.Org/10.17719/Jisr.20175434652).
- Gencer, T. E. (2019). *Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay'da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2019). 2019 Faaliyet Raporu. https://gsb.gov.tr/public/edit/files/strateji/faaliyet_raporu_1temmuz.pdf (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). İstatistik ve Tablolar. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi:01.02.2021).
- Gülmez, S. C. ve Öztürk, A. (2018). Göç Yaşantısı Çerçevesinde Çocukta Psikososyal Uyum Süreci Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 449-481.
- Gültaş A.S, Balçık Y.P. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(2): 193-204.
- Günenç, M. (2020). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Sosyal Çalışma Görevlilerinin Sosyal Hizmet Algılarının Değerlendirilmesi (İstanbul Örneği).

Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

Güngördü, Z., ve Kurtarır, E. (2016). Mülteciler ve Hatay’da Geleceğin Plansız İnşası. *Göç Dergisi*, 3(1), 83-98

Güzel, B. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 13:Sığınmacılara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarında Uzmanların Sahip Olmaları Beklenen Yeterlilikler (s.193-202), *Transnational Press London*, UK.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örnekleme, Temel Bulgular*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye.

Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 3 (1), s.29-63.

Harunoğulları, M. ve Cengiz, D. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Mekânsal Analizi: Hatay (Antakya) Örneği. *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu*, S,309-318.

Hatay Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (Hatay ASHİM). (2021). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/hatay/> (Erişim Tarihi:15.06.2021).

Hatay İl Göç İdaresi Müdürlüğü. (2021). Göçmen Nüfus İstatistikleri. <https://hatay.goc.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.01.2021).

Hatay Nüfus Verileri. (2021). İlçeler Nüfus Dağılımı. <https://www.nufusu.com/il/hatay-nufusu> (Erişim tarihi: 10/04/2021).

Hatay Valiliği. (2021). Şehir Nüfusu. <http://www.hatay.gov.tr/nufus-ve-dagilimi> (Erişim Tarihi: 27.01.2021).

Hatun, Ş. ve Çağlayan, Ç. (2019). Savaş ve Çocukları. <http://ttb.org.tr> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

Human Rights Watch. (2015). Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum, Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin

- Önündeki Engeller Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek: Türkiye. https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf. (Erişim Tarihi:16.12.2020).
- Hürriyet. (2017). Hatay Haberleri. <https://www.hurriyet.com.tr/hatayda-turk-ogrencilerin-dortte-biri-kadar-su-40614990> (Erişim Tarihi: 25.02.2021).
- İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020).Veriler. <http://www.goc.tr> (Erişim Tarihi: 30.11.2020).
- İnternal Displacement Monitoring Centre (İDMC). (2020). Internal Displacement 2020: Mid-year Update. <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2020%20Mid-year%20update.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).
- Kahraman, F. ve Sallan Gül, S. (2015). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 8, Sayı 1, Haziran 2015, ss. 339-366.
- Kalav, T. (2019). *Sığınmacı ve Geçici Koruma Kapsamındaki Çocuklara Yönelik Uyum Politikaları: Suça Sürüklenen Çocuklar Örneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) *Dış Göç Politikası Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Kamu Denetçiliği Kurumu. (2018). Türkiye’de ki Suriyeliler Özel Rapor. https://www.ombudsman.gov.tr/document/raporlar/ozel_raporlar/suriye_rapor/index.html#p=5 (Erişim Tarihi:07.03.2021).
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, *İltica ve Mülteciler. Türk İdare Dergisi*, (467), 153-162.
- Karaca Gökçek, N.(2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 4: Sığınmacı ve Göçmenlerle Sağlık Alanında Sosyal Hizmet (s.65-81), *Transnational Press London*, UK.
- Karadoğan, T. (2018). Çocuk Göçmenler. <http://insamer.com.tr> (Erişim Tarihi: 14.12.2020).

- Karakaya, E., Coşkun, Margırıt, A., Özerdoğan, N. ve Yakıt, E. (2017). Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri Ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(48), s, 417-428.
- Karakuş, Ö. ve Tekin, H. H. (2012). Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği). *Sosyal Politikalar Çalışmalar Dergisi*, C,7, S,29.
- Karaman, H. B. ve Bulut, S. (2018). Göçmen Çocuk Ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları Ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 393-412.
- Karan, O., Çakır, B. ve Kurtarır, E. (2020). Hatay'daki Suriyeli Mültecilerin Girişimcilik Alanındaki Deneyimleri ve Mekânsal Faktörler. *Göç Dergisi*, 7(1), s, 77-94.
- Karanfiloğlu, M. (2019). Savaş, Kadın, Çocuk Ve Göç Üzerine: Suriye Örneği. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), s, 99-124.
- Kavi, E. ve Yıldırım, Z. Y. (2018). Çocuk ve Gençlik Politikaları Açısından Sporun Önemi ve Suriyeli Mültecilere Yönelik Uygulamalar. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, S, 11.
- Kaya, İ. ve Eren, E. Y. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*, Seta Yayınları, İstanbul.
- Kaynak Çoban, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Kılınç, E. F., Karayel F. ve Koyuncu M. (2018). Türk ve Suriyeli Çocukların Göç Kavramına İlişkin Metaforlarının Belirlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2).
- KIZILAY. (2020). Göç ve Mülteci Hizmetleri. <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri> (Erişim Tarihi: 05.01.2020).
- Kireçdağ, N. (2017). Antakya'da Bir Alan Araştırmasına Dayalı Gözlemler: Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Ekim 2016-Mart 2017, s, 29-35.

Köse, M. A., Sunata, U. ve Deniz, E. (2018). Sosyal Baskınlık Yönelimi Ve Empatinin Suriyeli Sığınmacıların Tehdit Olarak Algılanması İle İlişkileri: Çankaya Ve Altındağ Örnekleriyle Bir Yapısal Eşitlik Modeli. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 283-314.

Köseli, A. ve Çelik, K. (2020). Çocuk Yaşta, Erken Ve Zorla Evliliklerin Sağlık Riskleri ve Sonuçlarına Çok Sektörlü Yaklaşım. https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_cyeze_sagliksonuclariraporu_turkce.pdf (Erişim Tarihi:10.05.2021).

Kudubeş, İ. E., Kudubeş Akdeniz, A. ve Bektaş, M. (2017). Küreselleşmenin Yarattığı Yoksulluk: Çocuk Yoksulluğu. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2017, 14 (1): 79-85.

Kulaksız, Y. (2014). Yoksulluk Bağlamında Çocuk İşgücü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, C, 2.

Kurt, L. S. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 99-127.

Küçük, A. (2020). Türkiye’de Göç Ve Sağlık Politikaları Analizi: “Sihhat Projesi” Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 473-496.

Lotfi, S. ve Gümüş, Çelik, G. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetle” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 6: Ekonomi ve Çalışma Yaşamı Bağlamında Sığınmacı ve Göçmenlerle Sosyal Hizmet (s.99-112), *Transnational Press London, UK*

Mengü, E. ve Yaman, M. Ö. (2019). *Sosyal Hizmet Kongresi 2018: Türkiye’de “Göçmen Çocuk ve Genç” Üzerine Yapılan Güncel Çalışmaların Bibliyografik Analizi*. İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Migration Policy Institute. (MPI). (2020). Data. <https://www.migrationpolicy.org/research-initiatives> (Erişim Tarihi: 11.01.2020).

Milletlerarası Sözleşme Karar Sayısı: 2004/7502,
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/GocmenIs-cilerinVeAileFertlerininHaklarininKorunmasinaDairSozlesme.pdf> (Erişim: 10.07.2021).

Milli Eğitim Bakanlığı. (2021). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı. Veriler.
http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_01/27122650_ocak_2021.pdf (Erişim Tarihi: 15.02.2021).

Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.

Orman, D. (2019). *Geçici Koruma Statüsünde Olan Sığınmacı Çocukların Sosyal Hizmet Bağlamında Karşılaştıkları Güçlükler, Sorunlar ve Gereksinimleri: Mardin-İzmir İl Örnekleri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.

Öktem, M. S. (2018). *Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri*. On İki Levha Yayınları. İstanbul.

Önder, N.(2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 110-165.

Örnek, A. Ş, Şarman, S. A. ve Azazı, H.(2021). Çalışan Çocuklar Gerçeği: Hatay İli Örneği. *Management and Political Sciences Review*, 2(2), s, 182-220.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı.
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/07143429_ozel_egitim_hizmetleri_kilavuzu.pdf (Erişim Tarihi: 26.12.2020).

Özmete, E., Yıldırım, H. ve Duru, S. (2018).Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması . *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 191-209.

Özservet, Y. Çakırer ve Sirkeci, I. (2016). Editörden: Çocuklar ve Göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1-4.

- Palacioğlu, T. (2018). Suriyeliler, AB ve Türkiye Özelinde Mülteciler, *İstanbul Düşünce Akademisi*, İstanbul.
- Quadir Ersoy, S. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 5: Sığınmacı ve Göçmen Ailelerle Sosyal Hizmet (s.83-97), *Transnational Press London*, UK
- Refakatsiz Çocuklar Yönergesi. (2015). 20.10.2015 tarih ve 152065 sayılı yönerge. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonergeler/refakatsiz-cocuklar-yonergesi.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).
- Sağı, M. (2019). *Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilere Yönelik Politikaların Sosyal Hizmetler Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis.
- Sağlık Bakanlığı Göçmen Sağlığı. (2018). 03/07/2018 tarihli Afet ve acil durum yönetimi başkanlığı göç idaresi genel müdürlüğü ve sağlık bakanlığı arasında götürü bedel üzerinden sağlık hizmeti alım protokolü. <https://yhgm.saglik.gov.tr/TR,11280/mevzuat.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2020).
- Sağlık Bakanlığı. (2020). İstatistikler ve Yayınlar. <https://www.saglik.gov.tr/TR,11584/istatistikler-ve-yayinlar.html> (Erişim Tarihi: 16.12.2020).
- Saruç, S. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 9: Sığınmacı ve Göçmen Çocuklar İle Sosyal Hizmet (s.141-154), *Transnational Press London*, UK.
- Saryal, N. (2019). Suriyeli Sığınmacılar ve Demografik Projeksiyonlar. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <https://21yyte.org/tr/ozel-raporlar/ozel-rapor-suriyeli-siginmacilar-ve-demografik-projeksiyonlar> (Erişim Tarihi: 17/04/2021).
- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F.(2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.

- Sever, Ş. (2020). Mülteci Ve Sığınmacı Çocuklara Yönelik Sosyal Politikalar: Türkiye, Almanya Ve İtalya Karşılaştırması. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sirkeci, İ ve Yaylacı, Göktuna, F. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 1: Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kurumları ve Temel Kavramlar (s.15-39), *Transnational Press London*, UK.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi. (2004). *İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2. Baskı, Yayın No:004, Ankara.
- Sönmez, M.E., Ayık, U. (2020). Sınır İllerindeki (Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa) Suriyeli Sığınmacıların Sosyal, Ekonomik ve Nüfus Yapıları. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâb Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 64-75.
- Şahin, F. (2001). Sosyal Hizmette Güçler Perspektifi ve Çözüm Odaklı Mülakat. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(1), 1-13.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 367-392.
- Şişman, Y. ve Balun, B. (2020). Transit Göç ve Türkiye. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C 21, S 2.
- T.C. Anayasası. (1982). 18/10/1982 Tarih ve 2709 Kanun Numaralı Anayasa. <http://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.12.2020).
- Tapan, M. G. ve Derin, M. (2019). Suça Sürüklenen Refakatsiz Çocuk: Sosyal Hizmet Müdahalesi Olgusu Sunumu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(14).
- Tarimeri, N. (2009).Çocuk Koruma(ma) Kanunu ve Bazı Ayrımcılıklar. Başkent Üniversitesi *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Ankara.
- Tekgöz, N. (2020). Türkiye’de Göçmen Eğitimi Bilgi Notu. <http://www.im-ra.org/gocmen-egitimi.pdf> (Erişim Tarihi: 26.12.2020).

- Teyit. (2018). Haberler. <https://teyit.org/turkiyede-son-6-ayda-225-bin-suriyelinin-dogum-yaptigi-iddiasi> (Erişim Tarihi:25.02.2021).
- Tufan, B. A. ve Özgür, Ö. (2009). Göç, Farklılık ve Sosyal Dışlanma. Başkent Üniversitesi *Sosyal Hizmet Sempozyumu*, Ankara.
- Tuncay, T. ve Erbay, E. (2006). Sosyal hizmetin temel hedefi: Sosyal adalet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 53-69.
- Tunç Kaçar, G. (2020). Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Avrupa'ya Yönelik Göç Deneyimleri: Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 83-104.
- Tur, S. (2019). *İlkokulda Öğrenim Gören Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Çocuk Haklarına İlişkin Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Tüvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı (TOÇEV). (2019). Türkiye'de ki Risk Altındaki Çocuklar Raporu. <https://www.tocev.org.tr/Uploads/Documents/TOCEV%20Rapor%5B2%5D.pdf?fp=26089297558> (Erişim Tarihi: 19/04/2021).
- Türk Dil Kurumu(TDK). (2021). <http://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 22.02.2021).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2021). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim Tarihi:14.02.2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2019). Çocuk Verileri. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2019-33733> (Erişim Tarihi: 10/04/2021).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). İstatistikler. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> (Erişim Tarihi:19/04/2021).
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2020). Dünya Göç Raporu 2020: 1. Bölüm. [wmr-2020-tu-ch-1.pdf](http://www.wmr-2020-tu-ch-1.pdf) (iom.int) (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

- UNICEF. (2017). Türkiye’de ‘Kayıp bir Kuşak’ oluşmasını önlemek. http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Children%20of%20Syria_01.2007_TR.pdf (Erişim Tarihi: 11.12.2020).
- UNICEF. (2016). Köklerinden Koparılanlar Mülteci Ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz. https://www.unicef.org/turkey/media/2291/file/TURmedia_Uprooted-ES-Turkish.pdf%20.pdf (Erişim Tarihi:02.05.2021).
- UNICEF. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitimine İlişkin İstatistik Raporu. <https://www.unicef.org/turkey/media/10711/file/Ge%C3%A7ici%20koruma%20alt%C4%B1ndaki%20%C3%A7ocuklar%C4%B1n%20e%C4%9Fitim%20istatistikleri.pdf> (Erişim Tarihi:10.05.2021).
- UNICEF. (2021). Çocuklar İçin Adalet. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuklar-i%C3%A7in-adalet> (Erişim Tarihi: 10.05.2021).
- Yakıt, E. ve Coşkun, M. A. (2014). Toplumsal Açından Çocuk Yaşta Evlilikler Gerçeği: Hemşire Ve Ebenin Sorumluluğu. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, 2014-11 (3), 3-10.
- Yalçın, S. (2016). Hatay Ve Urfa’da Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim ve Çalışma Durumları. *Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye’den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri: Konferans Raporu*, Hayata Destek Derneği, Mayıs 2016, İstanbul.
- Yaylacı, F. A. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). Bölüm 7: Sığınmacı ve Göçmenlerin Eğitim Süreçlerinde Sosyal Hizmet (s.113-126), *Transnational Press London*, UK
- Yaylacı, Göktuna, F. ve Sirkeci, İ. (2019). “Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler” (Ed.:Yaylacı Göktuna Filiz). *Sunuş: Göç Ülkesi Türkiye’de Sosyal Hizmetler* (s.3-13). *Transnational Press London*. UK.

- Yenilmez, K. (2019). Göçmen Öğrencilerin Eğitimde Öğretmenlerin Karşılaştığı Zorluklar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 8(3), s, 26-36.
- Yıldırım, B. ve Aslan, H. (2019). İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet: Ortak Bir Kader Mümkün Mü? Nasıl Bir İlişki, Ne Çeşit Bir Etkileşim?. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 643-664.
- Yıldız Abacı, C. (2019). Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türk Göç Mevzuatının Tarihsel Açıdan Yeniden Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 237-266.
- Yılmaz, A. (2015). Uluslararası Göç Ve Türkiye: Türkiye'deki Çocuk Göçmenler ve Sığınmacı Ailelere Tanınan Haklar ve Daha İyi Uygulamalar İçin Öneriler. *Akademik Bakış Dergisi*, S, 49 (475-493).
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.

EKLER

Ek-1: Çocuk Koruma Kanunu

ÇOCUK KORUMA KANUNU

Kanun Numarası : 5395

Kabul Tarihi : 3/7/2005

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih: 15/7/2005

Sayı : 25876

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 44

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Kapsam, Temel İlkeler, Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Temel İlkeler

Amaç

Madde 1- (1) Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- (1) Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

Madde 3- (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,

2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,

b) Mahkeme: Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini,

c) Çocuk hâkimi: Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini,

d) Kurum: Bu Kanun kapsamındaki çocuğun bakılıp gözetildiği, hakkında verilen tedbir kararlarının yerine getirildiği resmî veya özel kurumları,

e) (Değişik: 13/6/2012-6327/38 md.) Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, İfade eder.

9502

Temel ilkeler

Madde 4- (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

- f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,
- g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,
- h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,
- i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,
- j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,
- k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,
- l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması, İlkeleri gözetilir. İ

İKİNCİ BÖLÜM

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Koruyucu ve destekleyici tedbirler

Madde 5- (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

- a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,
- b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, Yönelik tedbirdir.

(2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkra da belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir.

Kuruma başvuru

Madde 6- (1) Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

(2) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması

Madde 7- (1) Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

(2) Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

(3) Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

(4) Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

(5) Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

(6) Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

(7) Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

Tedbirlerde yetki

Madde 8- (1) Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır.

(2) Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettirilir.

(3) Hâkim veya mahkeme; denetim memurları, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimselerin, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcisi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırabilir, süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Acil korunma kararı alınması

Madde 9- (1) Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

(2) Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir.

(3) Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder.

Bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesi

Madde 10- (1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbiri

Madde 11- (1) Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.

Akıl hastalığı

Madde 12- (1) Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

Tedbir kararlarında usûl

Madde 13- (1) Bu Kanunun 7 nci maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verilir. Ancak, hâkim zaruret gördüğü hâllerde duruşma yapabilir.

(2) Tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır, ilgililer dinlenebilir, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir.

Kanun yolu

Madde 14- (1) Bu Kanun hükümlerine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

İKİNCİ KISIM

Soruşturma ve Kovuşturma

BİRİNCİ BÖLÜM

Soruşturma

Soruşturma

Madde 15- (1) Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır.

(2) Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.

(3) Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir.

Çocuğun gözetiminde tutulması

Madde 16- (1) Gözetimine alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur.

(2) Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözetimine alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur.

İştirak hâlinde işlenen suçlar

Madde 17- (1) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.

(2) Bu hâlde de çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

(3) Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.

Çocuğun nakli

Madde 18- (1) Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

Madde 19- (Değişik: 6/12/2006-5560/39 md.) (1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından erteleme süresi üç yıldır.

(2) (Ek:17/10/2019-7188/33 md.) Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hapis cezasının üst sınırı, on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından beş yıl olarak uygulanır.

Adli kontrol

Madde 20- (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:

- a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.
- c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

(2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir.

(3) (Ek:14/4/2020-7242/54 md.) Denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından takip edilen çocuk için adli kontrol süresince rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir ve çocuk hakkında yapılacak ihtiyaç değerlendirmesine göre iyileştirme çalışmaları yürütülür.

Tutuklama yasağı

Madde 21- (1) Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.

İKİNCİ BÖLÜM

Kovuşturma

Duruşma

Madde 22- (1) Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir.

(2) Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir.

(3) Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması

Madde 23- (Değişik: 6/12/2006-5560/40 md.) (1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, bu kişiler açısından denetim süresi üç yıldır.

Uzlaşma

Madde 24- (Değişik: 6/12/2006-5560/41 md.)

(1) Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılığı

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkemelerin Kuruluş, Görev ve Yetkisi

Mahkemelerin kuruluşu

Madde 25- (1) Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilirler.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır.

Mahkemelerin görevi

Madde 26- (1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar.

(3) Mahkemeler ve çocuk hâkimi, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.

(4) Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, Kanunun 17 nci maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunla kurulan mahkemelerde görülür.

Mahkemelerin yargı çevresi

Madde 27- (1) Çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır.

(3) Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.

Hâkimlerin atanmaları

Madde 28- (1) Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcılar arasında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır.

(2) Atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara öncelik tanınır.

(3) Herhangi bir nedenle görevine gelemeyen hâkimin yerine bu hâkim görevine başlayıncaya veya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yetkilendirme yapıncaya kadar o yerdeki hâkimlerden hangisinin bakacağı, birinci fıkrada aranan nitelikler de gözetilerek adli yargı adalet komisyonu başkanınca belirlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyet Savcılığı ve Kolluk

Cumhuriyet savcılığı çocuk bürosu

Madde 29- (1) Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulur. Cumhuriyet başsavcısınca 28 inci maddenin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olanlar arasından yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, bu büroda görevlendirilir.

Çocuk bürosunun görevleri

Madde 30- (1) Çocuk bürosunun görevleri;

a) Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,

b) Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,

c) Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek,

d) Bu Kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirmektir.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, bu görevler çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet savcıları tarafından da yerine getirilebilir.

Kolluğun çocuk birimi

Madde 31- (1) Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir.

(2) Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başlandığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, baroya ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna, çocuk resmî bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirir. Ancak, çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez.

(3) Çocuk, kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlanır.

(4) Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilir.

(5) Çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunduğunun bildirimi ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı hâlinde kolluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa sürede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim eder.

Görevlilerin eğitimleri

Madde 32- (1) Mahkemelerde görevlendirilecek hâkimler ve Cumhuriyet savcıları ile sosyal çalışma görevlilerine ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünde

görevli denetim görevlilerine, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslara uygun çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim verilir.

(2) Mahkemelere görevlendirilenlerin, görevleri süresince, alanlarında uzmanlaşmalarını sağlama ve kendilerini geliştirmelerine yönelik hizmet içi eğitim almaları sağlanır(1)

(3) Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin usûl ve esasları yönetmelikle belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal İnceleme

Sosyal çalışma görevlileri

Madde 33- (1) (Değişik cümle:17/10/2019-7188/35 md.) Adalet Bakanlığınca en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi mahkemelere görevlendirilmek üzere adliyelere atanır. Atamada; çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edilir.

(2) Mahkemelere görevlendirilen veya bu Kanun kapsamındaki tedbirleri uygulayan sosyal çalışma görevlilerine almakta oldukları aylıklarının brüt tutarının yüzde ellisi oranında ödenek verilir(2)

(3) Bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiilî veya hukukî bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden birinci fıkrada öngörülen nitelikleri haiz kimseler de sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilirler.

(4) Hakkında sosyal inceleme yapılacak çocuğun, incelemeye tâbi tutulacak çevresi mahkemenin yetki alanı dışında ise, davayı gören mahkemenin talimatına bağlı olarak çocuğun bulunduğu yerdeki mahkemece inceleme yaptırılır. Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan yerlerde bu inceleme, davayı gören mahkemeye bağlı olarak çalışan sosyal çalışma görevlilerince yapılabilir.

Sosyal çalışma görevlilerinin görevleri

Madde 34- (1) Sosyal çalışma görevlilerinin görevi;

a) Görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak,

b) Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak,

c) Bu Kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

(2) İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır.

(3) Sosyal çalışma görevlilerinin, görevleri sırasında yaptıkları ve hâkim tarafından takdir edilen masrafları Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden ödenir.

(1) 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 34 üncü maddesiyle bu fıkra da yer alan “atananların,” ibaresi “görevlendirilenlerin,” şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 35 inci maddesiyle bu fıkra da yer alan “atanan ve bu Kanun kapsamındaki tedbirleri uygulayan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda görevli” ibaresi “görevlendirilen veya bu Kanun kapsamındaki tedbirleri uygulayan” şeklinde değiştirilmiştir.

Sosyal inceleme

Madde 35- (1) Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.

(2) Derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir.

(3) Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Denetim

Denetim altına alma kararı

Madde 36- (1) Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir.

Denetim görevlisinin görevlendirilmesi

Madde 37- (1) Denetim altına alınan çocukla ilgili olarak denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Ancak, korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde oniki yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar ile çocuğun aileye teslimi yönünde karar verilmesi hâlinde, bu çocuklar hakkında denetim görevi gözetim esaslarına göre Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir.

(2) Görevlendirme sırasında çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçları dikkate alınır ve çocuğa kolay ulaşabilecek olanlar tercih edilir.

Denetim görevlisinin görevleri

Madde 38- (1) Denetim görevlisinin görevleri şunlardır:

a) Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.

b) Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.

c) İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.

d) Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.

e) Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tâbi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.

f) Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

(2) Denetim görevlisi, görevini yerine getirirken gerektiğinde çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ve öğretmenleriyle işbirliği yapar.

(3) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse çocuğun devam ettiği okul, işyeri veya çocukla ilgili bilgiye sahip kurumların yetkilileri, denetim görevlisine yardımcı olmak, görevi gereğince istediği bilgileri vermek zorundadırlar.

(4) Çocuğun yakınları denetim görevlisinin yetkilerine müdahale edemezler.

Denetim plânı ve raporu

Madde 39- (1) Çocuğa uygulanacak denetimin yöntemi, denetim görevlisince, sosyal incelemeyi yapan uzman veya sosyal çalışma görevlisi ile birlikte, görevlendirmeyi takip eden on gün içinde hazırlanacak bir plânla belirlenir.(1)

(2) Denetim plânı hazırlanırken;

a) Çocuk hakkında alınan tedbirin amacı, niteliği ve süresi,

b) Çocuğun ihtiyaçları,

c) Çocuğun içinde bulunduğu tehlike hâlinin ciddiyeti,

d) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse tarafından çocuğa verilen desteğin derecesi,

e) Suça sürüklenmesi sebebiyle tedbir alınmış ise suç teşkil eden fiilin mahiyeti,

f) Çocuğun görüşü, Dikkate alınır.

(3) Denetim plânı, mahkeme veya çocuk hâkimince onaylandıktan sonra derhâl uygulanır. Denetim görevlisi, kararın uygulama biçimi, çocuk üzerindeki etkileri ile çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimselerin veya kurumların çocuğa karşı sorumluluklarını gereğince yerine getirip getirmediikleri, kararın değiştirilmesini gerektirir bir durum olup olmadığı ve istenen diğer hususlarda her ay, ayrıca talep hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine rapor verir.

Denetimin sona ermesi

Madde 40- (1) Denetim, kararda öngörülen sürenin dolmasıyla sona erer. Tedbirden beklenen yararın elde edilmesi hâlinde denetim, sürenin dolmasından önce de kaldırılabilir.

(2) Denetim, çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması veya cezasının yerine getirilmesine başlanmakla sona erer.

Sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme

Madde 41- (1) Sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporunun birer örneğini çocuğun avukatı veya yasal temsilcisi Cumhuriyet savcısından, mahkemeden veya çocuk hâkiminden alabilir. Çocuğa raporun içeriği hakkında bilgi verilir.

(2) Ancak, çocuk ve avukatı hariç olmak üzere birinci fıkrada gösterilen kişilerin sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporu hakkında bilgi sahibi olmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi kısmen veya tamamen yasaklanabilir.

(1) 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 37 nci maddesiyle bu fıkrada yer alan “mahkeme nezdindeki” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Çeşitli Hükümler

Uygulanacak hükümler

Madde 42- (1) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Denetim konusunda bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır.

Çocuğun giderleri

Madde 43- (1) Çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devletçe ödenir. Ödenecek miktar mahkemece verilecek bir karar ile tespit edilir.

(2) Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması hâlinde, Devletçe ödenen meblağın tahsili için ilgililere rücu edilir.

Kamu görevlisi

Madde 44- (1) Bu Kanun kapsamına giren görevlerle bağlantılı olarak kamu görevlileri hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

Kurumlar Madde 45- (1) Bu Kanunun 5 inci maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden;

a) (a) ve (e) bentlerinde yazılı danışmanlık ve barınma tedbirleri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler,

b) (b) bendinde yazılı eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

c) (c) bendinde yazılı bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu,

d) (d) bendinde yazılı sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı, Tarafından yerine getirilir.

(2) Bakım ve barınma tedbirlerinin yerine getirilmesi sırasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetlerinin yerine getirilmesi, çocukların rehabilitasyonu, eğitimi ve diğer bakanlıkların görev alanına giren diğer hususlarla ilgili olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılan her türlü yardım ve destek talepleri Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeksizin yerine getirilir.

(3) Bu tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu Adalet Bakanlığınca sağlanır.

Kadrolar

Madde 46- (1) Bu Kanun gereğince kurulacak mahkemelerin kuruluş ve çalışmaları için gerekli sınıflardan yeteri kadar kadro temin edilir.

Yönetmelik

Madde 47- (1) Bu Kanunun 5 ve 10 uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar, Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından müştereken, diğer maddelerin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar ise Adalet Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 48- (1) 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanuna yapılan yollamalar, bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır.

Geçici Madde 1- (1) 2253 sayılı Kanun gereğince kurulan çocuk mahkemelerinde derdest bulunan ve bu Kanun ile kurulan çocuk mahkemesinin görevine giren dava ve işler, bu mahkemeler faaliyete geçtiğinde çocuk mahkemesine devredilir.

(2) Genel ceza mahkemelerinde görülmekte olan ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte onsekiz yaşını doldurmuş olan sanıklar hakkındaki dava ve işler çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerine devredilmez.

(3) Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılır.

(4) Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerince alınır.

(5) Adalet Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu Kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren altı ay içinde koruyucu ve destekleyici tedbirleri yerine getirmek üzere gerekli tedbirleri alır. Ayrıca, ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu amaçla sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidebilirler.

Yürürlük

Madde 49- (1) Bu Kanunun;

a) Suça sürüklenen ve hakkında bakım tedbiri uygulanan çocuklar hakkında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecek hizmetlere ilişkin hükümler ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra,

b) 37 nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi yayımı tarihinden itibaren bir yıl sonra,

c) Diğer hükümleri yayımı tarihinde, Yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 50- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

